

పనువారుగు కాసనములయొక్క రెండు ప్రకులు పడమటిరీతమందు
 బ్రకటింపబడియున్నవి. బొంబాయికి శుక్ర
 “సాపార” కిలాకాసన రమననున్న “తాణా” (Thana, బెల్గాలో
 ఖండములు. “సాపారా” (Sopara) యందు గనఁ
 బడిన కిలాకాసన ఖండములయందు పెద్దమీ
 దన కాసనములోని కొన్ని శబ్దములె గోచరించుచున్నవి. అయిన నాస్పటి
 కిలాకాసనముయొక్క ప్రతియొక్క టుండె ననుటకు నిది చాలినంత దృష్టాంతమై
 యున్నది. “సాపార” పట్టణము పూర్వకాలమందు ననేక శతాబ్దముల
 నఱకుఁ బ్రాముఖ్యతఁ జెందియుండెను.

గిరినగరమందున్న కిలాకాసనము ప్రభుమనున గనిపెట్టబడినది. ఇది
 “కత్తియవాడు” (Kathiawar) పర్యాయ
 గిరినగరమందున్న దీప్తమందు “జానగర్” (Junagarh) పట్ట
 కిలాకాసనము. తామునకుఁ దూర్పున గిరినగర పర్వతములయం
 దున్న నల్లరాతిబండమీదఁ జెక్కబడినది.

అశోకుఁడు రాజ్యాధిపతియైన తొమ్మిదవవత్సరములో జయించినకలింగ
 రాజ్యముయొక్క పరిహద్దులలో బంగాళాతీర
 పనువారుగు మందుఁ బైన సుదాహరింపబడ్డ కాసనము
 కాసన ప్రకులు. లయొక్క రెండుప్రకులు కనుఁగొనఁబడినవి.
 బరిస్సాలో కటకపురజ్జిల్లాలో భువనేశ్వరము
 ఉత్తరపు ప్రతి. నకు దక్షిణముగా 4 మైళ్లదూరమున నుండు
 “ధౌలి” (Dhuali) దగ్గల “అశ్వస్తామ”

అనుకొండమీద సుత్తరపుప్రతి చెక్కబడినది. కొండయొక్క పైప్రదే
 శము 15 అడుగుల పొడవున 10 అడుగుల వెడల్పున గలది. అది సునువు
 చేయబడి దానిపై కాసన గ్రంథము రిఖింపబడియె.

దక్షిణపుష్పతి గంజము జిల్లాలో పురాతన వగరమున “జాగడ”

(Jaugada) లోనున్న నల్లరాతికొండలో

దక్షిణపుష్పతి. 120 అడుగులయేర్పుగానున్న రాతిబండపూడఁ

జెక్కఁబడెను. పైకాపనమును నిదియు సొకటి

సొకటి ప్రతులుగా నె యున్నవి. ఈరంటిలో 11, 12, 13 కాపనములు లేవు

కొని వీనియందుఁ కలింగరాజ్య ప్రాంతమందుండెడి యాటవిశజనంబుల

నిమిత్తమును, రాజధానికి బాహ్యమందుండు ప్రదేశచాసుల నిమిత్తమును

ప్రచురింపఁబడిన విశేషకాపనములు రెండు నున్నవి. కలింగరాజ్య కాపన

ములయొక్క మూలము లసంపూర్తిగా నున్నది.

కొబ్బటి 14 కొంకాపనము లిందు

పదునాలుగు కాపనము

మించుగా సంపూర్తిగా నీదిగువ సప్తస్థలముల

లున్నస్థలములు.

యందున్నవని తోచుచున్నది.

(1) షాబాజగర్ (Shahbazgrh.)

(2) మాన్సెరా (Mansera.)

(3) కాలిసి (Kalsi.)

(4) సోపారా (Sopara.)

(5) గిరినగరము (Girinagarh.)

(6) ధౌలి (Dhauri.)

(7) జాగడ (Jaugada.)

తీసివించిన సాకాంతర కాపనములునూడ దృగ్గోచరములు కాలక్ర
మంబునఁ గావచ్చును.

నానాపాతములుగా నుండు సొక స్ఫుల్పకాపనమును బౌద్ధధర్మమును సం

గ్రహముగఁ దెల్పుచుఁబడియుండు యల్పతర కాపన

లఘు కాపన ద్వయము. మును “సిద్ధాపుర” (Siddapura) యందున్న

కాసన ప్రకుల సమాహమలో నున్నది. 14 శిలాశాసనముల వలనె యీ అఘోశాసనములు రాజ్యమందు వెదచల్లఁ బడియున్నవి. ఎట్లనఁగా రాజపుత్ర స్థానములో “బేయిరాకు” (Bairat) నందు, మధ్యపరగణాల లో “రూపనాథము” (Rupnath) నందు, బంగాళములో సాహస్రము (Sahasram) నందు, మైసూరులో సిద్ధాపురము (Siddapur) నందు నున్నవి. సిద్ధాపురమునందు గాని దాని సామీప్యమందుఁ గాని మూఁడు ప్రకులున్నవి.

బ్రాహ్మకాసనము తక్కిన కాసనములందోలి యుండదు. తగుపాటి ప్రమా

ణము కలిగి కొంచెమెట్టుగా బూడిచవచ్చుము

బ్రాహ్మ కాసనము

గా నుండు గండతైలము (గుండ్రాయి) మీద

యొక్క విశేషము.

నీకాసనము చెక్కఁబడినది. ఇది రాజపుత్ర

స్థానములలో నున్న బేయిరాకు (Bairat)

నకు సమీపమునఁ గొండశిఖరము మీద 1837 సం॥ లోఁ గనుఁగొనఁబడిన.

ఇచ్చట నే ప్రథమ అఘోశిలాశాసనము కూడ నున్నది. కలకత్తాలో బంగా

ళాదేశపు అశియాసంఘముయొక్క గదులలో నీగండతైలమున్నది. ఇది బౌద్ధ

మతాచార్యుల మద్దతించి లిఖింపఁబడిన విశేష కాసనమయి యున్నది.

అలహాబాదు సాంచి (Sanchi) శిలాస్తంభములమీద కేవలపరిపూర్తి

కొఱకుఁ జెక్కఁబడిన కాసనములు విశేషావశ్యకములయిన సంకతులం

దెల్పుటలేదు.

బౌద్ధులయొక్క మహాపావనక్షేత్రము లయిన రెంటిని సశోకుఁడు

దర్శించెనని నేపాళీమందున్న పెరాయె

అశోకుఁ డాజినకులకు (Tarai) స్తంభికాసన ద్వయము దెల్పు

గుహావాసంబుల చున్నది. కొండలను దొరిపించి నిర్మించిన

గుహావాసములను అశేవకు లనఁబడు తైవమత

సన్యాసులకు సోమేందు దాన మొసంగవని గయ (Gaya) దగ్గరనున్న బరబర (Barabar) గుహాశాసనములు సంగ్రహముగా నుడుపుచున్నది. ఈగుహాశాసనములు నల్లరాతిని చొలిచి నిర్మించిరి. ఈటియు సమీకృతములఁ బడి దీని గోడలను నుడుపుచేసిరి.

విదితములగును యశోకుని శాసనము శాసనముల తరగతులు. అను నవి నిర్మింపఁబడిన కాల క్రతుమున నెనిమిది తరగతులుగా విభజింప వచ్చును.

(1) పనువాలగు శిలాశాసనములు. దీనియందు నేడు సాతాంతరము లున్నట్లు లిదివఱకే లిఖింపఁబడియున్నది. ఇవి క్రీ. పూ. 257, 256 సం॥ లలో వేయింపఁబడినవి.

(2) ధౌలి, (Dhuli) జగద (Jaugada) యందు రెండు కళింగ శాసనములు. ఇవి క్రీ. పూ. 256 సం॥లోఁ జెక్కింపఁ బడినవి.

(3) అఘు శిలాశాసనములు రెండు. మొదటి దానికి నాలుగు సాతాంతరములు. రెండవ దానికి మూడు ప్రతులు నున్నవి. ఇవి క్రీ. పూ. 232 లేక 231 లో ననెఁగా సోమేందు రాజ్యమునకు వచ్చిన 41 సం॥లకు స్థాపింపఁబడినవి.

(4) భాబ్రా (Bhabra) శాసనము. ఇది క్రీ. పూ. 232 లేక 231 లో చెక్కింపఁబడి యుండును. యిందు ముఖ్యతర వచనములలో ముఖ్యములయిన యేడు వచనము లీశాసనమువల్ల బోధింపఁబడినవి.

(5) గుహాశాసనములు మూడు.

ఇవి బరబర అనుచోట క్రీ. పూ. 257 లోను నిర్మింపఁబడినవి.

(6) నైగలియా స్తంభశాసనములు రెండు. ఒకటి నిగ్లివియా (Niglivia) యందునను, రెండవది రుమ్మిందే (Rummindei) యందున నున్నవి. ఇవి క్రీ. పూ. 249 సం॥ లో ప్రయత్నింపఁబడినవి.

(7) స్తంభకాపన సప్తకము. ఇవి 8 సాకాంతరములను గలిగి యున్నవి. ఇవి క్రీ. పూ. 240, 242 స.లలో వేయబడినవి.

(8) శేషపరిపూర్తిం జేయు స్తంభకాపనములు అనగా రాణిచే విద్దింపబడిన కాపనమును, అలహాబాదు స్తంభము మీదనున్న “కౌశాంబి” (Kousambi) కాపనమును “సాంచి” (Sanchi) స్తంభముందు గొంత మార్పుతో జెక్కబడిన కౌశాంబి కాపనమును. ఇవి క్రీ. పూ. 240 లో వేయింపబడినవి.

విశేషములైన కాపనసంఖ్య ముప్పది కాపనముల సంఖ్యయు నాల్గని గణింపవచ్చును. పైన నుదాహరింపఁ నుపయోగమును. బడిన పరుస ననుసరించి వ్రాయబడు చున్నవి.

స్తంభసంఖ్య.

కాపనముల సంఖ్య.

1	14
2	2
3	2
4	1
5	3
6	2
7	7
8	3

ఇట్లశోకుడు లోకోపకారకముగా క్రీ. పూ. 257 నుండి 231 వఱకును కాపన నిర్మాణముచోద్యమముందుఁ జూనికఁ గలిగియున్నట్లు గను పించుచున్నది. ఈకాపనములయందు సత్ప్రేరేపనయు, భూతిదయయు సత్వ ప్రయత్నమును, పరమతసహిష్ణుతయు మొదలయినవి బోధింపబడియున్నవి.

ఈకాశనములన్నియు వానావిధప్రాకృత భావలో వ్రాయఁబడినవి.
కాశనములయందు ఇవి సంస్కృతమునకుఁ జేరువుగనుండు దేశీ
వాఁడబడినభావము. ఇచ్చట నీభావల విష
యమై కించి ద్విశేషీకరింపఁబడును.

భావ.	వాడుకొను దేశములు.
1. సంస్కృతము.	స్వర్గలోక ప్రకృతిము.
2. ప్రాకృతము.	మహారాష్ట్రదేశము.
3. ప్రాకృతిములోని యంతర్భాగ ములు.	
1. కారసేని.	
2. మాగధి.	
3. ప్రైతాచికము.	
ప్రైతాచికము	భోజి, కనోజి, పాండ్య, శైకయ,
4. మాళిక.	సాశ్వ, బాంష్లిక, అనూప, గాం ధార, నేపాళ, కుంకల, మగధ్య.
5. అపద్రవము.	అభీరదేశము.
6. అంద్రము.	అంద్రదేశము.

(ఇట్లనియప్పకవీయ ముండున్నది.)

కాశనములయందు ముపయోగింపఁబడిన భాష యసాధారణముగా
గనఁబడుచున్నది. ఇవి పాలిభాషతోగాని ప్రాకృత భేదములతోగాన
యనుమానించి యుండదు. అనుమానింపని కారణము లీదిగువ వ్రాయఁబడు
చున్నవి.

శ్రీ. పూ. 3-వ శతాబ్దము నందీ కాసనములను కెక్కుటలో రెండు

ద్వేళము లప్పటిచారిత్రము నెలకొనెను.

దేశీయవర్ణనములయు మొదటి యుద్ధేళము ప్రకారము భాషాక్షర

భాషయు ములు సౌలభ్యము కొలుకుఁ బెంపు జేయఁ

సంస్కరింపఁబడుట. బడినవి. అక్షరములను మిగుల నందము

గాను, గ్రమముగాను కెక్కిరి. కాఁబట్టి

తత్సూర్యమునకంటె వర్ణనిమామ్నాయము హెచ్చు తక్కువలుగాని స్వర

లోపముగాని లేకుండఁ బూర్తిగ నుండునటుల సువర్ణంబుడెను. రెండవ

యుద్ధేళ ప్రకారము లేఖకులుగాని శిల్పులు (శిలలం కెక్కువారు) గాని

దేశీయభాషయొక్క యక్షరామ్నాయ మప్పుడెట్లుండెను యటుల నుంచక

యధిక కాష్ఠీయముగా నునర్చిరి. కాఁబట్టి కాసనముల యందలి యక్షర

మాల వలనఁ దద్దేశీయాక్షరములను నిరూపించుటకు వలన పడకుండెను.

మఱియు భరత ఖండమందు దేశీయభాషలు కాలక్రమమున నాడుక

లోనికి వచ్చియుండెను. భాషామాత యగు సంస్కృతము మతాచార్యుల

సాక్షాత్తుగానుండి విశేష గౌరవనీయముగా నుండుటంబట్టి దేశభాషల లోనికి

సంస్కృత భాషాశబ్దంబులఁ గొన్ని మార్పులతోఁ జొప్పించి తమ భాష

లకుఁ గొంత గౌరవంబుఁ గలుగఁ జేసితిమని దేశీయు లనుకొనిరి. కాని దీని

చేత దేశభాషలు స్వస్వరూపములకును సంస్కృతమునకును మధ్యమస్థితిం

బొంది వింత రూపమును ధరించినవి. కావుననవి సంస్కృతము నధికముగ

వనుకరించుచుండినచో మిశ్రమ సంస్కృతములనియు, దేశభాష నెక్కు

వగఁ బోలినయెడల మిశ్రమ దేశభాషలనియుఁ, క్రొక్కవఁ బడియె. ఇది

యటుండఁ గాలక్రమమున సంస్కృతమందలి యధిక గౌరవమును ప్రేమను

బట్టి తద్భాషా రూపములే దేశీయ భాషలయందు మయోగింపఁబడెను.

ఇదిగాక దేశభాషలలోఁ గొన్ని శబ్దములకుఁ గర్పిత రూపము లప్పటివార

చేర్చబడిరి. పైన వ్రాసిన కారణములవల్లనే దేశీయభాష త్రివిధముగ సంకరంబయ్యె. ఎట్లనగా (1) సంస్కృతభాషలోని శబ్దములను గొన్నిటిని మార్పులేకుండ వాడుటచేతను, (2) కొన్ని మార్పువాడుటచేతను, (3) దేశభాషయందుండుగాని సంస్కృతమందుండుగాని లేని శబ్దములఁ గొన్నిటిని వాడుట చేతను దేశభాషలు సంకరంబయ్యెను.

మఱియు కోసలరాజ్యమునకు రాజధానియయిన కావస్తీయందు వాడఁబడు దేశీయభాష వాఢారముఁ జేసికొని కావస్తీయందు వాడఁబడు వ్యావహారిక భాషయొకటి యేర్పడెను. ఇది వ్యావహారిక భాష. యే కోసల రాజకీయోద్యోగులును, వత్తవలును కోసలరాజ్య మందుండిన విద్యాయుతే కాక దూర్పునుండి వడమర వఱకు ననగా ఢిల్లీ పట్నమునుండి పాట్నా నగరము వఱకును ఉత్తరమునుండి రక్షిణము వఱకు ననగా కావస్తీ నగరమునుండి యపంతిపురము పర్యంతమును జనున వేర్విన వారందఱును వైనఁ జెప్పిన వ్యావహారిక భాషనే వ్యావహారిక భాష. వాడుచుండిరి. ఈ వ్యావహారిక భాషను ముఖ్యముగ నక్కాలపు పరివ్రాజకులు తాము సంస్కృత భాషాప్రవీణులయినను జనసామాన్యముతోఁ బ్రసంగించు నపుడుపయోగించిరి. దానినే ప్రజలశ్లోకవ్య సంభాషణలయందును వ్యవహారములయందును వాడుకొనిరి. కావుననా వ్యావహారిక భాష సంభాషా భాషయనికూడఁ జెప్పఁబడెను. విస్తుటనీ సంభాషణ భాష వాఢారముగాఁ గొని మధ్యతాత్తమ హిందూ పాలిభాష (Middle High Indian Pali) యేర్పడెను. ఈభాషనవంతి యందు వాడుకొనిరి.

తరువాత నకోకుని కాలయందు ముఖ్యముగా పాట్నానగరములో వాడుకొనఁబడిన సంభాషణ భాషనే వైనఁ జెప్పినమధ్యతాత్తమ పాలి భాష

అశోకుని కాలమునది నూలముగాఁగను గొన్ని మార్పులు చేసిరి.
 విశేషభాష. బ్రాహ్మణములలోనునుపనిష్ఠులలోను నుండు
 వైదుకశబ్దములుకూడఁ జేర్చఁబడుట వల్లను,
 గాంధారదేశము మొదలుకొని మగధదేశము వఱకును వాడుకలోనుండు
 దేశభాషా శబ్దములను బైన నుదాహరింపఁ బడిన సంభాషణ భాషా
 శబ్దములను భిరతభండముందు వాడుకలోనున్న మధ్య హెత్తనుపాలి
 (Middle High Indian Pali) భాషా శబ్దములను జేర్చుటవల్లను
 సంస్కృతభాష బహు విపులవయ్యెను. ఈ చివరఁ జెప్పఁబడిన రెండు
 భాషలలోని శబ్దములు సంస్కృతభాషా శబ్దరూపముల కనుగుణముగనే
 మార్పు జేయఁబడినను, ఇట్టి సంస్కృతభాషాకనుకూలముగ సవార మకోకు
 కాలముందు దేశభాషను గౌరవార్థముగ నొంతవఱకు వికారము మొందివిరి.
 కాఁబట్టి కాసన గ్రంథము నందలి భాష, పాలి (Pali) భాషతోఁ గాని
 ప్రాకృతభాషలతోఁ గాని సంస్కృతముతోఁ గాని యనుకూలంప కుండెను.

కాసనములలో ననేకములు మాగధీయ భాషలోఁ జ్రాయఁబడినవి. ఈ
 భాషయే మగధరాజ్య రాజధానియందు
 మాగధీయ భాషలోఁ నాడఁబడుచుండెను. మఱియు కాసనముల
 గొన్ని కాసనములుండుట. గ్రంథ మిచ్చటనే నీర్ధపఱుపఁ బడినను. బహు
 దూర ప్రదేశములయిన గిరివగరము, సాతాళా
 వగరులందుఁ బ్రచురింపఁ బడిన కాసన పాఠాంతరములు రాజకీయ కార్య
 స్థానములయందుఁ గూర్చఁబడినవి. వీనియందా ప్రదేశవైచిత్ర్యము లనేక
 ములు విశదీకరింపఁబడినవి. మధ్యపరగణాలయందునను మైసూరువందు
 నను ప్రచురింపఁ బడిన కాసనముల భాష గిరివగరమునను చాచికిఁ దూర్పున
 నుండు దేశములయందునను వాడఁబడు భాషలకు మధ్యస్థముగ నున్నది.
 అశోకుని కాసనములను ననేక పండితులు సమగ్రముగ విచారణచేసిరి.

చారిలో నగ్రగణ్యులు “ఎమిలిసెనార్ట్” (Emile Senart) డాక్టరు బూలరు (Dr. Bulher) నయి యుండిరి. వీరి విచారణ వలననే పూర్వకాలపు హిందువులయొక్క స్థితులను గుఱించిన శంకలనేకములు నివారితములు అయినవి.

అశోకుని కాలమందు శిల్పవిద్యలు నిస్సందేహముగా యహోన్నత దశయందుండినవి. రాజకీయ శిల్పులు హైను అశోకుని కాలమందలి లను చేసిన దారుమతోను, నిటికలతోను, శిలల శిల్ప విద్యావిశేషములు. తోను వికాలములయి యెత్తుగ నుండు కట్టడ మలను గట్టటకును, నేకముగా నుండు బ్రహ్మాండమైన శిలల నుపయోగించువటుల సిద్ధము చేయుటకును, గొప్ప చెలువు కట్టటకు యుక్తములయిన తూములతో నిర్మించుటకును, బహు కళినమలయిన శిలలయందు దనుకూలములయిన గదుల నిర్మాణం బొనర్చుటకును సమర్థులయి యుండిరి. విగ్రహదులను జెక్కు శిల్పకారులు వీరికిఁ బోషా టుగా నుండిరి. ప్రసిద్ధి కెక్కిన కట్టడములయందు ప్రాధముగాను, బహ్వ లంకారముగాను జెక్కబడిన పనులు మిగుల మనోహరములుగా నున్నవి. శిలలయందు బుద్ధిగఁ జెక్కబడు విగ్రహదులలో ననేక విచిత్రములు గనపట్టుచున్నవి. జంతు విగ్రహములు నగప్రతిమలు నసంఖ్యాకములుగా నున్నవి. చిత్రరవులు వ్రాయు విద్యకూడ నశోకుని కాలమందుఁ గలదు. కాని శైశవదశయందున్నట్లు గనపట్టును. అశోకుని యనంతరకాలమున నది వన్నె కెక్కిను. అయినను మూర్ఖవశ పరిపాలన కాలమందలి చిత్ర రవుపని యొక్కటియుఁ గానరాదయ్యె.

శిలలను పోలిచి మలచు శిల్పకృత్యము లక్కాలంబున సుత్రార్థమై పుణ్యముతోఁ జేయబడెను. ముప్పది లేక శిల్పాది విద్యా నలువది యడుగుల పొడవు గల్గి కళినమై

నైపుణ్యము. బ్రహ్మాండమైన యిసుకరాళ్లను, నల్లరాల
యొక్క వికాలమైన మైభాగములను కగళిత
మెఱుగుపెట్టినట్లు శిల్పకారులు మెఱుగు పెట్టిరి. శిలయొక్క మూలమును
మాచిన్లట్లు కలిసిరి. పాట్నానగరముంగున్న పనులయొక్క నీటి యడుగు
బురదలోఁ బూడియున్న కొన్ని స్తంభము
దారునిర్మిత బును దూలములును వచ్చి దారువుతోఁ జేయఁ
భవనాగులు. బడిన పనుల మాదిరీలను బిసీలకారులు తమ
పొట్టను తెట్టుకొన్నవి. అయినను దారువు
మీదఁ జెక్కఁబడియున్న మాదిరీపనుల వలన నక్కలంబున వర్షద్రవ
మొలక మనోహరమై, క్షాళునీయమయి గుండెనై తెలియఁచున్నది. ఈ
పంగళినె ఫిగుగుస్సన్ (Fergusson) పట్టుదలతోఁ బ్రతిపాదించియుం
డెను. యూర్యకాల కాలముంగును దానికి బహు పూర్వకాలముదను
నిర్మితములయిన పూసలును నితరాధిరణములును దఱచుగా జ్ఞించి
యున్నవి. అవి యీధరత ఖండమహాఁ
బంగారు పనివాండ్రు. బహుఖార్యకాలము నందె రత్నముల పని
వాండ్రును, బంగారు పనివాండ్రును నీమ
పనులయంగు బహు కాశల్పము కలవాడని తెలియఁబఱచుచున్నవి.
మఱియు వారిని మించిన పనివాండ్రు లోకమునందే లేరని చరిత్రకారులు
నిశ్చయముగా వదించిరి. రథములు, జీనులు, ఆయుధ సామగ్రులు, నేల
దుస్తులు, నితర దుస్తులు, నేతబట్టలును ఇట్టి వస్తువులను జీవవాగ్ధముగాని
విలాసార్థముగాని సిద్ధపఱచుకొనిన వివరమంతయు లిఖిత గ్రంథము
యందును శిల్పరచనలయందును గానంబడుచున్నవి. క్రీ. పూ. 18, 1.
శతాబ్దములయందుఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన మొగ
నాగరిక స్థితియొక్క లాయి చక్రవర్తుల యేలుబడిలో మూర్తిమం

యాన్నేర్వము.

చుయిన యనఁగా స్వప్తముగఁ గోచరించు నాగ

రికస్థితికిఁ నుల్లంబుగఁ దత్పూర్వము చెందు

వేల వత్సరంబుల కాలమందె యీధిరత ఖండము నాగరిక దశయందుండె.

మగధరాజ్యముయొక్కయు, బంగాళారాజ్యముయొక్కయు ప్రాచీనమును

వస్తువమ్మనని గుఱించి గ్రీకుదేశపు గ్రంథకర్తలు బహుగౌరవంబుగ నుడివరి.

వ్రాత పూర్వకాలము నుండి వాడుకలోనున్నది. దేవనాగరి లిపికిని

నీదేశములో వాడుకగా నుండు వశేకము

చగుపుటను వ్రాయుటను లయిన యితర లిపులకును తల్లియయి బహు

జనులు నేర్చియుండిరనుట. పురాతన లిపిగానుండిన “హీబ్రు” లిపి

నుండి వచ్చిన బ్రాహ్మిలిపిలో కానవచ్చు లనేక

మాయలుగా వ్రాయఁబడినవి. కాబట్టి ఈబ్రాహ్మిలిపి యనేక శతాబ్ది

ములనుండి వాడుకలో నుండిన ట్లుహించఁదగియున్నది. “సాంచి”

(Sanchi) యందుఁ గనుగొనఁబడిన యస్థికల వాక్రలంబట్టి యక్కాలం

బున కిరాతోవ్రాయుట వాడుకగా నున్నట్లు తోచుచున్నది. జనులు రాక

పోకలఁజేయు బాహుటమయిన మార్గములయందు శిలలమీఁదను, గుండ్రాళ్ల

మీఁదను, స్తంభముల మీఁదను ఆశోక చక్రవర్తి మతోపన్యాసములను

జెక్కించుటం జూడఁ దత్కాలమందు జనబాహుళ్యము చురువనేర్చి యున్న

ట్రూహింపవచ్చును.

ఈపేరాయం దుదాహరింపఁబడిన బ్రాహ్మిలిపిని గుఱించియు, జనులు

ప్రాయికముగాఁ జనువ వ్రాయు నేర్చియుండు

క్రీ. పూ. 8 శతాబ్ది

టను గుఱించియుఁ గొంత దెలిసి కొనం

మందు వ్రాత సంకుచిత

దగియున్నది. క్రీ. పూ. 8-వ శతాబ్ది మునకు

వర్ణలో నుండుట.

యందు భారతీయులకు వ్రాత సామాన్య

లున్నట్లు కన్పట్టును. ఒకవేళనున్నను గ్రంథ

మఱి వ్రాయుటకు వలసినంతగా నుండక పోవచ్చును. వ్రాత సామగ్రులనఁగా నాకులు లేక కాగితములు, కలము లేక గంటము. నిరా పదం పడి బహుకౌలమునకు ననఁగా రహారమి 5-వ శతాబ్దికౌలమునందు రాజ కీయ ప్రకటనల (సోటీసుల) కును ఒకరి కొక రుత్తరములు వ్రాసికొనుట కును వ్రాత నుపయోగించిరి. వ్రాత వ్రాయుట సాధ్యమయిన పని యనియు దానివలన మధ్యాదగా జీవితవచ్చు ననియు నప్పటివారు తలఁచియె యుండిరి. వ్రాతను వారు నేర్చుకొనవచ్చును వీరు నేర్వకూడఁ దను మాట యక్కాలమున లేనందున సామాన్య జనులు, స్త్రీలు సయితము నేర్చుకొనిరి. వ్రాయుట పిల్లలాడు నాటలలో నుకఁగూటగాఁ జేసిరి. ఎట్లనఁగా బయలులో బిల్లల వీవులమీద నక్షరములు వ్రాసి వ్రాసిన దేమిటో చెప్పమని పిల్లలకు వినోదకరముగా నడిగిరి. సామాన్య వ్యవహారముల కొరకు వ్రాత నుపయోగించుకొనిరి. కాని యప్పటివారు గ్రంథములు వ్రాయుటకుఁ దలంపులేని వారైరి. ఇందు రెండు కారణములను జరిత్రకారు లూహించిరి. ఎవ్వ యనఁగా (1)

కారణములు.

గ్రంథములు కంతః వర్ణించి తమ యధికమయిన జ్ఞాపక శక్తియందుంచుకొని పారం

పర్యయగ వానిని నిల్పుకొనువాడుక భారతీయులకు లేఖనశక్తి యీ దేశ మందుఁబ్రవేశింపక పూర్వమే యుండెను. లేఖనశక్తి ప్రవేశించిన యనంతర మయినను దానిని వారు వేలింపక తమజ్ఞాపక శక్తియే చాలుననుకొనిరి. (2) విపులములయిన గ్రంథములను వ్రాయుట కవసరములయిన సామగ్రుల నెట్లుపయోగింపవలెనని వారెఱుంగరైరి. ఇంక బ్రాహ్మిలిపిని గుఱించి విచారించెదము.

బ్రాహ్మిలిపి యాభరతఖండములో నెప్పు డెట్లు ప్రవేశించెను సంపూర్ణముగఁ దెలియకున్న నీక్రింద వ్రాఁదలచు

బ్రాహ్మిలిపి యాదేశము నది విచారణ వలన నిప్పటికిఁ దేలినదని

లోనికి వచ్చిన విధము. బుద్ధకాలపు హిందేశ చరిత్రయందు క్రాంతిఁ బడి యున్నది.

(1) నావికా యాత్రికులయిన వర్తకులు భరతఖండము యొక్క వాయవ్యమూలముంచి యనఁగా మొదట = సోవీరము" (Sovira) నుండియుఁ బిమ్మట "సూపారక" (Supparaka) "భరుకచ్చము" (Bharukaccha) ముల నుండియు (ఇది రేవు పట్టణములు) ననుమూలములయిన ఋతువులలో

క్రీ. పూ. ఏడవ శతాబ్ది ప్రారంభమున ను యొక వేళ నెనిమిదవ శతాబ్దిలోను భాగముందొ సముద్రయానముచేసి యుక్కాలంబున ప్రసిద్ధ వర్తక స్థానముయిన బాబిలోను నగరమునకుఁ బోవువాడుక కలదు.

(2) అవర్తకులు విశేషభాగము క్రాంతియుఁకాని యాద్యులుకాదు. వారి స్వభావ యరవము. కాన నిప్పుటికిఁ గొన్ని అవర్తకులార్యులు. వస్తువుల వేల సంస్కృతమునుండి కాని పాలి భాషనుండి కాని రాక యరవము నుండియే వచ్చియున్నవి.

(3) అవర్తకులు బాబిలోను నగరమును వాడఁబడుచున్న లిపిని గార్యావసగములను బట్టి యభ్యసించిరి. బాబిలో నగరముందున్న అలిపి "సెమెటిక్" (Semitic) వాతావారిఁ లిపిని నేర్చుకొనుట. బూర్వులు స్వయముగఁ గనిపెట్టి వాడుచుండిన లిపిమండినచ్చి యుండెను. ఆపూర్వులను "అక్కాడియనులు". (Akkadians) అని యిప్పుడందురు.

(4) "సెమెటిక్" వారులనల్ల నిర్మింపఁబడిన కాసనములలోను బాబిలో నగరపు తూర్వికరాజ్యమొదను ఉన్న యక్షరముల పైని వ్రాసినప్రకార

వర్తకులు శేష్యకౌన్త
యత్నరములు మిదేశపు వర్తకులు శేష్యకౌన్త యత్నర
ములు మిక్కిలిగాఁజోలియున్నవి. అకాసనా
బాలిలక్ నగరాత్మరములె త్నరములను దూనిక రాళ్లమీఁది యత్నరము
యని స్థిరపఱచుట. లును భరతఖండవర్తకు లా దేశమునకు వర్త
కముకొఱకు వెళ్లక త్రూర్వమె లిఖింపఁబడి
యున్నవి.

(5) వర్తకు లాలిపి నీదేశమునకుఁ దెచ్చిన తరువాత వది క్రమక్రమ
ముగా వృద్ధిచేయఁబడి యీదేశపు విద్యాం
అలిపిని మార్చుట. సులకును సామాన్యజనులకు ననుకూలమగు
వట్లుగా నమర్పఁబడినది. ఇట్లమర్పఁబడిన లిపి
తదనంతరము దాదాపుగా నేయివత్సరంబులకు బ్రాప్తిలిపియను పేరితో
మహోత్సవమయిన లిపియని ప్రసిద్ధికెక్కెను. అమధ్య కాలములో (ననఁగా
వశోకుని కాల మనుకొందము.) అలిపి కేమి పేరుండెను తెలియదు. భరత
ఖండము, బగ్తా, ఫయాం, సింహళము, నీదేశములలో వ్రాయఁబడు లిపు
లా బ్రాప్తిలిపినుండి యుద్భవమయినది.

(6) మఱియు వాకొలపు వ్రాఁత సామగ్రులను గూర్చి కొంతవిచారించ
వలసి యున్నది. బాలిలక్ నగరము దప్పుడు
బాలిలక్ నగరము బంకమట్టి లిల్లలమీఁద నత్నరంబులు వ్రాసిరి.
దక్కొలపు వ్రాఁత భరతఖండమందుఁ గొండరావిచెట్టు పట్టల
సామగ్రులు. మీఁదను, నాకులమీఁదను గంటముతో వ్రాసిరి.
నీరాయక్కొలంబున వాడుకలో లేదు.

కొని చెట్టుపట్టలు కొని యాకులు కొని, పెరుసుగా నుండుటచేఁ బసిలి
చోవుటయు లేక మఱియే కారణముచే నయిన వ్రతంచుటయు కలుగు
చుండెను.

తర్వాత బహుకాలమునకుఁ జెట్లయొక్క పెద్దపట్టణను గాని, తాళపత్రములను గాని వ్రాత కుపయోగించిన యెడల తాళపత్రములపై నవి పగిలి పోవని కనిపెట్టిరి. వానిమీఁద నినుపగంటముతో నక్కరములు వ్రాసిరి కాని యవి కాలక్రమమున గమపింపమిచే వానిపై మనిపూసినయెడలఁ గన్పట్టుటను లిప్తుట బహుకాలమునకుఁ జెలిసికొనిరి. ఇట్లు దీర్ఘకాలంబువఱకు వ్రాత సామాన్యులఁ గమంగొనలేదు. వ్రాత పనిముట్లయవసర ముప్పటి బ్రాహ్మణులకు లేనందువఱ నాత ట్లక్షేత్రించియూండి రని యూహింపఁదగి యున్నది. వేదమంత్రముల సభ్యయవముచేసి వానిని జీరకాలము జ్ఞాపకమునందుంచుకొని శిష్యుపరంపరకు నధ్యాపనమొనరించు క్రొవారికి మెండుగ నుండుటచే వ్రాత వారి కిష్టయమునందు వసరమయ్యెనని గ్రహింపఁదగి యున్నది. మఱియు వేదమంత్రములను లిఖితంబులఁజేసిన యెడల బ్రాహ్మణేతరులు గ్రహించుటసంభవించి వాని రహస్యంబునకు, వాని ప్రభావమునకును హానికలుగుననియు వారియభిప్రాయమై యుండవచ్చును.

(8) చెట్లయొక్క పట్టణమీఁదను తాళపత్రముల మీఁదను లేఖనమొనర్చి రని పైన లిఖించియుండిమి కదా అట్టి లేఖ తాళపత్రాయులమీద నము బొద్దులకాలమండి యారంభమయి యుం డెను. మఱియు కలలమీఁదఁ గాని, లోహముల మీఁదఁ గాని చెక్కఁబడిన ప్రప్రథమలిఖిత గ్రంథములకుం గర్తలు బొద్దురై. తమ మత గ్రంథములను లిఖితరూపంబుగ నుంచిన వారును బొద్దురై. ఇట్లు లిఖింపఁబడిన ప్రథమ మతగ్రంథము బ్రహ్మాండమైన వాక్యైర్భర్తనూత్రముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇది యిటీవల నేర్పడిన

భర్తృశాస్త్రము. దీని యందు బౌద్ధమతగ్రంథ ప్రకంపల మితంబుగ నుదాహరింపఁబడి యున్నది.

పై వేరాలో వ్రాయఁబడిన దానింబట్టి యీభరతఖండములో బౌద్ధుల కాలమునును నిరీపలను లిఖిత గ్రంథము బౌద్ధకాలములోనే తేర్పడినట్లును దక్షుర్వచుండు తేనట్లును యనుటను ఖండించుట. దెలియఁ బడుచున్నది. ఈవిధమ కారణము లచే నటులఁ దలఁచుటకు నలను పడెను.

(1) వేదాంగము అయిన శిక్ష, న్యాయకరిణము, ఘండనమ్మ, నిరుక్తము, తోయ్రిగము, కల్పసూత్రములు సూత్రయుగ మనగా క్రీ. పూ. 1000, 500 సం॥ కాలములో నేర్పడినట్లును రామాయణ భారత గ్రంథములు ఔత్తయుగము (క్రీ. పూ. 14000, 1000) యొక్క చివర భాగమందు రచింపఁబడినట్లును మఱియు నీయుగమందే తోయ్రిగము కొంతవఱకు పృథ్వియేఁబడినట్లు “హిందూకనా సంగ్రహ” గ్రంథమందు లిఖింపఁబడి యున్నది.

(2) పై గ్రంథములు బహు విపులములయి యుండుటంబట్టి యిదివఱలో వ్రాసియున్న ప్రకార మప్పటివారు కంతకు నానిని వల్లించి జ్ఞాపకమందును కొని రచుట నుపాధ్యముగనున్నది. కాబట్టి యాగ్రంథములు లిఖింపఁబడియే యుండవలెను.

అందువలనబౌద్ధకాలమునుండియే లిఖితగ్రంథము లుండెనను వచనమును మఱియొక రీతిగ యవ్యయింపందగియున్నది. ఏమనిన నప్పటి యాధ్యులు తమవేదగ్రంథము నె లిఖితరూపముగ నుంచలేదని చెప్పవచ్చును. బౌద్ధులకుఁ బూర్వమెయాధ్యులకు లిఖితగ్రంథము లుండెననియు గ్రహించందగియున్నది.

బౌద్ధమత గ్రంథమునుండి తనకు మిక్కిలి యానందకరములని సప్తభాగములను త్రుత్యేకంబుగ నేర్పర్యకొనెను. దీని మతగ్రంథ సంగ్రహము. బట్టిమాడనక్కాలంబున మతగ్రంథ బాహు

శక్యమునుండి యధిక మభ్యాంకములను సంగ్రహించి వ్రాసిపెట్టికొని యుండిరనియు గన్పట్టుచున్నది. ఏలయనగాబౌద్ధ మతగ్రంథము లిశేషముగా వచన రూపముగా నుండుటచే కేవలజ్ఞాపకమున యాధారము చేసికొని యాగ్రంథములను జనులు చదువులేకపోవచ్చును.

భరతఖండ వాసుల కింతమహత్తరమయిన నాగరికదశ యెట్లు కలిగినా

తెలిసి కొనుటకు నతిత్రాధారమెంత మాత్ర

భరత ఖండవాసుల యను జాలియుండలేదు. కొన్ని నాగరికము

యధిక నాగరికతకుం లను బోధించు గ్రంథములును, పిప్రవా

గారణము. (Piprava) స్తూపమునందున్న యధికల

పాత్రమందున్న యర్పణ లేఖనమును నింక

నితరములైన శంకుమాడు సంగ్రహములయిన గ్రంథములను దప్ప యీ

భరత ఖండమందున్న కాపనములలోఁ బ్రప్రథమ కాపనము లోకనిర్దిత

మాలె యయియున్నది. ఈ కాపనములయందున్న లిపి “హిబ్రు” లిలిపో

నెట్లు పోలియుండెను తెలిసి కొనుటకు దగు గ్రంథ సామగ్రి యభావం

ముగా నుండె “మెసపొటేమియా” (Mesopotamia) నుండి వ్రాపిరిపి

యీభరత ఖండమున క్రీ. పూ. 800 సం॥ల కాలములోఁ బ్రవేశమొంది

నట్లు బూలరు (Bhuler) సరిగానే వ్రాసియుండిరి.

క్షరోష్ఠి లిపి వడినుండి యెడమకు వ్రాయఁబడును. ఈ లిపిలో నె

“షాబాజగర్హి” (Shabazgarhi) “మాన్సె

క్షరోష్ఠిలిపితో గొన్ని నిరా” (Mansera) శిలాకాపనములీ లిపి

కాపనములు వ్రాయఁబడి లోనే వ్రాయఁబడినవి. ఈలిపి నిరియా

యొందుటకు కారణము. లిపిని బోలియుండి క్రీ. పూ. 500 సం॥

లకు “హిస్టాస్పసు” (Hystaspus) కుమా

రుడైన “డెరయసు” వలన జయింపఁబడిన తరువాత నీదేశపు వాయువు

మూలప్రదేశములలోనికిఁ బ్రవేశించెను. తునఁ జెల్లెనాండ్రు దండెత్తివచ్చు
మఱకు పారశీక పరిపాలన క్రింద నాత్రదేశము లుండెను.

పారశీక రాజ్యముమట్టి యాదేశస్థులయొక్క యుత్పత్త వేషభౌషా
కల్పనలు హిందువుల (చిరతఖండ వాసుల)

పారశీక దేశ నాగరిక మనంబుల నాటుకొన్నట్లు హిందువుల నాగ

నీదేశస్థులనుసరించి రికత విశేషములలో ననేకములు తారాకా
రనుటకు దృష్టాంతములు. ఇందుగ నున్నవి. వాయవ్య మూలయండిన్న

కొలకొదనములు పారశీక లేఖనలయొక్క

లిపితోఁ జెక్కింపఁబడుట యేకాక లేఖనము అనుకల్పమున కాదేకీయ
శబ్దమె వాడఁబడెను. మఱియు “ప్రియదర్శి ప్రభువిట్లు నడుపుచున్నాడు”

అను రాజీయ గౌరవశైలితో నశోకుని కాననము లారంభింపఁబడి
యున్నది. అశైలిశేషలము పారశీక రాజశైలిగానున్నది అశోకునిచే జ్ఞాప

కార్యము విడిగా నిర్దిష్టంపఁబడిన యేక శిలాస్థంభములును ధర్మోపదేశముల
సిమిక్తము స్థాపింపఁబడిన స్థంభములును పృథ్విముగా పారశీక శిల్పితనము నే

ప్రతీ పాదించుచున్నవి ఎట్లనఁగా పునాదులు, శీఖరములు, శీఖరములపైని
జంతువులు; మొదలయిన మరి విశేషములన్నియు పారశీక రాజ్యమునుండి

గ్రహింపఁబడినవే. వైనఁజెప్పఁబడిన స్థంభములలో ననేక స్థంభముల
మీఁద నున్నట్లుగఁ జెక్కఁబడిన విగ్రహములున్నవి. ఇవియు పారశీక

దేశీయములె. ఇట్లుండఁ బక్షంబులం గల

అస్సిరియానుండియు సింగంబులును ఇంక శిర్షికృత్యములయిన యనే

గ్రీసునుండియుఁ గొన్ని కాలంకారములును “అశ్శీరియా” Assyria

దేశమునుండి గ్రహింపఁబడినవి. అశోకుడు

గ్రహింపఁబడినవి. నిర్దిష్టంపఁజేసిన శిఖరములలోఁ గొన్నిటి

యందుఁ గన్నట్లు పూలచెట్లును, అకులును,

బూనలును ఇట్టి యలంకారములును, గ్రీకుదేశపు పనులంబాచి గ్రహింపఁ బడినవిగా నుండవచ్చును.

ప్ర. పూ. 5, 6 శతాబ్దములయందుండిన ధర్మఖండ స్థితిని వర్ణించెడు శాస్త్రముగవు చిత్రకథలవల్ల నప్పటి దారువులకు మాటుగ కల్పపుపని దారువులమీఁదనే చూపఁబడినట్లు కలాదులలో కల్పపుపనులు. కన్నట్టుయన్నది. దారువులలోఁ జేయఁబడిన కల్పపు పనులకుఁ బ్రతిగా నిటికలలోను, కిలలలోను ఆలోచని కాలమందా పనులు కాలింపఁబడినవి. కల్పపు పనుల యందీ మార్పు నతోక చక్రవర్తియే వెలయుంపఁ జేసెనని నుదాహరణము. మార్కరాజ్య స్థాపకుడైన చంద్రగుప్త మహారాజు తన రాజధానియైన పాటలీ పుత్రమునకుఁ బాట్టును దారువుతో గోడను గట్టించి కృష్టింజెంది యుండఁగా నతోక చక్రవర్తి దానిస్థానముఁజూచి రాతిగోడను నిర్మింపఁజేసెనని యొక పురాతన వృత్తాంతమును హయ్యకశియాంగు లిఖించియుండెను. గొయ్యకు మాటుగా రాతిని నుపయోగించినందునకు నది యొకటియే పాశ్చ్యముగా నున్నవృత్తికే గొన్ని స్తూపములతప్ప ఆలోకునకుఁ బూర్వము రాతిపనులే లేనందున దారుస్థానమందు కిలల నుపయోగించుట ఆలోకుని కాలమునుండి సాధారణముగా జరుగుచుండెననుట కిది సూచకముగ నున్నది. చిత్ర గోపురశిఖరముగల యొక స్తూపము పెద్దదుట్టి దిబ్బమీదఁ గట్టఁబడినది. ఇది యొకటి తప్ప మాయులకాలమందు దారువుతోనె తలచుక కల్పకృత్యము లాననింపఁబడినవి. మఱియు నాస్తూపముల కంచెలును, అకంచెలయొక్క ద్వారములును, గొయ్యపనుల మాదిరిగా నెకట్టఁబడినవి; కొఁబట్టియోతునికిఁ బూర్వము దారువుతోనె కట్టడములు నిర్మింపఁబడినవనిపలుక వచ్చును.

దారువుతోఁ జేయఁబడిన కల్పపు పనుల మాదిరిగా కిలలలోఁ జేయవలెనని ఆలోచని కాలమందు యర్పించికొని మిక్కిలి జాగ్రత్తయిన కట్టడ

శిలాశిల్ప ముద్భుతమైనను ములం జూచినయెడల బనియెంత యున్నంత
 విన్నాడగలేదు. ముగ నుండిననుచు ద్వైత్యము (స్థాన) నకుందగి
 నట్లు పని తనముండిన దని నుడువుటకు వలను
 పడదు. రాతి కట్టడములయొక్క పురోభాగములయందు ను బైర్తుగనుండు
 విగ్రహములు చెక్కబడియుండెను. ఇవి దారుపురోజు చెక్కబడు వనుల
 మాదిరిగానే యుండెను. మఱియు సాధములయొక్క పురోంగణములను,
 నితర కట్టడములయొక్క ముఖభాగములను నిర్మించుటయందు నిక్కాలంబు
 నందుంబరె తత్కాలంబునను విశేషముగా దారువునే వాడుచుండిరి.

తత్కాలమందలి భరతఖండ శిల్పములయొక్క విద్యాప్రావీణ్యము గ్రీకు
 దేశస్థులయొక్క మహానైపుణ్యము ననుకరింపఁ
 శిల్పవిద్యానైపుణ్యమును బాలకున్నను అల్పముగా నుండెననుటకు సెంత
 నిరూపించుటకుఁగల మాత్రమును ధర్మముకాదు. నశింపుకాఁగా
 యాటంకములు. శేషించియున్న నరవిగ్రహములు భిన్నము
 లయి యున్నవి. వానిం గూర్చి వ్రాయఁబడిన
 వివరదాశముల సంతృప్తిగా నున్నవి. ఇక్కతంబునఁ దత్కాల శిల్పకర్త
 విశేషంబులును బ్రావీణ్యంబును ఇట్టిదియని ఖండితంబుగఁ బల్కు సాహ
 సింజఁ బాలకుంటి తుని చుర్రకాదులు వ్రాసిరి.

బఖీరియా (Bakhiria), లూరియా నందనగర్ (Lauria Nandan-
 garh) అను శిలాస్తంభములపై శిఖరములుగ
 గణనీయములయిన నున్న సింహ విగ్రహములు కొంచెము
 శిల్పపువనులు. మోటుగా నున్నను మెచ్చదగిన పనులయి
 యున్నవి. వాని పాదములు కేవలము నిజ
 సింహపాదములం బురణించును. గజవిగ్రహముల నిర్మించుటయందు భరత
 ఖండవాసు లాధికాలమునుండి నేటివఱకును బ్రవీణులయి యున్నారగాన

నక్కొలవు విగ్రహములను బహుక్లాభరీయములుగా నున్నవి. అశోకుని కావనములలో యొకటి = ధారి” (Dauli) కొండయిం దున్నది. ఈ కొండకు తొలిది గజవిగ్రహముయొక్క మూడు భాగమును జెక్కిరి. ఇది చూచుటకు నితర రమణీయముగా నుండును. మిఠీయు బుద్ధుని చిన్నముగా దీసి జెక్కిరి. మత్స్యైకవ్యలకు (ఈ విగ్రహముల కథోభాగము మత్స్యైకృతిగను నూర్వభాగము వాక్యైక నుండును.) నింకన నేక కల్పిత జాతువులకు కలలపైనఁగాని దాగువులపైనఁగాని జెక్కిరించుచు భారతీయ కిల్పము తమ బుద్ధిచాతుర్యమును ప్రకటింపికను వర్ణింపఁబడిన వస్తువుల యొక్క విగ్రహములను నిర్మించుటకు యత్నించిన వాడుకార్తరి. కిలోపరి భాగములకు నుద్వేగము జెక్కిరిబడిన విగ్రహముల జీవప్రతిమలుగాను సాక్షాజ్ఞంకువులుగానె యిప్పటికి గన్నట్లుచున్నవి. చిత్రప్రతి హాసేతము పైన రంగములు తవ్వకలు లేదుగులేకన్ను దవ్వకైతాంధ్ర బోధకములై యున్నవి. ప్రభులలో ననేకములు జీవవంశములుగాఁ గన్నట్లును. కొని యా చిత్రగువులలో జంతువుల కండ పుష్టిచాలినంతగాఁ గనుపడదు.

బుద్ధునియొక్క ప్రతిమ అశోకుని కాలమందు లేవు కనుకనే యా ప్రభువు చేయించిన చిత్రగువు పనులయందు బుద్ధుని విగ్రహములులేవు.

అశోక చక్రవర్తిచేయించిన యలంకారపుపను లాయన యనంతర

మనక కతాబ్దుములవఱకు పాఠులును, జైను లైన జేయించిన పనులతోఁ బ్రాయశఃముగాఁ గూర్చి చిత్రకాయల బోలియుండెను. అశోకుని కాలమునఁ జిత్ర యభిప్రాయము. రువు పనుల ననేక మాదిరులుగాఁ గల్పనఁ

జేసిరి. అట్టి పనులలో ఫలాకారములుగాను, బుష్పకారములుగాను జేయఁబడినవి యధిక మందరముగాను, మనోహరముగానున్నవి. పైన వ్రాసిన విధంబుగ వశోకచిత్రకారుఁడు వ్రాసెను.

ఈధరతిఖండ వాసుల విశేష శిల్పవిద్యా ప్రాగీణ్యమునకుం దోడుగ
విదేశములనుండి యిద్దురత్రు పనులమాదిరులం
ఆశోకుని బుద్ధివైభవము. సహితము ఆశోకుడు తెప్పించి యాదేశ
కుండు తెలియింపజేసి తద్విద్యాధి వృద్ధిని
చిత్రవిచిత్రపు పనులవల్లఁ బ్రజలకు నయినోత్సవంబును గావించె. ఇట్టి
మహత్కార్యంబు లొనరించినప్పుడు పేదల కందఱకు జీవనోపాయంబు
గలిగెను శిల్పకారుల కంత యుత్సాహంబు వాటిల్లెను వేల వచింపజేల.
ఇది యిందు సుకచెంప విప్రురాజ్య పరిపాలనంబును, ఒక దిన ధర్మోప
దేశంబులును, ఒక శ్రీవ జన సౌఖ్య విచారణయు, సుక తట్టునఁ బశురక్ష
ణంబును, యథాక్రమంబుగను నిరాటంకంబుగను బచరింపుచు వైవసుడివివ
విధంబుగ శిల్పవిద్యావ్యాప్తియం దంతగ నశోకుడు తన బుద్ధి వినియోగించె.
ఈకారణంబులచే నశోకుని బుద్ధివైభవం బనన్య సామాన్యమైనదనియు
నశోకుడు ధరతిఖండవాసుల దృష్టి యందవతార పురుషుఁడుగ నుండ
దగియె ననియు మిక్కిలి నక్కాణింపవచ్చును.

కా. అచంద్రార్కముగా వెలుంగ నర బ్రహ్మాండంబు నా తొలమైఁ
బ్రాచుర్యంబుగ శాసనంబులను శుంభదృష్టిఁ జెక్కించి యెం
తో చిత్రంబుగ శిల్పకృత్యములఁ దా న్నూపంబులం బాపె శి
ల్పచార్యుండో యశోకుడంచు విబుధుల్కా విష నెక్కాటకుకా.

9-వ అధ్యాయము.

అశోక విక్రీతశిలాశాసనములు.

శిలాశాసనములయొక్క నిర్మాణమునకుఁ బ్రథమకర్త యశోకుం డని గతంబున లిఖింపఁబడియుండె. ఆశిలాశాసనములై యశోకచరిత్రం దెలుపుటకుఁ బ్రబలసాక్ష్యములు లగుటంజేసి గతాధ్యాయములయందు వానిలోనియరళంబులువలననంతవట్టు విదుర్కింపఁబడియె. ప్రతిశాసనముఖంబున నశోకుఁడు ప్రకటించిన ధర్మవచనము లపమగ్రంబుగ విశదీకరించిన శామహర్షుని ధర్మాచరణప్రచారణంబులను జనువరులు స్పష్టంబుగ నెఱిగి సుతుష్టిఁ జెందుదురని యాశ్రీంద ననుక్రమణికగ నాంధ్రీకరింపఁబడుచున్నది.

(1) వదునాలుగు శిలాశాసనములు అశోకుఁడు ప్రభుత్వమునకు వచ్చిన 18, 14-వ వత్సరంబులలోఁ బ్రచురింపఁబడియె.

ప్రథమ శిలాశాసనము.

జీవపావనత్వమును గుఱించి.

పావముడై ఘనతరహించిన ప్రియదర్శిప్రభువు వాఙ్మానుసారముగ నీ పవిత్రశాసనము ప్రకటింపఁబడుచున్నది. ఇక్కడ ఈరాజధానియందు(పాటలిపుత్రమున), జాతరలయందు బలంబుగొను నేజంతువునయినను వధింపఁ గూడదు. సాంఘికోత్సవములం జేయఁగూడదు. ఏల యనఁగా వట్టియొక్క పములందు ననేకదుష్కృత్యములను జేయుటను ప్రియదర్శిప్రభువు స్వయముగాఁ గనుఁగొనియున్నాఁడు. అదుష్కృత్యములు లేనియెడలఁ గొన్ని యుత్సవములు ప్రభుదృష్టియందు యోగ్యతరములుగానే యుండఁగలవు.

ఘనతపహించిన శ్రీయదగ్ధప్రభువుయొక్క పాకకాలయందుఁ బూర్వము ప్రతిదివంబున వసేకజంతువులు వ్యంజనంబు (మౌరీ) కొరకుఁ జంపఁబడుచుండెను.

ఈపరిత్రకా సనము లిధింపఁబడుకాలమందు నీనిమిషమునఁబెందునెవ్వఁడు, సుంకజంతుయొక్క నీమూఁడుజంతువులు మాత్రమే జంపఁబడుచున్నవి. ఇతర మాత్ర మవశ్యముగాఁ జంపుట లేదు.

ఇతరమీఁదట నీమూఁడుజంతువులు సహితము వధింపఁబడవు.

ద్వితీయ కాసనము.

మనుష్యులయొక్కయు, జంతువులయొక్కయు సౌఖ్యమున

గుఱించి భవ్యమిబంధనలు.

ఘనతపహించిన శ్రీయదగ్ధప్రభువుయొక్క రాజ్యముం దన్నిచోట్లను చోళ, పాండ్య, సత్యపుత్ర, శీరశపుత్ర, యాత్రాంతరాజ్యములయందును, పింహళమునందును, గ్రీకు దేశపుప్రభు వయిన “అంటియోకసు” Antiochus యొక్క రాజ్యమునందును, అరాజకకు లోఁబడియున్న యిదిరాజుల యొక్క రాజ్యములయందును, అన్నిచోట్లను ఘనతపహించిన శ్రీయదగ్ధ ప్రభువుయొక్క యశోప్రాయప్రకాశము పెండువిధము లయిన చిక్కిల్లులు చేయఁబడుచున్నవి. ఒకవిధపుచిక్కిల్లు మనుష్యులకును, పెండవిధపుచిక్కిల్లు

● చోళరాజ్యమునకు రాజధాని:—ఉరయూరు (Uraiyur) తిరుచనాపల్లిదగ్గఱ నుండెను.

పాండ్యరాజ్యమునకు రాజధాని:—మధుర.

శీరశరాజ్యము:—ఇది మలబారు దేశమున నుండెను.

సత్యపుత్రరాజ్యము:—ఎక్కడనుండెను తెలియదు.

† అంటి యోకసుప్రభువునకు లోఁబడిన ప్రభువు రెవరో తెలియ లేదు.

మృగములకును. మనుష్యునియొక్కయు, మృగముయొక్కయు చికిత్సలకుం బడినయోగ్యులు లేనిచోట్లకు వానిని దెప్పించి నాటించడినది.

ఈవిధముగానే లేనితావులకు వేళ్లను, బండ్లను దెప్పించి నాటించుట జరిగినది.

రాజబాటలయందు మనుష్యునకును మృగమునకు నుపయోగార్థము చెట్లను జేసి చావులను ద్రవ్యించుట కలిగినది.

మూడవ శిలాశాసనము.

5 సం॥ల కొకసారి సభగూడుటను గుఱించి.

ఘనత వహించిన ప్రియదర్శిప్రభు విట్లు విధించుచున్నాడు. నేను పరిపాలనకు వచ్చినపదమూడవ వత్సరంబునం దీయాజ్ఞను జేయుచున్నాను.

నారాజ్యమందు విధేయు లయిననాగరికజనులు, కమింపగ్లు (రాజీయమైనయేవనినైనఁ జేయుటకు నియమింపఁబడినవారు.) జల్లాయధికారులు నయిదుసంవత్సరంబుల కొక సారి మహాసభకు నేతెంచి యితరపరికిఁ బోదుగ బుద్ధధర్మమును ముఖ్యముగాఁ బ్రకటింపవలెను. అధర్మ మేమనగ :—జననీ జనకులయెడల విధేయతఁ గలిగియుండుట యోగ్యమయియుండును. స్నేహితులు, పరిచయులు, బంధువులు, బ్రాహ్మణులు, యోగులు నిట్టివారియెడల నాదార్యముగా నుండుట యచిత మగుపనిగా నుండును. అమితవ్యయమును బరుషభావమును మానుట యోగ్యమయి యుండును.

ఈధర్మమును మతాచార్యులు నాగరిక జనమునకుఁ గూలంకషముగ బోధింపవలెను.

నాల్గవ శిలాశాసనము.

బౌద్ధధర్మాచరణము.

బహుకాలమునుండి (యనేకశతవత్సరములనుండి) లేవజంతువుల వధింబుటయు, వానిని హింసించుటయు బంధువుల నగౌరవము చేయుటయు,

రాష్ట్రములను, భీమువులను చన్నానింపకుండుటయు నిట్టి దుర్మయములు ప్రబలుచున్నవి. కాని యిప్పుడు భువన వహించినప్రియవర్తి ప్రభువు బౌద్ధధర్మము నాచరించుటవలన రణభేరిధ్వనికి మాటుగ ధర్మభేరిధ్వని కర్ణ తాడిత మగుచున్నది. మఱియు స్వర్ణమును జూపునులోచనములో యవం దగు మత్స్యవంధములు, గజములు, దీపారాధనలు చెందలయినవి ప్రజలకు నయశోభ్యవంబుగఁ జూపింపఁబడుచున్నవి.*

* ఇచ్చట బౌద్ధమతబోధ భేరిధ్వనితోఁ బోల్చఁబడినది. అబోధ కాలమునకు మహాత్మరము లయినయుత్సవములు, నాచారములు సుసర్వఁ బడును. ఇవి స్వర్ణప్రదర్శక సులోచనములుగ వర్ణింపఁబడినవి. ఈమతబోధ భేరికాలమందు నీయుత్సవాదులకు మాటుగ, రణాదంబరము లావర్ణింపఁబడు చుండెను. పాటలీపుత్రమందుఁజరిగిన గొప్పబౌద్ధోత్సవమిట్లు వర్ణింపఁబడినది.

“ప్రతిపంవత్సరమందును సెనిమిదవమాసమున విగ్రహముల తీర్చు నము చేయుదురు. వారు వాలుగుచక్రముల రథము కట్టి దానిమీఁద బొంగు లతో నయిదంతళ్లు లేర్పఱచెదరు. ఈయంతళ్లుఁ బొక స్తంభ మాధారముగా నుండును. దానిని రాజప్రంభి మండురు దానికి నేటవాలుగఁ గొన్నిగడ లును, ఈటెలును గట్టఁబడును. ఈరథ మిరువదిమూర తెత్తుగా సుక తోపుం బోలియుండునుఁ దీనిచుట్టును దెల్లపట్టువస్త్రముఁ గట్టి దానిపైఁ జిత్రవిదితము లయినరంగులు చేయుదురు.

వెండి బంగారములను బొదిగిన వైదుర్యములతో దేవతా విగ్రహ ములను తీసి దానిపైఁ బట్టు ధ్వజములను, విశాసములను నమర్చెదరు వాలుగు వైపుల గూళ్లను గట్టి ప్రతిగూటియందును బుద్ధుని విగ్రహమును ఆయన శిష్యుని విగ్రహమును సెలకొల్పెదరు”.

ఇట్లు గొప్ప వయఁ భ్రమింపజేయు నరదంబు లిరువది యుండును కాని యొక దానిని బోలి మఱియొకటి యుండదు. ఈత్సవపు దినమునకుఁ

కడచినయినేళ్ళ కళాబ్జములనుండి సంభవించునన్నను ఘనతవహించిన ప్రీయదర్శిప్రభువు బౌద్ధధర్మమును బ్రకటింపుటవల్ల నిక్కాలంబున జీవ జంతువులను వధించుట మానినయెఁబడినది. నానిని హింసించుటయు నాటంకపఱపఁబడినది. బంధువులను గౌరవించుటయు, బ్రాహ్మణులను, భిక్షువులను సత్సానించుటయు, దర్శిదండ్రులను విధేయులుగా నుండుటయు, పెద్దల కణకువగా నుండుటయు నభివృద్ధి యగుచున్నవి. ఇట్లు బహువిధ ములుగ ధర్మాచరణము వృద్ధియగుచున్నది. ఘనతవహించిన ప్రీయదర్శిప్రభు వాధర్మాచరణము నింకయు వృద్ధిచేయును.

ఘనతవహించిన ప్రీయదర్శిప్రభువుయొక్క శ్రుత్రులు, పాకుల్రు, స్రపా క్రులును బహుకాలమువఱ నీధర్మాచరణమునె వృద్ధిచేయవలెను. వారు భక్తియు, నీతియుఁ గలవారలై బౌద్ధధర్మమును బ్రకటింపవలెను. ఏల యనఁగా నట్టిప్రకటన సమస్తకార్యములలోఁ బ్రకృష్టమయియున్నది. తద్ధర్మాచరణంబునకు దుర్మార్గుఁ డహుఁడు కాఁడు.

ఈధర్మప్రకటనయందును, నాచరణమందును ఆభివృద్ధి నుంచిది. క్షీణము మేలు కాదు.

త్రాంతవాసు లైనప్రజలు భిక్షువులు నందఱు వచ్చెదరు. గాత్రత్ర పాట పులును, జంతువుపాటపలు నుందురు. భక్తితో విగ్రహములమీఁదఁ బువ్వులు చల్లి భూపములు చేయుదురు. పట్టణములలోఁ బ్రవేశించుటకు బ్రాహ్మణులు వచ్చి బౌద్ధుల నాహ్వానము చేయుదురు. బౌద్ధులు సక్ర గుముగఁ బట్టణంబునం బ్రవేశించి రెండు రాత్రులు లం నుండెదరు. రాత్రి యంతయు దీపంబులు వెలుంగుచుండును. రమ్యగానంబులు జరుగుచుండును. నైవేద్యంబులను దేవతల కొసంగుచుండురు.

ఈ ప్రకారముగానె కడను రాజ్యముల యందును జరుగు చుండెను.

ఇందుకోరిక యీ కాననంబు ప్రకటింపఁబడుచున్నది. ఇందువలన జనులు భర్తమును యీజింపఁజేయక వృద్ధి న చేయవచ్చును.

ఘనతపహించిన ప్రియదర్శిప్రభువు తాను పరిపాలనకు వచ్చిన పక్షి మూఁడవహాయనంబున వీనిని బ్రకటించునట్లాజ్ఞాపించెను.

అయిదవ శిలాశాసనము.

ఘనతపహించిన ప్రియదర్శిప్రభు విల్లు పలుకుచున్నాఁడు. సత్కార్యము కష్టసాధ్యము.

సత్కార్యమును జేసినవాఁడు కష్టసాధ్యమయినవనిని జేసినవాఁడగు చున్నాఁడు. ఇప్పటికి సనేకసత్కార్యములు నావలనఁ గానింపఁబడినవి. శాత్రుశ్రేష్ఠాశ్రపారంపర్యము నీధర్మమార్గానుసారముగ బహుకాలం బుండిన యెడల వారు సత్కార్యపరాయణులై యగుదురు. నాయజ్ఞ నుల్లంఘించినవాఁడు వెలుపుచేసినవాఁడే యగును. పాపం బొనరించుట సులభము.

గలించిన బహుకాలములో నెన్నఁడును భర్తృపదేశకు లనఁబడునువోగని లేర్పడియుండలేదు. నాపరిపాలనకాలములోఁ బనుపాల్గవనత్సరమున నట్టి వారలునా చేనియమింపఁబడిరి. భర్తమును జెంపొందించుటకును, భర్తవ్యాపకుల వృద్ధి చేయుటకును, విశ్వాసవంతు లగుప్రజలయొక్కయు, యవనులు, కాంభోజులు, గాంధారులు, రాష్ట్రీకులు, పైటీనికులు రాజ్యప్రాంతవాసులయినయింకయుతరజాతులునిట్టివారియొక్కయు క్షేమ సౌఖ్యములఁ జెంపొన

* యవనులు. భరలేఖండమునకు నాయవ్యమూల నుండువిదేశ జాతులవారు. వీరు సగము స్వాతంత్ర్యముఁ గలవా రయియుండిరి.

గాంధారులు. ఆఫ్ఘనిస్తానమం దుండుకాంధహరు (Kandahar) ప్రదేశవాసులు.

కాంభోజులు, వీరును నాయవ్యమూల నుండు సెకతెగవారు. రాష్ట్రీకులు. పైటీనికులు వీర లెవరో నిశ్చయముగాఁ జెలియలేదు.

నిండుటకై యాధర్వశ్రవణశకు లన్నితెగల జనులనిమిత్తము నియమింపఁబడిరి.

నానేవతులయొక్కయు, బ్రాహ్మణులయొక్కయు, భాగ్యవంతులయొక్కయు, దరిద్రులయొక్కయు, వృద్ధులయొక్కయు తేనుసాఖ్యములను చొచ్చించుటకై వారు నియమితులైరి.

అక్రమమున కారాగృహప్రవేశమును, అక్రమపు శిక్షను ఆటంకపఱచుటకును; ఇతరము లగునాటంకముల నివారించుటకును, నేరభుండు బహుకుటుంబియై, యాపదఁ జెందియుండి కాని వయోవృద్ధుఁగాఁ గాని, యున్నస్థితిలో వానిని విడుదలఁజేయుటకును ధర్మాధికారు లెవ్వఱుపఁబడిరి.

ఇక్కడను (పాటలీపుత్రమండలము) ఈరాజ్యమందున్నకడను పట్టణముల యందును. నాసోదరసోదరీజనముయొక్కయు, నితరబంధువులయొక్కయు, స్త్రీపరిజనమును గుఱించి పైవిచారణ చేయుటకును వారు నియమింపఁబడిరి.

నారాజ్యమం దెక్కడనియునను బుద్ధధర్మపరాయణు లై తిద్ధరావరణమందు స్థిరచిత్తులై, మహాదాతలై యుండువారితో ధర్మాధికారులు ముఖ్యముగాఁ గలిసి ప్రవర్తింపవలెను.

ఇందుకొలు కీర్తనాశాసనము లిఖింపఁబడినది. ఇదిదిరకాల మంతరాయంబు నొందకుండుగాత. ప్రజలు దీని ననుసరించి నడచుకొందురు గాత.

ఆజీవ శిలాశాసనము.

భువతవహించిన ప్రియదర్శిప్రభు విట్లు వచించుచున్నాఁడు.

దీర్ఘకాలమునుండి రాజకీయవ్యవహారము బాగుగ నెఱవేర్చఁబడలేదు. దివారాక్రమలయం దనఁగా నన్నివేళలయందు వార్తలు (రిపోర్టులు) మాకుఁ జేరుటలేదు. * నేను భోజనముచేయుచున్నప్పుడు గాని అంతఃపుర

* వ్యావహారికవార్తలం దెప్పునుద్యోగులు చంద్రగుప్తునికాలయం దేర్పఱపఁబడిరి. వారికి నుపద్రష్టలు (ఉపద్రష్టి) అని పేరు. వారు రాజ్య

ములో (జనానాలో) మన్నప్పుడుగాని, కయశగ్గుహతుం మన్నప్పుడుగాని, ముఱుగుచోట మన్నప్పుడు గాని, బండిలోఁ బోవుచున్నప్పుడు గాని, విహారవనములలో మన్నప్పుడు గాని, యేకాలమందైన, నేపథమందైనను జనులయొక్క వ్యవహారము వాకు నెల్లప్పుడు నిరేడింపబడిన యుద్యోగులు వార్తలను శ్రుతపఱచుచుండవలెను. అట్టివ్యవహారమును నే నెల్వోట మన్నను నెఱవేర్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాను.*

దానం బోసంగిట నని కాని, యుత్తరపు చేనీరి నని కాని, యవపర మునపని నుద్యోగులకు నెచ్చగించితి నని కాని, యెచ్చదైనను జైవికముగా నేను నోట వాఙ్గాపించినయెడ అట్టి యాజ్ఞను జెల్లించుటలో వివాదము గాని, మోసము గాని మతాచార్యులలోఁ దటస్థింపినయెడల నట్టి వివాదమును, మోసమును ఏకాలమందయినను, వెచ్చటనయినను నాకు ములోఁ జరుగుచున్న దంతయుఁ గనిపెట్టి రాజానకు రహస్యముగా నిరేడించిరి. వారిలోఁ గొందఱు నగరశోధనఁ జేయువారును, కడమవారు నైనవ్యశోధనఁ జేయువారును గా నుండిరి. నగరశోధకులు నగరవేశ్యలను, నైనవ్యశోధకులు తదితరవేశ్యలను దమకు సాహాయ్యముకొఱకు నుంచుకొనిరి. ఈయుద్యోగమునకు నధికసమర్థులును, విశ్వసింపఁ దగినవారల నియమింపఁ బడిరి.

* చంద్రగుప్తునివిషయమై మెగాస్తినను ఇట్లు వ్రాసెను. ప్రభువు యుద్ధకాలమందే గాక వ్యాజ్యములను (ఫిర్యాదులను) విచారించుటకు నగరము విడిచి వెళ్లును. అంతటను ఆయన వ్యాయస్థానము (కోర్టు) నందు దినమంతయుఁ బనిచేయుచుండును. తాను దేహపరిశ్రమలు సెంచునప్పుడవఁగా శోకశ్లవంతి కట్టుటతో నెదలు రుద్దించుకొనునప్పు డైనను రాజకీయవ్యవహారముఁ జూలింపకుండును. నలుగురు సేవకు లొడలు పట్టునపుడును వ్యాజ్యముల వినుచుండును.

వెంటనే శ్రుతపఱచుటకు నాజ్ఞాపించుచున్నాను. ఏల యనఁగా పరిపాలనవిషయమై నేను పడుచున్న క్రమతోను నేను వ్యవహారమును నెఱవేర్చు రీతితోను నేను సంపూర్ణముగాఁ దృప్తింజెందుచుండలేదు.

ప్రజలమేలుకొఱకే నేను వ్యవహరింపవలెను. దానిమూలములయొక్క పిల్లలను, దాని వినియోగములలోను ఉన్నది. సర్వజనక్షేమదాయక మయినది. యంతకంటె మఱియొకటి లేదు. నేను మఱి దేనికొఱకు శ్రమపడవలెను? దీనికంటె మఱియొకటి లేదు. ఏని యనఁగా—లేవులకు నాబుణమును దీర్చుకొనుటయొక గొందఱునైనను ఈలోకమందు సుఖులను లేని వారికి పరలోకమును గలుగఁజేయుటయు.

ఇందుకొఱ కీధర్మకాసనమును లిఖింపఁజేసితిని. ఇది చిరకాలము వినియోగింపఁబడుచుండుఁగాత. ప్రజాక్షేమం బొనర్చుట యత్యంతశ్రమవలనఁగా వివిధింపకున్నను నాత్మత్రపాత్రపారంపర్యముగా నందఱు ప్రజాక్షేమమువల్ల పాటుపడుచుందురు గావుత.

ఏడవ శిలాశాసనము.

ధర్మ మసంపూర్తిగా నాచరింపఁబడుటను గూర్చి ఘనతపహించిన శ్రీయశస్విప్రభువు శకలమయిన స్థలంబులయందు నన్ని మతములవారును నివసించుట నభిలషించుచున్నాఁడు. ఏల యనఁగా వారందఱు నింద్రియవశంబును మనశ్శుద్ధిని గోరువార లయ్యుచున్నారు.

మమవ్యక్తనకు సంకల్పములయందును, వాంఛలయందును నిలుకడ లేదు.

అయోమతములవారిలోఁ గొందఱు పూర్తిగాను, గడమవారు కొంతవఱకును నాయాజ్ఞను తెల్పించియున్నారు. సమృద్ధిగ దానంబు జేయుటకు కత్తలేని వాఁడయినను నింద్రియవశంబును మనశ్శుద్ధిని, గృతజ్ఞతను గలిగియుండెనేని నట్టిగణాధిపతులు లెల్లప్పుడు గణనీయుమై యుండును.

ఎనిమిదవ శిలాశాసనము.

గతకాలనుందలిప్రభువులు సంతోషయాత్ర లలియేయె చెప్పయ విహరించుచుండెడివారు. అట్టి విహారములలో వేటియందును మఱియు నటు మఱి విశోదములయందును వారు కాలంబుఁ గడపిరి.

ఘనతపసించిన ప్రియవర్షిప్రభు వెట్లయినను (తాను పూర్వ మట్లే చేసియున్నను) తాను ప్రభుత్వమువకువచ్చిన పడు సుకటివవత్సరంబున సత్వ్యజ్ఞానహర్షగామి * యయ్యెను. దానంతేసి ధర్మయాత్రలం శేయుట కలిగెను. ఈయాత్రలయందు భిక్షువులను, బ్రాహ్మణులను దర్శించుటయు, మహాత్ములను దర్శించుటయు, స్వర్ణదానము చేయుటయు, రాజ్యమును, బ్రజలను వీక్షించుటయు, శార్థధర్మమును బ్రకటించుటయుఁ దర్థమీమాంసం శేయుటయు వ్రాస్తించుచున్నది. కాఁబట్టి ఘనతపసించిన ప్రియవర్షి † ప్రభు వాకాలమునుండి తత్పూర్వసంతోషయాత్రలను మాని ధర్మయాత్రలయందె యానంద మొందుచున్నాఁడు.

* ఆమార్గ మేదియన “అష్టాంగమార్గము” ఇది యర్హతపదంబున కుపాసకుని శేష్యును. అష్టాంగము లెవ్వియన :—(1) శుద్ధసంకల్పములు. (2) శుద్ధామరీచములు. (3) శుద్ధవాక్కులు. (4) శుద్ధప్రవర్తన. (5) శుద్ధజీవనము. (6) శుద్ధకృషి. (7) శుద్ధస్త్వరి. (8) శుద్ధవిచారణ, మనశ్శాంతి.

† శార్థమతధర్మప్రకారము భిక్షువులను, బ్రాహ్మణులను, తెల్లలను గౌరవించుట విధి యయియున్నది. కావున నశోకుఁడు తదాచరణము యోగ్య మని తలంచెను. ప్రజలకుఁ దాను ప్రభు వయియుండుట కాక తాను తండ్రి సమానుఁడ నని ప్రకటించుకొనెను. కానఁ దదనుకూలంబుగ రాజ్యమునె కాక ప్రజలనుగూడ వీక్షించెద నని వ్రాసెను.

తొమ్మిదవ శిలాశాసనము.

శుద్ధాచారమును గుఱించి.

ఘనత వహించిన ప్రియదర్శి ప్రభు విట్లు వక్కాణింపుచున్నాఁడు. లోగపీడికు లైనప్పుడును, బుత్రతృప్తికొ వివాహములయందును, సంశాసము కలిగినప్పుడును, బ్రహ్మణ సమయములయందును, బ్రజలయొక్క యాచారము లనేకములుగా మన్నవి. పైత నుడువఁబడిన సమయములయందే గాక యితర సమయములయందును జనుల యాచారములు పెక్కులుగ మన్నవి.

అట్టి సమయములయందు స్త్రీలు చేయువాచారంబులు సంకరములును బనికి మాలినవియు నయి యనేకములుగా మన్నవి. ప్రయోజనకరములు కాకున్నను నాచారంబుల మానుటకు వీలులేదు. ఎట్లయినను నీధర్మాచారము మాత్రము నుంచి ప్రయోజనము కలది. బానిసలను, సేవకులను దయతో నాదరించుట, గురువులయందు గౌరవము, తీవ్రమునందు లక్ష్యము, భిక్షువులయెడలను, బ్రాహ్మణులయెడల నాదార్యము నిట్టివియే ధర్మాచారము లనఁబడుచున్నవి.

కాఁబట్టి తండ్రి, కొడుకు, సోదరుఁడు, యజమానుఁడు, మిత్రుఁడు, పొరుగువాఁడు సహితము నీధర్మాచారము యోగ్యమయిన దని పలుకవలయును. సత్సంకల్పసిద్ధి యగునంతవఱకు నీధర్మమే యనుష్ఠేయ మని వచింపవలెను.

ఏవిధమయిన యాచారమువల్ల సత్సంకల్పసిద్ధి యగును? ఈప్రశంనాచారము సందేహకరమైనసత్తిఁ గలది యయియున్నది. దీనివలన సత్సంకల్పసిద్ధి కావచ్చును. ఒకవేళ ప్రపంచాభిలాషమాత్రమే తీరవచ్చును. ధర్మానుకూల మయినయాచార మన్నచో యనిత్యము కాదు. దానివలనను ఈప్రపంచములో సత్సంకల్పసిద్ధి లభింపవచ్చును లోకాంతరమందు కావ్యత

చదవిని నిష్కంఠముగ సేవించగలడు. ఈధర్మాచార మొకచోగ నీప్రపంచమునకు పత్సంకల్పసిద్ధిం జేసినయెడల నాయాచారము వలన ఫలవ్యయంబేర్పడి గలిగినదని యడువవలయును. ఎట్లనగా నీప్రపంచమందు పత్సంకల్పసిద్ధియొకటియు, దదాచారమువలన లోకాంతరమందు కాశ్యోతపదసిద్ధి రెండవదియు నయియున్నవి.

పదియవ శిలాశాసనము.

ప్రజలు వర్తమానకాలమందును, భవిష్యత్కాలమందును వివరముతో బౌద్ధధర్మమును విని తదాచరణం బొనరించువలయును నారి ప్రకాశమును, గీర్తియును వారికి విశేషలాభమును గలుగజేయఁజాలవు. అని ఘనతపసించిన ప్రియదర్శిప్రభువు నమ్ముచున్నాఁడు.

తత్ప్రకాశార్థులను బౌద్ధధర్మాచరణమందే సంపాదించుట ఘనతపసించిన ప్రియదర్శిని ప్రభువుముక్క యర్థముల యొందున్నది.

ఘనతపసించిన ప్రియదర్శి ప్రభువు చేయుకృషియంతయు సాఫలహితమైన యుత్తరజన్మమును బొందునిమిత్త మయియున్నది.

అల్పదామగాని యధికదామగాని సంపూర్ణవైరాగ్యమువల్లను, ధర్మాచరణమువల్లను దప్ప యట్టిపాపరహితమయిన జన్మమును బొందుట మిక్కిలి దుర్లభముగానుండును. మఱియుఁ బ్రపంచమందు మహద్దశయం చుండువారికి వట్టిజన్మస్రాప్తి యత్యంతదుర్లభముగా నుండును. *

* ధర్మపాద మనుగ్రంథముం బట్టిన్నది. ముముక్షుత్వ మర్హత్త్వమునకును, ఉపేక్ష మరణంబునకును మార్గంబు లయియున్నవి. ముముక్షువులు మరణింపరు. ఉపేక్షకులు మరణించినవారిం బోలుదురు. ముముక్షువులు మరణింప రనగా వారి పరిశుద్ధకర్మలు సంఘమందు సంగ్రహించి మరణము నెంద నని విధి సిద్ధాంతమంబుఁ గన్పచుట్టుచున్నది.

పదకొండవ శిలాశాసనము.

బౌద్ధధర్మదానమును బోలుదానము, తద్ధర్మ స్నేహమునంటి స్నేహమును, తద్ధర్మ విభజనకృత్యముం బురణించు విభజనకృత్యమును (పంచిపెట్టుట), ఆధర్మ బంధుత్వమునకు సాటియగు బంధుత్వమును లేవు.

బానిసలను, సేవకులను దయతోఁ జూచుట, తల్లిదండ్రులయందు విధేయత, భీషువులకును, బ్రాహ్మణులకును దానముచేయుట, జీవపాపకర్మమును గౌరవము నీనల్కృత్యములె బుద్ధధర్మమునఁబడుచున్నవి.

కాబట్టి జనకుఁడు, పుత్రుఁడు, సోదరుఁడు, గురువు, స్నేహితుఁడు సహచరుఁడు మఱియు పొరుగువాఁడు విధర్మము మిగుల యోగ్యమయినది, దీనినాచరింపవలయు నని పలుకవలయును.

బౌద్ధధర్మదానము నొసంగును నిట్లు లేవఁడు నడుమకొనునో వాఁడేలోకమును మేలుఁ బొందుటయే గాక లోకాంతరమందు శాశ్వతపదముం బొందును.

పండ్లెండవ శిలాశాసనము.

పరిమతసహిష్ణుతి.

ఘనతపసించిన ప్రియదర్శి ప్రభువు భీషువులను గాని, స్వహస్తలను గాని దానము లొసంగుట కలవరా మఱియు ననేక విధములుగాను గౌరవించుచున్నాఁడు.

అన్ని మతములకును ధర్మ సారముయొక్క యభివృద్ధి యనఁగా నాయా మతధర్మములను శ్రద్ధగా శ్రవణముచేసి సారమునుగ్రహించి వానిని గ్రహుక్రమ

* దీని యభిప్రాయం బేమనఁగా బౌద్ధధర్మమును బ్రతిమనుష్యుఁడును దన పొరుగువానికి బోధింపవలెను. అట్టి బోధన, వస్తురూపదానమునకంటె మేలయి యుండును. ఆధర్మమువలన జన్మబంధుత్వమునకంటె బలమయిన యాత్మబంధుత్వము కలుగుచున్నది.

తన సమగ్రంబుగ నాచరించుట యవసర కార్యము కనుక దానము లొసంగుటయు, బాహ్యమునఁ బెద్దలు మొదలగువారిని గౌరవించుటయుఁ బ్రియదర్శి ప్రభువునకు నెక్కువ సంగతులుగా నుండవు. అయితే ధర్మములయొక్క సారాభివృద్ధి యశేకయాపములుగా నున్నను నట్టి ధర్మములకు మూలాధారము వాగ్మియను మయియున్నది. అనఁగా స్వల్పకారణములనుబట్టి పరమతమును హీనపఱచి తన మతమును భుజమని చెప్పుకొనుట యెవనికిని దగదు. ఏదో కారణముచేతఁ బరమతమును గౌరవనీయమై యుండుకతనఁ జూచినంతకారణ మున్నప్పుడే దానిని హీనపఱచవలయును.

ఇందువలనఁ బ్రతి మనుష్యుఁడును దనమతము నభివృద్ధిఁజేసికొని పరమతమునకు నుపకరింపవచ్చును. ఇందుకు న్యాయరేఖంబుగ నడుచుకొన్నయెడలఁ దనమతమును షీఁజింపఁజేసికొని పరమతమునకు నుపయోగి యగును. ఎవఁడైనను దనమతమందుఁ దనకుం గలవిశేషాభిమానంబునఁజేసి తనమతమును గొప్పచేసికొని పరమతమును దృఢీకరించెనేని వాఁడు వాస్తవముగాఁ దనమతమునకే గొప్ప చెలువుఁ జేయించున్నాఁడు.

కాబట్టి మనోవశికరణ మనఁగాఁ బరమతధర్మములను శ్రద్ధతో చినుట ప్రశస్తమయిన కార్యము.

ఏమతమువారయినను దమమత ధర్మములను బాగుగా నెఱింగి వారి యందు గాఢానుభవముఁ గలవారై యుండుట ప్రియదర్శి ప్రభువుయొక్క ముఖ్యాభిలాష మైయున్నది.

వారివారి మతధర్మములయొక్క సారములను పఠక్షణముగా గ్రహించి క్రమక్రమంబుగ వృద్ధిఁజేసికొనుటయే యవసరకృత్యము. కావున దానంబుల నొసంగుటయు బాహ్యగౌరవంబులఁ బొందుటయుఁ బ్రియదర్శి ప్రభువున కవసరంబులు కావని సనుస్తమతములవారికిఁ చెల్లియఁజేయవలెను.

ఇందునిమిత్తమై ధర్మాధికారులను ప్రీతికొఱుఁ బ్రత్యేక ధర్మాధికారు

అను, శోధకులకు (ఇక స్పెక్టరులకు) ఇతర యోగ్యులకు నియమించి యుంటిని. ప్రతి ముద్రకును దనకురత్నమును వృద్ధి చేసికొనుటయు, బాధ్యులకును బ్రకాశింపజేయుటయు నట్టి యోగ్యగ్రంథుల నేర్పబడుట యొక్క ఫలితముగా నెన్నవలగును.

పదమూడవ శిలాశాసనము.

సర్వజనము.

ఘనతవహించిన ప్రియదర్శి ప్రభువు తాను పరిపాలనమునకు వచ్చిన తొమ్మిదవ వత్సరమునఁ గలింగరాజ్యములను * జయించెను.

ఈధర్మజనుకు ప్రియదర్శి ప్రభువునలనఁ దనరాజ్యముందునకు దన రాజ్యమునకు 400 యాజనముల వఱకు ననఁగా రమారమిగా 4600 మైళ్ల దూరములోఁగా నున్న పొరుగురాజ్యములందునను న్యాపింపఁ జేయఁ బడినది. మఱియు ఆంటియోకసు (Antiochus) నామధేయుఁ డగు గ్రీకు ప్రభువుయొక్క రాజ్యమువఱకును, ఆరాజ్యమున కావల నున్న “టోలమి” (Ptolemy), “ఆంటిగోనసు” (Antigonus), “మాగాస్” (Magas) “అలెగ్జాండరు” (Alexander) అను రాజచతుష్టయము † యొక్క

* మహావదినుండి దిగువగా కృష్ణానదికి నవతలవఱకు నుండు బంగాళాఖాతతీర ప్రదేశము కలింగరాజ్య మయియుండెను. మఱియు దీనికి కలింగరాజ్యత్రయ మని పేరు గలదు. (i) అమరావతి. (ii) ఆంధ్ర దేశము లేకవరంగలు. (iii) మధ్యమకలింగము లేక రాజమహేంద్రవరము. ఈమూఁడు కలింగరాజ్యములు కలిసి మహాకలింగరాజ్య మయ్యెను.

ధౌలి (Dhauri), జంగడ (Jangada), కల్యాణవను లికలింగ రాజ్యములయొప్పుని.

† ఆంటియోకసు నిరయాదేశక్రరాజు, టోలమి యుజ్జిన్త లేకత్ర రాజు, ఆంటిగోనసు మాసిడోనియాదేశక్రరాజు, అలెగ్జాండరు ఏలికను

రాజ్యములవలనను భర్తజయము వ్యాపించియున్నది. దక్షిణమున నున్న పాండ్య, కోళ, సింహళ రాజ్యములయందునను వాయవ్యరాజ్యములయనను ఉన్న ప్రజలును (రాజ్యప్రాంత దేశములయం నుండు నదవిజనము లయిన) యవనులు, * కళింగులు, భోజులు, పిండిగులు, అంధ్రులు, పులిందులును త్రియవర్ష ప్రభువు ప్రకటించిన ప్రకారము బౌద్ధధర్మావలంబులై యున్నారు. త్రియవర్ష ప్రభువుయొక్క భక్తిపదేశములు వ్రనేశింపని దేశములయందును బ్రజలు బౌద్ధధర్మ మవలంబించుచున్నారు. ఆధర్మము ననుసరించి త్రియవర్ష ప్రభువు చేయుచున్న భక్తిపూర్వకమయిన ప్రకటనను వారు వినుచుగానే ఆయాధర్మమును విధువక యాచరింపఁ గలరు.

ఇట్లు సర్వత్ర పరిదృశ్యమాన మయిన భర్తజయము పంతోపం బొసంగుచున్నది.

బౌద్ధధర్మ వ్యాపక రూపజయ మానంద దాయకంబుగ నున్నది. కాని యాయానందమును సామాన్యముగానే యొందవలెను. పరలోక సాధక (Epirus) దేశపు ప్రభువు. మాగాసు సయిరీసు (Cyrene) దేశపు రాజు.

* యవనులు, మగధరాజ్యములో చేరియున్న వాయవ్యపుముల నున్న సరపాద్మ ప్రదేశములయం నుండు విభాతీయజనులు. వీరిని గోవలము గ్రీకు లని నుడువుటకు వలను పడదు.

కాంభోజులు. వీరును ఆప్రదేశవాసులే. అంధ్రులు కృష్ణాతీరవాసులయియున్నారు. వీరిదేశము కళింగదేశమునకు దక్షిణముగా నుండెను. కాలాంతరమందు వీరు బలమయిన రాజ్యమును స్థాపించిరి. పులిందులు, భరతఖండ మధ్యపరగణాలయం దుండిరి. పిండిగులు గోదావరి తీరమందు నుండు పయిదాన (Paithana) ప్రదేశవాసులయియుండవచ్చును. ఈ నెవ్వుఁబక్ష యదవిజన లండలు భక్తిపనిపాలనమం దుండిరి.

మయినదే తప్ప * ముతీదియు ప్రియదర్శి ప్రభువునకు ఘనమయినదిగాఁ గనుపడదు.

ఇందు నిమిత్తమై యీధర్మశాసనము లిభింపఁబడినది. అనిమిత్ర మేమనఁగ నాశ్రుతపాత్రపారంపర్యముగ నావంశము వారందఱును మాతనరాజ్య సంపాదనమును దమకు విధియయిన కృత్యముగఁ దలఁపకుండునుగాక, ఒక పోక నట్టి యుద్ధప్రసక్తిఁ గలవా రయినప్పడైనను పరానయమును కాంత మందును వారికి సంతోషము కలుగుఁగాక, ఉభయలోక తారకమైన ధర్మ మార్గజయమే నిజమైనజయమని వారు గౌరవముతో భవించెదర గాక. కాఁబట్టి యిహలోక పరలోకములయందు మేలొనరించుకృత్యముల వలనఁ గలుగు సంతోషమే వారికి సర్వసంతోష మవుగాక.

వదునాల్గవ శిలాశాసనము.

ఉపసంహార శాసనము. †

ఘనతవహించిన ప్రియదర్శి ప్రభువు నయిన నాయోజ్ఞానుసారముగ నీశాసనము అన్నియు లిభింపఁబడినవి. మతీయు నారాజ్యము విస్తీర్ణముగా నుండుటచేతను, తత్కారణమున నొక ప్రదేశమం నుపయోగించునదియో సర్వత్ర యుపయోగింప కుండుటచేతను, నైనఁ జెప్పఁబడిన శాసనములలోఁ గొన్ని సంగ్రహముగాను, గొన్ని మధ్యమ ప్రమాణముగాను, గొన్ని విశ్రుతముగాను నున్నవి.

ఇంతవఱకు విశేషముగా లిఖించియుంటిని. ఇంతకంటె విశేషముగా వ్రాయించవలసియే యున్నది. ఈశాసనములలోఁ గొన్ని వచనములు భువ రక్షములుగా నుండియున్నవి. అందుకుఁ గారణము లేదునఁగా నాయో

* మతావలంబు లయి యానందింపఁజేయుట చాలదు. పరలోక సాధక మయిన యర్హతపదంబు నుండవలె నని యభిప్రాయము.

† అనఁగా గ్రంథాంతమువలె శాసనములొక్క యంతము.

విషయములు వర్ణనకుంటే విశాంతుభవంబుగ నుండుటయుఁ దెచ్చి
విషయమునె దురల దురల నుడువట కలనఁ బ్రజల లత్యాదరము కలవాడై
యట్లు వచ్చెద రనుభావమును కారణములు. విభింపఁబడిన కాసన
గ్రంథము కొంత యసంతృప్తిగా నుండవచ్చును. అటుల నున్నయెడల నది
ఫలనశోభమువల్లఁ గాని, యేదో యితర ముఖ్యకారణమువల్లఁ గాని,
శిల్పకారుని ప్రమాదమువలనఁ గాని సంభవించియుండును.

II. కార్లింగ్ కాసనములు. (దీనిని బ్రత్యేక కిలాకాసనము లందురు.)

అశోకుఁడు ప్రభు వయినపరువాల్ల వనత్పరంబునను తదవంతరము ప్రము
రింపఁబడినది.

(1) మగధరాజ్య ప్రాంతవాసుల (సరిహద్దున నుండెడి యాటవికజనం
బుల) కొఱవ లభింపఁబడిన కిలాకాసనము. (దీనిని కార్లింగ్ కాసనములలో
రెండవది యందురు.)

రాజ్యముయొక్క సరిహద్దుల నుండు నానాకాతులయెడల నుద్వేగములు
వదులుకొనవలసిన విధములు ఘనతపపించిన సీయదర్శి ప్రభు లట్లు వచించు
చున్నాఁడు.

ప్రభు వివిధముగ నాజ్ఞాపించుచున్నాఁడని “సమాపా” (Samāpā)
యన ముందునుద్వేగనుటకుఁ దరిణిఁ జేయవలెను.

నాయుధిప్రాయములనుదగురీతిగ పరిక్షణముగ నెఱవేర్చుటకు నేనుగోరు
చున్నాను. అట్లు నెఱవేర్చుటకు ముఖ్యాధారములు మీరు నేనునెందువాల్లై.

ప్రజల అండలు జారిదై యున్నార. ఇహపరలోకములయందు నా
రిజ్జలు ముఖంబొంది యుభివృద్ధిం దెందవల నని యంతగఁ గోరుదునో
యంతగానె నాప్రజలను గుణిదియు నభిలషించెదను.

ప్రాంతర కాతులయెడల నీయధిప్రాయం చేయని మీరు ప్రశ్నించెద
రని నే ని స్తుతరమిచ్చుచున్నాను. కాదు నాజ్ఞాపకపాతకై యుండుట

ప్రభువుయొక్క ముఖ్యాభిలాష యని వారికి వక్షకముగ బోధింపవలెను. వారు నన్ను విశ్వసించి నావలన వారు నుభయము కాని దుఃఖమును బొందరని వస్తువలయు ననియు, వారియెడల నాకు మంచి యభిప్రాయము కలదనియు, నాయనైక్యహము పొందుటకును నన్ను సంతోషపెట్టుటకును బౌద్ధధర్మము నాచరించి యిహపరలభములను వారు పొందవలయు ననియుఁ బ్రభువు నయిన నేను కోరుచున్నా వని వారికి దృఢముగా బోధింపవలెను. దీనికొఱకు నేను మిమ్ము నాజ్ఞాపించుచున్నాను. ఈచందముగ మిమ్ము నాజ్ఞాపించి నాయుత్తరువులను వాచేవారుచే బంపిన పదంబుడి నాయుత్తరువులను, నావాగ్దానములును మార్పఁబడవు. ఇది తెలిసికొని మీరు మావిధులను తెల్లినపవలయును. వారికి విశ్వాసము కలుగఁజేయవలెను. ఎంతవిశ్వాస మనఁగా ప్రభువు వారియెడలఁ దండ్రివలె నుండుననియుఁ దనను దాను బాచుకొని నట్లు వారలం జూచు ననియు వాదన వస్తువలయును.

నేను నాయాజ్ఞల నిచ్చుచుంటిని. నాయుత్తరువులఁ బ్రకటింపితిని. నా నిశ్చయాభిప్రాయములును, నావాగ్దానములును వ్యక్త్యమును కావేరవు. కావున మీకు నియమించిపపనిని మీరు పలక్షణముగా నెఱవేర్చవలెను. వీల యనఁగా వారికి మాయంను విశ్వాసము కలుగఁజేసి యిహపరసౌఖ్యములు వారికిఁ జేకూడనట్లు నడించుటకు మీకుఁ జాలినంత యవకాశమును, వీలు మన్నచి. అటులఁ గాలించుటవలన మీకు స్వస్థప్రాప్తియు గాఢముగా విశ్రాంతియును సంభవించుచున్నవి.

ఈకార్యనిర్వాహకు లయినయుద్ధోగులు నైన మహాహరింపుఁబడిన బాతుల వారికి రాజవిశ్వాసముఁ గలుగఁ జేయఁబయంతును ధర్మమార్గమున వారిని నడిపించుటయందును గొఱవడని పట్టుదల పెట్టుకొనఁజేయుదు రని గట్టిగ నమియున్నాను.

నాలుగు మాసముల కొకసారి జరుగుచున్న శ్రోతృసంఘసంఘాసనమును జనులకుఁ జదివి వినుపింపవలెను. నుజీయు నుచిత సమయములయందను వినుపింపవలయును. ఇట్లు సరించుటవలనఁ బ్రజలు సద్వార్తవంతులగుచున్నది లేనిది పరాకాష్ఠగఁ గనిపెట్టవలెను.

రాజధానియందుండి ప్రజలు గాక రాజ్యమందుండి నితర ప్రజలకుఁ గాను లిఖింపఁబడిన కాసనము.

(Provincial Edict.)

దీనిని బ్రశ్నేకకాసనములలోఁ బ్రథమ మందురు.

ఈకాసనము “ధౌలి” (Dhuli) యందున్నది. అట్టి యనాగరిక ప్రజల విషయమై యుద్వోగులు నడుచుకొనవలసిన విధులు ఘనత వహించిన అశోక ప్రభువుయొక్క యజ్ఞసబుట్టి “తోసలి” (Tosali) పట్టణనగరములకు లయిన యుద్వోగు ట్లు బోధింపఁబడుచున్నారు.

నామభిప్రాయముల నుచితమైన సాధనములవల్ల గమనించి సారీకరించుటకు నేను వాంఛించుచున్నాను. అటుల నెసరించుటకు మిత్రుల మఖ్యా ధారములు నేను మీకుఁ దెలియఁజేయు కట్టుబాటులె. ఏలయనఁగా ననేక సహస్రజనములపై మిమ్ము నధికారులుగ నియమించి యుంటిని వానిలో పజ్జను లగువారి యభిమతమును మీరు సంపాదించుకొనవలెను.

ప్రజ లందఱు నాపిల్ల లయియున్నారు. నాపిల్ల బుధయలోకముల యందు మఖసదీ యభివృద్ధి గాంచవలె నని యెంతగా నభిలషించెదను యంతగానే నాప్రజా విషయమై కూడ నభిలషించెదను.

అశోకుని కాలమందు భాగమునకు 4 మాసముల చొప్పున సంవత్సరమున 3 భాగములుగా విభజించిరి. ప్రతిదినమునకుఁ జుట్టు దుండు నక్షత్రమునె పేరుపెట్టిరి. ఆనక్షత్రములలోఁ బువ్యమి నక్షత్రమునె యధిక మంగళవ్రత తుని భావించిరి.

అయినను బొందదగిన శుభోదర్శము లయిన సరితములను మీరు పొందుటలేదు. వాదోధనంతయు గతునింపక కొంతవఱకు వినియోగించు వారు కొందఱు గలరు. కావున ధర్మబోధను సమగ్రముగ వినియోగించు వారుల నట్టివారిని జేయుట మీపని యైయున్నది.

కారా గృహవాసులును, హింసీతులు నగుజనులు కొందఱును ఉన్నారు. ఆరెందు కిక్షలను విధించుట యం దనధికార కృత్యములు సాధగతుండ మీరు సన్నిహితులై యుండి వానిని నివారింపవలెను. కొందఱు మదోక్తేషులయి యుక్తములు చేయుదురు. వారిని సన్మార్గమునకుఁ దేవలయును.

బాధధర్మము జయమొందుటకుఁ బ్రతిబంధకము లయిన గుణములు కొన్ని గలవు. ఎవ్వ యనిన నోర్వలేమి, చట్టుదలలేమి, కఠిందనము, ఒప్పులేమి, పనిపూసకుండుట సోమరితనము ఒడలు పంగవితనము. కాఁ బట్టి మీర లట్టిప్రతి బంధక రూపములయిన దుర్గుణములను ద్యజింపవలయును. ఏల యనఁగా నీధర్మబోధయొక్క మూలమంతయు సత్త్వివర్తన ముండలి పూనికలోను సహనములోను నున్నది. పాలుమాలిక గలవాఁడు తనవధికృత్యముం బూనఁడు. అయినను నుద్యోగియైనవాఁడు వానిని ప్రోత్సహింపఁచి తాను ముంగు నడచి వానిని నడుపింపవలెను. మీరు చేయువైచారణ యనుకృత్యంబు నిట్లే మీ గొనరింపవలెను. ప్రభువు నాజ్ఞ లిట్టి విట్టి పని మీరు పర్యాలించి విని గతునింపవలెను. ఈనాయాజ్ఞలను మీరు చెల్లించుటవల్ల విరోధులము సిద్ధించును; చెల్లించనియెడల గొప్ప చెఱువు కలుగును. అలకులకుఁ బ్రోత్సహ మొసంగని యుద్యోగినితఁకు దైవానుగ్రహము గాని రాజానుగ్రహము గాని లభింపడు. ప్రోత్సహింపఁచుటకు గూర్చి శీ నింతచట్టుదలగా వచించుట మీకు ద్వివిధముగా సరికారి యగును. ఎట్లనఁగా మీ రట్లాచరించుటచే మీకు స్వర్గప్రాప్తి

గణగును. మఱియు నాయెడల మీకుం గలరాధ్యతను నెఱవేర్చికొనిన వార లగుదురు.

ఈకాశపమును పుష్కవక్షత్రోత్సవమండ్రును ననుమరించిన యెడలఁ బుష్కవక్షత్రములకు నడిమి కాలములయందును బ్రజలకుఁ జదివి వినిపింప వలెను. ఇట్లొనరించుటవలనఁ బ్రజలు సద్బ్రాహ్మణునకు వచ్చుచుండేరేమి క్రద్ధగాఁ బరిశీలించుచుండవలెను. పట్టణవాసుల నధికారము లేకుండఁ జేసి సాలహిఁ దెట్టుట, హింసింపుట యిట్టి యుక్తమగును నివారించుట యందుఁ బట్టణాధికారు లగునుద్యోగులు తఱుంగనిపట్టుదలం జూపుటకై యీకాశప మిచ్చఁటఁ బ్రచురింపఁబడినది.

ఈవిషయముల నాకర్ణించి నాబోధల ననుసరించి ఎడమటకై నెత్తుదిని, నహనమును, లేవ గౌరవమును గలచునుష్యులను అయిదు సంవత్సరముల కొకసారి జౌద్ధధర్మానుసారముగాఁ బిలిపించెను.

అప్రయోజనము కొఱకె యుజ్జయినీ రాష్ట్రాధికారి మూఁడు సంవత్సరముల కొకసారి తన ప్రజలను రావించవలయును. ఈప్రకారమె తక్షశిలా ప్రదేశప్రభువు కూడ నెవరింపవలయును.

అట్టి మహాసభకు నరుదొంచెడునుద్యోగులు తా మొనర్పవలసిన విశేష కార్యముల నుపేక్షింపక సభయందు బోధింపఁబడి విషయముల సావధానముగ విని తదాచరణ పరాయణులుగా నుండవలెను.

[II]. అఘ్న శిలాకాశపములు.

అశోకుఁడు పాలనమునకు వచ్చిన పదునెనిమిదవవత్సరమునఁ బ్రచురింపఁబడినది.

అఘ్న శిలాకాశపము. నె 1 రు.

(బ్రహ్మగిరియం దీకాశపమున్నది.)

ధర్మాచరణ ఫలము.

సువర్ణ సియం దుండు ప్రభువుయొక్కయు, దండనాధి కారులయొక్కయు సుత్తరువు ప్రకారము “ఇసిలా” (Isila) యం దుండందనాధి కారులకుఁ గురలప్రక్కావంతర మిట్లు లిఖింపఁబడుచున్నది.

ప్రియదర్శి ప్రభువుగా రిట్లాజ్ఞాపించుచున్నారు. సార్థద్యయ వత్సరంబులవఱకు (3 సం॥లు రి నెలలు) బుద్ధధర్మము శ్రద్ధతో నాచరింపక తద్ధర్మావలంబిగా మాత్ర ముంటిని. అటువత్సరంబులకుఁ సింది దధిక కాలము నుండి యుపాశక వర్తంబులోఁ జేరి యాధర్మమును శ్రద్ధాపూర్వకంబుగ నాచరించుచుంటిని. * అంతకుఁ బూర్వము సత్వముతావలంబు లని ధరత ఖండనుం దంతటను గౌరవింపఁబడు వారందఱును, వారిని వములును అసత్వము లని వాయుపాసనకాలముండుఁ గనుపఱుపఁబడినది.

వీలయిన నిదియే ధర్మాచరణఫలము. ఇది గొప్పవానికి మాత్రమే లభ్యమగు వనఁగూడను. అల్పుడైనను ముముక్షుత్వముఁ గలిగి శ్రద్ధాశక్తివై యుపాపించిన యెడల నిర్వాణపదంబు నొందఁగలఁడు. కాబట్టి యల్పుడను నధికుడను శ్రద్ధతో ధర్మాచరణంబు నొనరించుటకై యాకాశము ప్రకటింపఁబడినది.

వారాజ్యప్రాంతదేశీయులును వాబోధను గ్రహింపవలయును. వారు ధర్మాచరణమును బహుకౌలం బొనరించెదరు గాక.

ఈధర్మాచరణము వృద్ధియగును. నిశ్చయముగా విశ్రలముగా వృద్ధియగును. ఇప్పటికంటె నధమము సగమయినను వృద్ధికౌవచ్చును.

* ఇది బ్రాహ్మణుల నుద్దేశించిన వచనము. బ్రాహ్మణాధికారము నిరాకరింపఁబడినందున వారి దేవతలును నిరాకరింపఁబడి రని తెలిసికొనవలెను.

గతించిన మహానీయులవలన నీయాజ్ఞ ప్రకటింపఁబడినది. అప్పటినుండి 256 * సం॥ల గడిచినది.

వెనుకటి కాసనము = రూపనాథ" అఘ్న శిలాకాసన ప్రతిలో విట్లు న్నది :—

ప్రియదర్శిని ప్రభు విట్లు వచింపుచున్నాఁడు.

తెండు సం॥ల 8 మాసములవఱకు బుద్ధద్వర్తకవతియు చేసియుంటిని గాని తదాచరణమందు శ్రద్ధవహించి యుండలేను. నే మహాసక సంఘములోఁ జేరి 8 సం॥లకుఁ బైగాఁ గడచినది. ఈకాలములో శ్రద్ధాభూతుఁడైన దర్పానుస్థానముఁ జేసితిని.

శిలాకాసనములయం నుండు వచనములలో విని యొక్కటియే దురవ గాహంబుగ నున్నది. దీని యభిప్రాయ మిది యని యొక్కండంను నేటి వఱకు పహేతుకంబుగ నున్నదిగఁగింపలేదయ్యె. గతించిన మహానీయు లనుమాటలు బుద్ధమనిం తెల్పుననియు 256 సంఖ్య యాయన మరణాదిగ గతించిన వత్సరంబు అనియు “బూలరు” (Bühler) పట్టువలతో వాదించెను. ఇతరులును గొన్ని యభిప్రాయము లిచ్చిరి కాని బూలరుయొక్క యభిప్రాయమే చాలభగము వఱకు సమర్థింపఁ దగియున్నది. ఈయభి ప్రాయము నిర్దోషమయిన యెడల సింహళపురాణములు తెల్పు కాలక్రమ మునకు విరోధముగా బుద్ధుని మరణము క్రీ. పూ. 508 సం॥ల ప్రాంతమం జని వచింపవలెను.

క్రీ. పూ.

ఎట్లున :—అశోకుడు పట్టాభిషిక్తుఁ డయిన సం॥ 256

* 256 కుఁ జరువాకఁ గుండవకరణమంను లిఖింపఁబడిన శబ్దములు మాలమందు లేవు. చరిత్రకారుఁడు వ్రాసినవై యున్నవి. అందుకుఁ గారణ మిట్లాయిన వ్రాయుచున్నాఁడు.

త. ప్ర.

పిమ్మట 9 పంలిలకు కళింగరాజ్యమునుజయించి	}	281
చి బుద్ధధర్మావలంబి యయిన పంలిము		
33 పంలిలు సామన్యముగా నుండిపిమ్మట	}	282
63 పంలి (ముత్తము 9 పంలిలు) ఘోర		
మయిన యుపాసకుఁడుగానుండెను.		
దీనికి 286 కలపగా బుద్ధుని మరణము.		308

ఇది యిట్లుండ 286 సంఖ్య గలించిన మతోపదేశములను దెల్పు వని “సీనార్త” (M. Senart) వ్రాసెను. ఇది కొంత ప్రమేద గలుగఁ జేయుచు వున్నది. ఈసంశయము రూపనాథ కాపనమువలనఁ గొంత విడుచువచ్చుది.

ఆకాలమువంతు భిరతఖండములో నంతట సర్వజీవత లని వేర్కొనఁ బడిన వన్నియు నసర్వజీవత లని తెలిపెను. ఏల యనఁగా నిది ధర్మాచరణముయొక్క ఫల మయినవచ్చును. ఇది గొప్పనావిక లభ్యమని యనఁ గూడదు. ఏల యన నల్పుండైనను ప్రథమో నుపాసించినయెడల విశేష మయిన స్వర్గముఖముఁ బడయఁగలఁడు.

కాఁబట్టియే యల్పుఁడును నధికుఁడును వ్యర్థలాభంబునకై కష్టించవలసిన దని యాజ్ఞాపించుచున్నాను.

నాపారగు రాజ్యములవార్య కూడ నీబోధను వేర్పుకొనవలెను. పైన నుడివినరీతిగ ధర్మాచరణము చిరకాలము జరుగుఁగాక.

నాయాప్రయత్నముం బట్టి ధర్మాభివృద్ధి యగును. సంజేహములేదు, విప్రులముగా నగును. ఇప్పటి వృద్ధి కంటె పగమయిన నధిక మగును.

ఈవిషయ మిక్కడను దూరప్రదేశములయందును శిలలమీఁదఁ జెక్కింపఁ బడినది. ఎక్కడెక్కడ శిలాస్తంభ ముండునో దానిమీద నీయంగమును లిఖింపవలయును.

తమయన్నం వీరపద్యముతో నెవడయిన నెన్నిసారులు తడుపునో యన్ని సారులు నతనికి నభికల్పిస్తే కలుగును. అతఁగా వాఁ డీబోధను మననము చేసినకొలది నింద్రియ వశీకరణము కలిగి యోచించును.

నిర్వాణపదంబు సొందిన మహనీయుఁ డీయాళ్ల సొసంగెను. ఆయన గదించి 366 పరిణు లయినవి.

ద్వి తీ య ల ఘు శి లా శా స న ము.

(బ్రహ్మగిరియం దుండుకాశనప్రతి).

బౌద్ధభర్తృపంగ్రహము.

భువతవహించిన ప్రియదర్శి ప్రభు విట్లు చెప్పుచున్నాఁడు.

తల్లిదండ్రులకు విధేయులుగ నుండవలయును. అప్రకారమే జీవుల యెడల గౌరవము విధిగాఁ జూపవలెను. నిజము వలంపవలెను. బౌద్ధ భర్తృము కోరుయొగ్యత రివి యయియున్నవి. తద్విధముగానే తిష్యుఁడు గురువును గౌరవించవలెను. బంధువులను పక్షానింపవలెను. ఇది పురాతన భర్త నియమము. దీనిని జరికొల మాచరింపవలెను. దీని వనుసరించి ప్రజలు నడుచుకొనవలెను.

IV. బ్రాహ్మకాశనము.

అశోకుఁడు పాలనమునకు వచ్చిన పను సెనిమిదవ వత్సరంబున లిఖంఠఁ బడినది.

మతాచార్యులకుఁ జేయఁబడిన యుపన్యాసము. బౌద్ధమతాచార్యుల యొక్క యాశోగ్యము వభివృద్ధియు వభిలషింపుమనానికిఁ బ్రియదర్శిప్రభు వభివంధన మొనరింపుచున్నాఁడు.

పూజనీయులారా!

గౌరవనీయుఁ డైనబుద్ధముని సింహావతరణ వలంపఁబడిన దంతయు నులక్షణముగ నె యున్నది. అయినను నాజ్ఞేమనుకొఱుకు నేను నుడువ

వచ్చును. కనుక “బుద్ధధర్మము చిరకాలకలిగా నుండు నది” బుద్ధధర్మముని నుడిచిననుడిని బూజ్యాలారా! మీకు జ్ఞాపక మొనర్చుటకు నేను పాపానించుచున్నాను.

పూజనీయులారా!

- (1) ధర్మనియమాభివృద్ధి. (విసయసంకారము.)
- (2) అర్హులయొక్క యమాశుభకర్మలు. (అర్హతపాపి.)
- (3) రాగలభయము. (అనాగతభయాని.)
- (4) భిక్షుగీతము. (మునిగాధ.)
- (5) భిక్షుశివితసంభాషణ. (జూనిమాత్రీ.)
- (6) ఉపనిషత్ప్రశ్న. (ఉపదేశ ప్రశ్ని.)
- (7) అన్యత మనుష్యయము వారంభించి రాహులువకుఁ జెప్పఁబడిన యుపన్యాసము.

పైన నుదాహరింపఁబడిన గ్రంథవచనములను మహానుభావుఁ డైన బుద్ధుఁడు వచించియుండెను. ■ నేను అయిన భిక్షువులను భిక్షునిలును దద్వరవములను శ్రవణముఁ జేసి మననము కావించవలయు ననియు నుగవాశమి స్త్రీ లేమి ప్రజ లందఱు విశ్లే యాచరింపవలె ననియు నేను కోరుచుండును.

పూజ్యాలారా! యీకారణమునుబట్టి నేను దీనిని లిఖింపఁజేసిరిని. ఇందువలన నాయుద్దేశము ప్రజలు తెలిసికొనవచ్చును.

గుహాకాసనములు. స్తంభికాసనములు.

అశోకుఁడు పరిపాలనమునకు వచ్చిన 18 మొదలు 33-వ వర్షరము వఱకుఁ బ్రకటింపఁ బడినది.

(I.) గుహాకాసనములు.

వరుణాదేవ యాదవదియవ పాలన సంవత్సరములయందు లిఖింపఁబడినది.

బరాబరు కొండగుహలయందలి కాసనములు అశేవకులకు గుహ్యగ్రామంబుల దాన మొసంగుట.

సెం. 1 రు కాసనము.

తాను పరిపాలనమునకు వచ్చిన పరమార్థవ యజ్ఞంబున ప్రియదర్శి ప్రభు వీరాచివృక్షగుహ నశేవకులకు దాన మొసంగెను.

సెం. 2 రు కాసనము.

తనపాలనయొక్క 18-వ వత్సరంబున ప్రియదర్శి ప్రభువు “ఖాలటిక” (Khalatika) కొండలలో నున్న యీగుహ నశేవకులకు దానం బొసంగెను.

సెం. 3 రు కాసనము.

తన పాలనయొక్క యిరువదിയవ వోయవంబున నీగుహ నర్పించెను.

అశోకునకుఁ జాల తరువాతకాలపు ప్రభు వయినప్పటికి నాయన తును మండయిన దశరథుఁడు లిఖించఁజేసిన కాసనము వీరాసనములకు సంబంధించి యుండుట చేత నిచ్చట నె యవి యుదాహరణంబులున్నవి. సుహదానంబు లొసంగిన ట్లికాసనములయందు వైకాసనములయందు వలెనే లిఖింపఁబడి యున్నది. ఇవి నూఁడుగుహకాసనములు. వానిపేర్లు “వత్సీయక” “గోమి” “వేదాధిక.” ఇవి నాగాగూఢ కొండయందు నున్నవి. వీనిని దశరథుఁడు తాను పింగళపవారూఢుఁ డగునప్పు నశేవకుల కొసంగెను. వీనిలో నొక దానియందు ట్లున్నది.

దశరథునియొక్క వాచ్యక గుహకాసనము.

ఘనతనహి-ంచిన దశరథప్రభువు తాను పరిపాలనమునకు వచ్చినవెంటనే యీవాచ్యకగుహను మార్కచంద్రి లున్నంతవఱకు నశేవకులకు * నివాసంబుకొఱకు మొసంగెను.

* అశేవకులు బ్రాహ్మణ సన్యాసులలో మెక తెగవారు. వీరు వారా యలభక్తులు. ఈదేశపు పూర్వపురిస్థులలో వీ రగ్రగణ్యులుగానుండిరి.

(2) “రొమామి” స్తంభశాసనములు.

అశోకునియొక్క 31-వ పాలనవత్సరములోఁ జెక్కింపఁబడియెను.

“రుమిందే” (Rummindei) స్తంభము.

కాక్యముని యగు బుద్ధునిజన్మస్థానమును దాని దర్శించినందుకు భూపకార్థముగా నీ స్తంభము శిలాశాసనము చెక్కింపఁబడినది.

భువరేవహించిన ప్రియదర్శి ప్రభువు కన పరిపాలనలో నిరుపది యొకటవ వత్సరంబున స్వయముగా నేతేది యాపుణ్యస్థలమును దర్శించెను. ఏల యతఁగా బుద్ధమహాముని యిచ్చట జన్మించెను. ఆయన గౌరవార్థముగా శిలారంగము నిర్మింపఁబడి శిలాస్తంభము ప్రతిష్ఠింపఁబడినది. ఆ మహాత్ముని జన్మంబుచే నీలంబినీగ్రామము పవిత్రమయినది. కనుక దీనిపైఁ బ్రభువునకు రావలసిన సుంకము త్యజింపఁబడినది (మాపు చేయఁబడినది.) ప్రభువుయొక్క దానమున కిది పాత్ర మయినది.

నిగ్లివియా (Niglivia) స్తంభశాసనము.

కొణకముని బుద్ధుని స్తూపము (సమాధి) దర్శించి తద్దానకార్థముగా వశోకుం డొనరించిన పత్మోద్గమము.

భువరేవహించిన ప్రియదర్శి ప్రభువు తాను పరిపాలనమునకు వచ్చిన పశు నెవవ వత్సరంబున కొణకముని బుద్ధునిస్తూపమును ద్వితీయపర్యాయ మభివృద్ధిఁ జేయించెను. మఱియు నిరుపది యొకటవ యబ్దంబున స్వయముగా వచ్చి పూజించి శిలాస్తంభమును నిర్మింపఁజేసెను. *

(3) పప్త శిలాస్తంభ శాసనములు.

* ఈశాసన మసంపూర్తిగా నున్నది. ఇదియు, వెనుకటి శాసనమును (రుమిందేశాసనము) నొక్క సంచత్సరమంటి చెక్కింపఁ బడియుండ వచ్చును. ఈరెండు శాసనములకు మధ్య 13 మెళ్లయొడ మున్నదికాని నిగ్లివియా శాసన మిప్పుడు స్థలాంతరముం బొందియున్నది.

అశోకుని పరిపాలన కాలమునందు 27, 28 సం॥లలోఁ బ్రతిష్ఠింపఁ బడినవి.

ప్రథమశాసనము.

పరిపాలన విధులు.

కుమతఃజేందిన ప్రియదర్శి ప్రభు విష్ణు వదించుచున్నాఁడు. నాపాలన యొక్క యేకవింశతి వత్సరంబున నీధర్మశాసనముం బ్రకటింపఁ జేసినవి.

బౌద్ధధర్మగ్రామ్యాణత్యమును అధిక జాగరూకతయు, సంపూర్ణవిషయమును, ఆత్మంతరిపాపభీత్యును, ఆత్మస్థితిక సామర్థ్యమును లేనియెడల నిహ పరలోక గుఱులు సొందుట నుద్దభవయి యున్నది.

అయినను నాబోధలంబట్టి బౌద్ధధర్మాభిలాషయు, దదాచరణమును నానాటికి వృద్ధి యగుచున్నది. యింకయు వృద్ధి కౌగలవు.

నాచేత్రంబి యధికారులు కూడ వారు గొప్పయధికారులు కాని, మధ్య స్థులుకాని, స్వల్పాధికారులు కాని, నాయాజ్ఞలను శరంబుల ధరించి పితీకివారిని బ్రోశ్నాహపజుచి కారోన్వయింపుటలనుగాఁ జేయుచు జనులను సన్నాతం బవలం బించునటుల సౌనర్పచున్నాను. మార్గరక్షకు లయిన యుద్యోగులు (బాట సాకులకుఁ రోడ్దాటు మెసంగువారు) కూడ నటులనే యౌనర్పచున్నారు. బౌద్ధధర్మము ననుసరించి రక్షణ యొసంగుట, పరిపాలించుట, సుఖింపఁ జేయుట, నిరుపద్రవంబుగ నుంచుట యివియే నాపరిపాలన చట్టములు.

ద్వితీయ ప్రథమశాసనము.

ప్రభు దృష్టాంతము.

(అనఁగా ధర్మాచరణంబునకుఁ బ్రభువు లేవనె దృష్టాంతముగాఁ బ్రజలకుఁ బెల్పుట.)

కుమతవశించిన ప్రియదర్శి ప్రభు విష్ణు సుడుచుచున్నాఁడు.

శాస్త్రధర్మము పరశాస్త్రము మయియున్నది.

శాస్త్రధర్మమనగా నేమి?

అహింస, బహుసత్త్వియాచరణము, కరుణ, సత్యము, పరిశుద్ధత యివి చేరియే శాస్త్రధర్మ మవుచున్నది. అంతర్బ్రష్టి (క్షానము) యొక్క దానమును నేను బహువిధముల సొసంగితిని. మఱి యు ద్విపాజ్ఞంకువులకును, జరుక్కు జ్ఞంకువులకును, బతులకును, జలజంతువులకును, వానర యుపకారములఁ జేసితిని. వానికిఁ బ్రాణోపద్రవంబుకూడ లేకుండఁ జేసితిని. ఇంక వానర సత్కార్యంబుల సొనరించితిని. ప్రజ లీధర్మ మవలంబించి యాచరించెద రనియు, నీధర్మము చిరకాలము జలయుదుండు ననియు, నీధర్మ మాచరించు వాఁడు క్షేమపడు ననియు నిట్టి యుద్దేశముతో నీధర్మశాసనంబు లిఖింపఁ జేసితిని.

తృతీయ స్తంభశాసనము.

లక్ష్మణోధన.

ఘనతవహించిన ప్రియదర్శి ప్రభు! విట్లు పలుకుచున్నాఁడు. మనుజుఁడు తా సొనరించిన సత్కార్యమునే తలఁచుకొను చుండును. కావుననే నే నీమంచికార్యంబు కొనించితి నని వచించును. కాని తా సొనరించిన దెను పనిని దలఁచుకొనఁడు. కాఁబట్టియే యీ దుష్కార్యము నివాసకృత్యము నే సొనరించితి నని వాఁ డవనే యనఁడు.

అత్యావశ్యకమయిన నీయాత్మోధన నిశ్చయముగాఁ గష్టతరముగా నుండును.

అయినను గ్రూరత్వము, కోపము, గర్వము, అసహిష్ణుకత (ఓర్వలేమి) యివి పాపలక్షణము లని మనుజుఁడు లక్ష్యముం దుంచుకొని “నీవివలననే యథోగతీపాలు కాకుండునుగాక” అని పలుకవలెను. పదంపటి ప్రభును మార్గము ప్రంపంచమున మహాయోగకర మనియు ద్వివీణానాద్యం శైలియు

మను బరలోక సాధక మనియు చునుచుండు ముఖ్యముగా నెఱిగి యుండవలెను. *

చతుర్థ శిలా స్తంభ శాసనము.

† కమిషనర్లయొక్క యధికారములును, విధులును ఘనతపహించిన ప్రయోదర్శిప్రభు నిట్లు వచించుచున్నాఁడు. వాపాలనమందు నిరుపది యేడవ వత్సరంబున నీధర్మశాసనమును లిఖింపజేసితిని.

అశోక లక్షణజనమును బాలించుటకు కమిషనర్లను నియమించితిని. బహుళాకరించుటకును, శిక్షించుటకును వారికి స్వతంత్రాధికార మిచ్చితిని. అంబువలన వారు సురక్షితముగాను, నిర్భయముగాను దమపనుల నెఱవేర్చవచ్చును. మఱియు వారు ప్రజలకు శ్రేయసౌఖ్యములఁ గలుగఁజేసి వారి బుధకారముల నునదింపవచ్చును.

కమిషనర్ల ప్రజలయొక్క సౌఖ్యాసౌఖ్యములకుఁ గల కారణములను విచారించి తెలిసికొనవలయును. పాదమత ధర్మానుసారముగ దేశప్రజలను బ్రోత్సాహపఱచి యిహపరలోక లాభమును వారికిఁ గలుగఁ జేయవచ్చును.

నాకమిషనర్ల వస్తువేమిందుటకు వధికాపేక్ష గల్గియున్నారు. నేను నియమించి యున్నయేడెంట్లు (కార్యనిర్వాహకులు) వాయుధిప్రాయము మూలముగ వస్తుంగోఱవ నీధర్మముగ నున్నారు. మఱియు నవధరంబులం బట్టి హెచ్చరికఁ గలుగఁజేయుదురు. అందువలన కమిషనర్లను నాయనుగ్రహంబుఁ గోరి పట్టుదలగఁ బనులు నేయువా రగుచున్నారు.

‡ ప్రధమమార్గ మవఁగా శోపాది గుర్గణంబులకు వశం డెగుట. ద్వితీయమార్గ మవఁగా నాత్మశోధనవల్ల దుర్గుణంబుల నిరోధించుట.

† వీరు జిల్లాయధికారులకును, (ప్రాదేశికుల) గవర్నర్లకును సుధ్యాధికారులు.

ఎవడయినను దనశిశువును చతుర్థరాలయిన వానికి నచ్చగించి వానిని తన శిశువును మిగులఁ బ్రేమతోఁ బోషించుచున్న దని యెట్లనుకొనుచు యారీరిగిన దేశముయొక్క క్షేమసౌఖ్యముల కొఱకుఁ గమిచునర్హునియని ప్రజలను బహుళకరించుటకును, దండించుటకును, వారికి సౌకర్యవ్రత్య మిచ్చి వాకు తమపనులను నిర్వహించుచుగాను, మరక్షింపఁబడుచుగాను వెలువేర్చునటులఁ జేసి యుంటి ననుకొనుచున్నాను.

రాజ్యపరిపాలనయు దేశపద్ధతి * యవసరము కావున నుద్దండన విధింపఁబడిన వారికి నుద్దండనమునకుఁ బూర్వము 3 దినముల విశ్రాంతికొలు వెనుకనున్నటుల శిశువృద్ధియంగు నెక యుత్తరపు కూడఁ జేసియుంటిని. ఇంచువలన మరణదండనకుఁ బాత్రు లయినవారిలోఁ గొందఱయొక్క యయినను బంధువు రీమాఁడు దినములలో నాదోషులు తాను చేసియున్న నేరములఁ దలఁచుకొని బహుశ్రాప పడునట్లు చేసి యవిధమున వారి తపములను కావనంబు చేయుచును. అట్లు చేయుటకు వలన పడకుండినచో వారిక్షేమమునకై యాబంధువులు చెల్లింపఁ దలఁచియున్న మొక్కటకు లను జెల్లించి చేయఁదలచిన యుపవాసములు చేసి మరణ సన్నిహితులై యున్నయట్టివారికి బహుశ్రాపవృత్తిని బెంపొందింతురు.

ఏల యనఁగా దోషులు కారాగృహముం గుత్తును గృహి చేసి పరలోక లాభంబుఁ జొందవచ్చు ననియు నింద్రియచరీకరణము మహాదార్యమును గలవారలైన ప్రజలు నానావిధములయిన ధర్మచారముల నొనరింపుచుండ వలయు ననియు నాయుక్తిపాదము.

* ఏకపద్ధతి మరణదండన విషయముననే కాని కడకు శిక్షల విషయమై కాదని గ్రహింపవలయును.

పంచమ శిలా స్తంభ శాసనము.

జంతువులను వధించుటను, కత్తెవధుఁ జేయుటను నిబంధనతో మంచు చట్టములు ఖననకవసించిన ప్రియదర్శి ప్రభు విట్లు వచించుచున్నాఁడు. ఈక్రింద మహాహరింపఁబడు జంతువులను వధింపఁగూడ దని వాపాలన మొక్క యిరువది యేడవవత్సరమున విధింపఁబడినది.

చిలుకలు, పెడికెనంటిపక్షులు, బెగ్గరుకొంగలు, పొట్టిబాకులు, కాకులు, నక్కచూతివంటి మూతగల గొప్పిలములు, పెద్దయాడు చీమలు, చిన్నతాచేళ్లు, పెద్దగొయ్యిచేపలు, తేలిచేపలు, తాచేళ్లు, వీడుపంచులు, ఉడతలు, దుప్పలు, ఆఁబోతులు, బల్లులు, భిల్లమృగములు, కాజాలు, గ్రామసావురాలు, తినుటకుఁగాని మఱియొక పనికిఁగాని మనుష్యున కుపయోగింపని యితర చతుష్పాజ్జంతువులు.

ఆడుమేకలను, మేకపిల్లలను, వండులను నిది చూలుతో నుండినఁ గాని, పాలిచ్చుచుండినఁ గాని వధింపఁ గూడదు. వాని పిల్లలను కనెలలు పెరుగు మఱుఁ జంపఁ గూడదు.

కోడిప్రంజాలకు విత్తులు తీయఁ గూడదు. పురుగు లున్నయునుఁకను దగులఁ బెట్టఁగూడదు. † విలాసార్థముగాఁ గాని, జంతువులకుఁ తెలు పొనరించుటకుఁ గాని యడవులఁ గాల్చఁగూడదు. ‡ ఒకజంతువును లోపిం

• వీనిని వీర్యవృద్ధికిఁ జిందురట.

† తీటకొడులను జంతువులై కళ్లములతో మన్నయునుఁకను గొన్ని కేళలఁ దగులఁపెట్టుదురు.

‡ గొన్ని కేళల విలాసార్థముగాను, గొన్ని సమయములయందు దృఢాభివృద్ధికొనుటను, మఱిగొన్నితరుణములయందు కేటమృగములను బయలుకు పెడలఁ గొట్టుటను గాననంబులఁ బఠించెదరు.

చుటకై తుటియొక జంతువును జంపరాదు. *

ప్రతి ఋతువుయొక్క యంత్యమాసములోను, పువ్యమాసములోను, శుద్ధ చతుర్దశి, పౌర్ణమి, బహుళపాద్యమి యామాఁడు దివసములయందును, సంవత్సరము పొడుగున వచ్చు మపవాస దినములయందును తుర్వ్యములను జంపగూడదు. విక్రయింపగూడదు.

అదినములయందే యేమఁగులకొఱకై యరు లొడ్డబడిన స్థలముల యందును, కైటువులయందు నుండు నితఃజంతువులను హింసింపగూడదు.

ప్రతిపక్షములోను అష్టమి, చతుర్దశి, పౌర్ణమి యందునను, చంద్రుఁడు పునర్వసు, పువ్యమి నక్షత్రములయందున్నప్పుడును, ఋత్వంతమాసపూర్ణి ములయందునను, సర్వజనోత్సవ దినములయందును ఎడ్లకును, మేకపోతుల కును, పాఠేళ్లకును, కుగళులకును, చిత్తలు తీయరాదు. వాడుకగా విత్తులు తీయఁబడునట్టి మతీయేజంతువునకైనను విత్తులు తీయగూడదు.

పునర్వసు, పువ్యమి నక్షత్రములతోఁ గూడిన దినములయందును, బ్రతి + ఋతువుయొక్క చివరమాసమందు వచ్చు పున్నమిలయందునను, శుక్లపక్ష ములయందునను గుఱ్ఱములకుఁ గాని, యెడ్లకుఁ గాని వారలు పెట్టుట నిషే

* పావురములయొక్క రక్తముతో డేగలను బెంచునట్టి క్రూరా చార మిప్పటికిని గలదు.

+ ధరతఖండమునఁ బూర్వకాలముండు శ్రీష్టిఋతు వని, వర్షఋతు వని, శిశిరఋతు వని సంవత్సరమును ద్రివిధముగా విభాగించిరి. ఇందువలన శ్రీష్టిఋతువునకు వాహధమును, వర్షఋతువునకుఁ గార్తికమును, శిశిరఋతు వునకు ఫాల్గుణమును గడపటిమాసము లగుచున్నవి. ప్రతిమాసములో నాలుగు పవాసదినము లుండెను. తుర్వ్యములను జంభుకుఁ గాని, విక్రయించుటకుఁ గాని సంవత్సరములో నేఁబదియొండు దినసంఖ్యలు నిషేధింపఁ బడినవి.

ధింపఁబడినది. * నేను పట్టాభిషిక్తుడ నయిన యిరువదియేండ్లవఱకు నలుగు నిరువదియయినపర్యాయములు కారాగృహవాసులను విడుదలఁ జేసితిని.

అలవ శీలాస్తంభకాననము.

అన్ని మతకాఖిలవారికిని దను తమ మతముల నుపాసించుట యవసర మని తెల్పుటనుగుఱించి ఘనతవహించిన ప్రియదర్శిప్రభు నిట్లు వచింపు చున్నాఁడు.

జమలు తమగురభ్యసములను బరిత్యజించి ధర్మమార్గ మవలంబించెద రనియు, నందువలన వారిజ్ఞేయసౌఖ్యములను బెంపొందింపవచ్చు ననియు నాపరిపాలనయొక్క పనుమూడవవత్సరమున ధర్మకాననములఁ జెక్కించి ప్రచురింపఁజేసితిని.

ప్రజలయొక్క జ్ఞేయసౌఖ్యములను లక్ష్యముం దుంచుకొని వారిలోఁ గొందఱిసయిన సుఖవంతులను జేసి నేను ధన్యత నుండుటకై నాస్వజ నంబునందుంబలి నాకు దూరంబుగ నున్నవారియొడలను, పర్యావృత్తులంగ నున్నవారియొడలను శ్రద్ధావంతుడ నయియున్నాను.

తక్కువకారము నానా సమాజములయింనుకు లక్ష్యము కలవాడైన యున్నాను. నానాకాఖిలవారికిని దత్తనుచితగౌరవంబులం జేసియున్నాను. † కావున ఒకకాఖిలారు మఱియొక కాఖిలారియొడల నమరంగముఁ గలిగి యుండుట నాముఖ్యాభిలాష యయియున్నది.

* పట్టాభిషేకదిసోత్సవమును బ్రతిసంవత్సరమునంగనుఁ జేసిరి. అదినంబుకఁ గారాగృహముం దిన్నవా రందఱు విడుదలఁజేయబడిరి. వారిలో మరణదండన విధింపఁబడినవారు నుండిరి.

† 12-వ శీలాకాననముయొక్క ప్రారంభవాక్యముం తాడవలెను.

నాపాలనయొక్క గురువది యేడవవత్సరమున నాయొక్క వసుసరించి యాధర్వశాసనము లిఖింపఁబడియె.

సప్తమ స్తంభశీలా శాసనము.*

బౌద్ధధర్మవ్యాప్తికొఱకు సకల రాజయొక్క యుద్వ్యవహారములు.

ఘనతవహించిన ప్రియదర్శిప్రభు నివ్యధంబుగ వచించుచున్నాఁడు.

గతకాలమునందలి రాజులు బౌద్ధధర్మమును జను లేదోవిధముగ వృద్ధి చేయుదు రని యభిప్రాయపడిరి కాని యాధర్వమును వారపేక్షించినటుల జనులు వ్రకాశింపఁజేయలేదు. కాన నా కీమిమాంస కలిగెను. జనులు బౌద్ధధర్మమున కట్లు విశేయు లగుదురు? అభిలషించిన ప్రకారము తన్నత వికాసమును వా రెల్లూనిచ్చెనరు? వారిలో గొందఱిచేతనైనఁ దన్నత ధర్మం బెట్లూనిరింప జేయఁగలను? కాఁబట్టి ఘనతవహించిన ప్రియదర్శి ప్రభు విట్లు పలుకుచున్నాఁడు.

నా కీయూహ నొడిమినది. ధర్మోపన్యాసములను జేయించెదను. ధర్మ మందఁ జెప్పఁబడిన విధులను నేను బోధించెదను. ఈ యుపన్యాసములను

* ఈశాసనము ప్రియదర్శి ప్రభువుయొక్క యన్నిశాసన పేటి కలకుఁ దాళపుకెవినంటి కై యాశాసనములకు భాగ్యముగా నుండును. ఇతీ యు దీవినుండు బౌద్ధధర్మాభివృద్ధి కై యశోకుని ప్రయత్నాత్మకమును, శాస నాంతమును సంగ్రహముగ నూచింపఁబడినవి. ఎనిమిది యర్థములేవనఁగా:—

- (1) ఉపన్యాసములఁజేయుట. (2) స్తంభశీలాశాసనములఁ జెక్కించుట.
- (3) దునుష్కలయొక్కయు, మృగములయొక్కయు సాఖ్యాగ్ర మయిన యేర్పాటులఁ గావించుట. (4) ధర్మోపదేశములను నియమించుట. (5) రాజ కీయదాన వినియోగకరుల నియమించుట. (6) రాజయొక్క స్వీయవృష్టాంతము. (7) ధర్మనిబంధనలను సంపూర్ణముగ విశదీకరించుట. (8) ధర్మసిద్ధాంతములను దువనముచేయుటకై జనలను బ్రోత్సహింపఁజుట.

బోధలను విని జనులు లోలుడనవచ్చును. ప్రోత్సాహము కలవారలై తద్ధర్మాభివృద్ధిఁ గావింపవచ్చును.

ఈనాయభిలాష సిద్ధించుటకొఱకు ధర్మోపన్యాసంబులఁ జేయించిరిని. అనేకములైన బోధలఁ జేయించిరిని. నాబోధలను జనుల కందఱుకును స్వప్రయోగ విచరించుటకు నేతెల్లము (అధికార్లము) నియమించిరిని.

విశ్వాసపాత్రు లయిన జనులను నాబోధల నియామిధముగ వివరించి తెల్పుటకు కమిషనర్ల నేర్పఱచిరిని.

పైన వ్రాసిన ప్రయోజనముకొఱకే ధర్మాధికారులను నియమించి ధర్మోపన్యాసములఁ జేసిరిని.

కిలాస్తంధకాపనములను స్థాపింపఁ జేసిరిని.

ఘనతవహించిన ప్రియదర్శిప్రభు విట్లు వచించుచున్నాఁడు. మనుష్యునకును మృగమునకును నీడ గుంపంగుటకై బాటలలో మట్టివృక్షముల నాటించిరిని. మామిడివృక్షములను వేయించిరిని. అరికోసుని కొక బానిని ద్రవ్వించిరిని. (బాటసారులకు) ఏత్రాంఁగృహములఁ గట్టించిరిని. మనుష్యునకును మృగమునకు నుపయోగముగ ఎక్కడక్కడ వ నేక పానీయకొలల నేర్పఱచిరిని.

ఇట్టి పోల్కుమును గలఁగఁజేయుట యొక గొప్పవిషయము కాదు. పూర్వపురాణము మాడ నిట్టిమహోపకారములను బ్రజలకు నావరినె చేసియున్నాడు. కాని నే నీయంపకారములను జనులు బౌద్ధధర్మ మవలంబించెదరను నుద్దేశముతోడనే వారికిఁ జేసియున్నాను.

ఘనతవహించిన ప్రియదర్శిప్రభు విట్లు నడుపుచున్నాఁడు. నాచే వియమింపఁబడిన ధర్మాధికారులు నానావిధము లయినధర్మసంఘములతోను, భిక్షువులతోను, గృహస్థులతోను అన్నియవలయు వారితోను బనిఁ గలిగి యుండురు. మఱియు బౌద్ధమతాచార్యుల కృత్యములను గుఱించియును

బ్రాహ్మణులు, కైనులు, అశ్వతులు, వీరిని గూర్చియు, నింక పలువిధములయున తెగలవారిని గుఱించియు వారు విచారించుచుండుటకుఁ దగినయేర్పాటులను జేసిరిని.

సాధారణ దండనాధికారులు వారనియమితాధికారములను వారు పెల్లించుచుందురు. కాని ధర్మాధికారులన్ని తెగలవారిని విచారించుచు నట్టి నియమితాధికారములను గూడ నెఱవేర్చెదరు.

ఘనతపహించిన ప్రేయదర్శిప్రభు విట్లు పక్కఁగింపుచున్నాఁడు.

వీరును నింక ననేక గొప్పయుద్వోగగులును నేను చేయునట్టివిగాని, రాణులు చేయునట్టివి గాని రాజకీయదానములను (సత్సృత్ర) వినియోగము చేయుచుందురు. తదంతటి నగరముందుఁ గాని, దేశముందుఁ గాని యుండు రాజధానినములలో దానార్హసమయములను విపులముగ వారు నూదించుచుందురు.

వాఘోర్థల పుత్రుల యొక్క గాని, రాణుల పుత్రులయొక్కగాని * దానములను వినియోగించుటకు ధర్మాధికారులను నియమించియుంటిని. ఇందువలనధర్మకృత్యములును, ధర్మాచరణమును బెంపించును. ఏలయనఁగాఁ గనికరమును, బౌదార్యమును, సత్త్విమును, బరిశుద్ధతను, శాంతిమును, సజ్జనత్యమును మనుష్యులయందు వృద్ధియగుటనుబట్టి ధర్మకృత్యములును, ధర్మాచరణమును బెంపించును.

ఘనతపహించిన ప్రేయదర్శిప్రభు విట్లు పలుకుచున్నాఁడు.

నేను చేసినమహాత్కారముల నన్నిటిని బ్రజలం గ్రహించి యెవరన్

* ఇచ్చట స్వభావాత్మత్రు లనియు, తనయుంపుడు కత్తెయొక్క పుత్రు లనియు భేదము గ్రహింపవలె నని యశోక చరిత్రకారుఁడు వ్రాసెను. రాణు లనఁగా గలించిన రాజుల భార్య లని మఱియొక చరిత్రకారుని యభిప్రాయము.

చున్నారు. ఇంక ముందును మొదటగలరు. ఇందువలననే తల్లిదండ్రుల యెడల విధేయత గురువులయెడల విశయము, వృద్ధులయెడల గౌరవము, బ్రాహ్మణులను, భిక్షువులను, వీరలను, నిర్భాగ్యులను దురుడల నేతనలను, బానిసలను గూడ దయతోఁ జూచుట యిట్టి సద్గుణాలంబనమందు బౌద్ధ ధర్మ మభివృద్ధిం జెందుచున్నది. మరియు నభివృద్ధి కాఁగలను.

ఘనతపహించిన వ్రీయదర్శిప్రభు విట్లు వాక్రుచ్చుచున్నాఁడు.

ప్రజలయందు ధర్మాభివృద్ధి, ధర్మ నిబంధనలవల్లను, ధర్మము మననము చేయుటవల్లను గలుగును. ఈ రెండువిధములలో ధర్మ నిబంధనలు విశేషమై నవి కావు. ధర్మాచరణమే విశేషమయిన విధము. అయినను ఇట్టి యిట్టి జంతువులను హింసించఁగూడదనియు, నింక ఏమువంటివె చుటికొన్నియు నిబంధనలను జేసియుంటిని. జనులయందు ధర్మాభివృద్ధినిబట్టియును, వారు జీవజంతువుల కుపద్రవముఁ జేయుటను, వానిని హింసించుటను బొద్దిగా మానివేయుటను బట్టియు ధర్మోపాసన ఫలియచుచున్నట్లు తెన్నవలెను. నావంక ముష్ణంతేవలకును నూర్వ్యంధ్రు లుండుపర్యంతమును ధర్మము చెడకుండ నుండవలె ననియు జనులు నాబోధను గ్రహించి యభ్యసించునతె ననియు ఈకాసనము ప్రకటింపఁబడినది. అటుల నభ్యసించిన యెడల బానికి నిరూపరలాభములు రెండును లభించును.

నాపాలనయొక్క యరుదదీ యెనిమిదవ కర్మరంబునం దీకాసనము చెక్కింపఁబడినది. ఘనతపహించిన వ్రీయదర్శిప్రభు విట్లు దీనివిషయమై వచించుచున్నాఁడు.

ఎక్క డెక్కడ కిలాస్తంభములు గాని, పరికరముంటి కిలలు గాని గుండును ను యన్నట నిధర్మము కాశ్యకముగా నుండుటకై యీకాసన మును జెక్కివలయును. ఈకాసనముతో స్తంభికాసనము లేదను నమాప్తిం జేందినది.

అనుబంధ శిలా స్తంభ శాసనములు.

అశోకచక్రవర్తియొక్క యిరువది యెనిమిదవసాలన వర్సరంబున నొకడనంతర మొ చెక్కఁబడినది.

రాణియొక్క శాసనము.

రెండవరాణియొక్క దానములు.

ఘనతపసించిన వ్రీయదర్శి ప్రభువుయొక్క యాజ్ఞాప్రకార మీదిగున సంగకు బుద్ధోగసలకుఁ దెలుపఁబడుచున్నది. మామిడితోఁపుగాని, యుద్యాన వనముగాని, భర్తృవశ్రమముగాని, యింక నేదయిననుగాని రెండవరాణి యేదానమును జేసిన నది యామె యొనరించిన దానముగానె గణింపవలెను. “తితివల” (Titivala) యొక్క తల్లి యయి కాలవాణి యనునామంబు గల రెండవరాణి యొసంగుటంజేసి పైన నుదాహరింపఁబడిన దానము లామెకు శ్రేయం బొసంగవలెను. *

కాశాంబి శిలా స్తంభ శాసనము.

అలహాబాదునం నుండుశిలా స్తంభమందు రాణిగారి శాసనముగాఁ గను పడిన యీశాసనము భాషాంతరీ కరించుటకు వలన పడవంత యుసం పూర్తిగా నున్నది. దీనిలోని కొంతభాగము “సాంచి” స్తంభముమీఁద కూడఁ జెక్కఁబడినది. కాని యదియును దూపుచెడియున్నది. అయినను సుకమరమునకు మార్గ మొసంగినట్లు లీశాసనము బోధించుచున్నది. ఇంతటితో శాసనగ్రంథము ముగిసినది. ఈశాసనములు “సాలి” భాషలో

* ఈశాసన నునేకవిషయములను బోధించుటచే నునోహరముగ నున్నది. దీనివలన నేమి తెలియుచున్న దనగా నశోకున కిద్దఱు భార్యలు కలరు. వారిని రాణు లని యుచిరి. ఆయిద్దఱిలో రెండవరాణి నేను కాల వాణి. ఈమె వహురుండు తితివల యని తెలియుచున్నది. ఈశాసనము మాగధి భాషలో వ్రాయఁబడినది.

లిఖింపఁబడుటంటేనే పాశ్చాత్యపండితులు శ్రద్ధాతువులై యాభాష వర్ణన
సింది యాభాషనగ్రంథము నింగ్లీషులోనికి భాషాంతరీకరించి చదువరులకు నెల
యింపఁజేసిరి. అది యిప్పు డీచరిత్రయం వాంఛితకరింపఁబడినది. కాని యీ
భాషనగ్రంథమందుఁ బునరుత్తులు పెండుంగఁ గల వనుటకు నశోకుఁడు తనకు
యితద్ధర్మమునం గలయోదరంబుకలిపి నట్లు వచించితి నని పడునాల్ల వలె
సంబున నుడివె. అయినను నట్టిపునరుత్తులవల్ల ధర్మస్వరూపము విస్మ
ప్తియు గాకుండుటంటేనే గ్రంథము చర్చితచర్చణంబుగ నున్న దనియె చదు
వరులకుఁ దోచనచ్చు నేమో యని ధర్మస్వరూపము ప్రకాశించఁజేయు
టైత తత్సారాంశము లీక్రిందఁ బొందుపఱచఁబడుచున్నవి. బుద్ధకాలపు
హిందూదేశచరిత్రకారుఁ డాసారాంశముల నిట్లు వ్రాసెను.

శిలాభాషనము నెం 1 రు.	(1) ఏజంతువునైనను బలియిచ్చుటకు వధిం
పఁగూడదు.
శిలాభాషనము నెం 3 రు.	(2) గొప్పస్థలములయందు సమాజోత్పవము
లను జేయఁగూడదు.

(3) తల్లిదండ్రులయెడల విధేయత ముంచిది.
(4) స్నేహితులు, పరిచయము, బంధువులు,
బ్రాహ్మణులు, భిక్షువులు పీఠలయెడల నాచా
ర్యము చేలైనది. |
| శిలాభాషనము నెం 7 రు. | (5) జీవజంతువుల బాధింపకుండుట మం
చిది.

(6) మిత్రప్రయము, వివాదములను మా
నుట యిది సర్వకర్మములు.

(7) ఇంద్రియవశీకరణము విప్రలయగదాన మె
(8) అంతః కరణశుద్ధి) సంగఁబాలిది చీడ |

శిలాశాసనము నెం 7 రు. (9) కృత్తిక
(10) విక్రమము. } కైక వివి పాద్య
ములును, శ్రేష్ఠములు
నయిన కృత్తికములుగా నున్నవి.

(11) వ్యాధిగ్రస్తు లయినపుడును, వివా
హములయందును, శిశుజననకాలములయందు
ను, బ్రయాణసమయములయందును ఇను లా
చారకర్తలను జేయుదురు. ఈయాచారకర్తలు
దోషకలితములుగాను, నిస్సారములు గాను
న్నవి. ఇట్లుండేగా శ్రేయస్కర మయిన
కర్త యొకటి యున్నది. దాని నాచరింప
వచ్చును అది వైవాదివలె నిస్సారము కాదు.
సంపూర్ణఫలము నిచ్చును. అది యేదనిన బాధ్య
ధర్మమే. ఈవిశువ లిఖింపఁబడునవియు మఱి
కొన్నియుఁ జేరి యాధర్మ మవుచున్నవి.

శిలాశాసనము నెం 8, 11
రులు.

బానిసల యెడలను, నేవకుల యెడలను
యోగ్యముగా నడుచుకొనుట. శుశువులయెడల
గౌరవము, అహింస, బ్రాహ్మణులయెడల, భిక్షు
వులయెడల సాదార్యము. ఈసుగుణములన ధ్య
నించెదలెని బాధ్యధర్మప్రకారము శ్రేయోపా
యక మైనయాచారం బగును. కావున తండ్రి
గాని, కొడుకు గాని, సవకోదరుఁడు గాని,
యజమానుఁడు గాని యాధర్మచరణము యొక్క
ముఖన దని తమవారితో జోక్యము కలుగఁ
జేసికొని చెప్పువలెను.

శిలాశాసనములు నెం 9,
11 రులు.

ఇట్లు కాశ్యతలాభముగొట కీమాచార
తొనర్చవలెను. ఇమలు పశోపకారము మీ
లనియెదరు. కాని ధర్మోపదేశము చేయుట
కంటెను, ధర్మాచరణమునకు సహాయపడుట
కంటెను ఇతరదానముగాని యేయితర సా
హాయ్యముగాని యొక్కవయినది కాదు.

శిలాశాసనము నెం 12 రు.

(12) పరమతపహీష్ఠతగలిగి నుండివలెను.
పరమతావలంబకు లయిన సమస్తసౌఖ్యలను
భిక్షువులను గాంచింపవలెను. ఎవడుగాని
పరమతమును నిందించి తనమతమును గొర్చి
చేసికొనఁగూడదు. నిర్బుద్ధము లయినవాక్కు
లనె పట్టుట యోగ్యమయిన విషయముగా
నున్నది. ప్రతిమనుష్యుఁడును తనమతధర్మము
యొక్క సారమును గ్రహించి దానిగుఱుభవ
మును వృద్ధి చేసికొనుటకు యత్నంచుట మంచి
పని.

శిలాస్తంభి శాసనము నెం
2 రు.

(13) పౌన్ధర్యము క్షయమైనది. అయినను
ధర్మ మనఁగా నేమి? ఎవడయిన నల్పభి
లాషిగా నుండుట. *

* “అభిలాష” శబ్దము పౌన్ధర్యము నిష్ఠాంతమును సాంశ్రికశబ్ద
మయమున్నది. ప్రారంభము దభిలాషలు వారు మూఁ డని చెప్పిరి:—
(1) మియాభిలాష, (2) జవ్వాంతరాభిలాష, (3) అజ్ఞానజనితాభిలాష. పదం
పడి సరదస్తువును నిరూపింపఁజాలని కేవాంతనూత్రములయం దభిలాష.
యని న్యాయది మఱియొకటి కలదనిరి. పౌన్ధర్యతప్రకార మర్హతపదము

చరుల క శేకము లయినయేవకారములం
చేయుట, కనికరము, దాతృత్వమును, సత్వము,
పరిశుద్ధత యివి చేరియే శాస్త్రధర్మ మగును.

(14) నరుడు తా సువర్చినిసత్కార్య
మున నే యొన్నకొనుచు నే నీమంచిపనిని
జేసితి నని చెప్పును. వాడు తాను కావం
చిన చెడుపనులను దలంచుకొనడు. ' ఆచెడు
పనిని నేను చేసితిని. అపనియందు దోష
మున్నది.' అని వాడు చెప్పుడు. ఇట్టి
యాత్మకోధన దుష్కర్మము అయినను, బ్రతి
మనుష్యుడును తా సువర్చినిసత్కార్యము దాను
సర్వీక్షించుకొనుచుండవలెను. మఱియుఁ బశు
త్వము, క్రూర్యము, కోసము, కంభము, ఇట్టి
గుణములు దుర్గుణిక నిరసించును. ఓగ్వలేమిచేత
నేను దుగ్ధాదు లాడవలెనునటుల జాగ్రత్తగ
నుండెదను. అట్టి జాగ్రత్తవలన వాకిలా
కంబునను మిక్కిలిగాఁ బరలోకంబునను
మేలుకలుగు నని వాడు వక్కాణింప
వలెను.

శిలాస్తంభ కాసనము నెం
డ గు.

శి. కాసనములో రచించి, యిది శాస్త్రకబోధ సువర్మ తాలపై

భాసిలఁ జేసి, ధర్మమును బాలనముం బలుమాణ్ణు చాల వి

సెందినవాని కీయభిలాషలుండవు. అతుకమును శ్రద్ధతో నుపాసించు
వానికి వల్పంబుగ నీయభిలాష లుండవగు నని యుక్తోమని యభి
ప్రాయము.

శ్యామిమతోడఁ దెల్పి, జనసంఘము నిందున నందు సౌఖ్యసం
వాసముగా గొనన్పి, తగ వాసికినెక్క వశోతుఁ డెంతయుఁ.

10-వ అధ్యాయము.

కౌద్ధధర్మ సిద్ధాంతసంగ్రహము.

(1) ప్రకరణము.

బుద్ధుని చరిత్ర మతిసిద్ధాంతసంగ్రహము.

అశోకచక్రవర్తి కళింగరాజ్యజయవలేయము కౌద్ధధర్మపరిపత్తియై తదా

చరణపరాయణుడై తస్యప్రజావర్గమునకు

కౌద్ధధర్మమును గుఱించి ధర్మోపదేశముండై వారలు ధర్మచరణం బొన

విచారించవలసిన రిండుటకు ననేకప్రయత్నంబులు కావించె

ముఖ్యాంశములు. నని గతాధ్యాయములయందు విశదీకరింపఁబడి

యున్నది. మఱియు భూతదయాశుశ్రూషి

మహాత్కార్యంబు లన్నియు కౌద్ధధర్మలక్షణంబులై యనియు నశోకుండు

పావనకాసనంబులయందు జగద్విశ్రంబుఁజేసెను. కావున అట్టిపరమపావన

ధర్మంబునుగుఱించి యీతిగుణవయంశంబులను మనము తొంత విచారించఁ

దగియున్నది.

(1) కౌద్ధధర్మనిర్మాత యెవఁడు?

(2) ఆత్మహాసీయని సంగ్రహచరిత్రం బేమి?

(3) ఆధర్మస్వరూపలక్షణంబు లేమి?

(4) ఆధర్మమునకును భరతఖండమందు బహుకాలమునుండి న్యాపించి యుండిన యార్యమతమునకును భేద మేమి?

(5) ఆర్యమతానుసారమై యున్న భరతఖండవాసు లట్టిభేదధర్మము నకు లొంగిండుటకుఁ గారణము లేమి?

(6) అధర్వమున సెంతవఱకు వశోకుండు వ్యాపింపఁజేసెను ?

(7) అశోకుం డట్లుల ధర్మవ్యాపకముఁ దనరాజ్యమందుఁ బట్టుదలతో సెనగించుట రాజ్యపరిపాలనకు నవసరమయ్యెనా ? లేక యవకరించెనా ?

(8) ధర్మమును దనరాజ్యమందును, మిత్రరాజ్యములయందును వ్యాపింపఁ జేయుటయం దశోకునియభిలాష యేమి ?

పై యంగణుల వాస్తవమును విచారించితమేని తద్విచారణదర్పణమున పర్వగుణాలంకారధూషిత మైన యశోకచక్రవర్తియొక్క హృదయమును నిద్దంబుగఁ దద్దయఁ జూడంగల మని తోచెడును.

(1) బౌద్ధధర్మనిర్మాత యెవఁడు ?

క్రీ. పూ. ఏడవ శతాబ్దమును బౌద్ధమత మారంభమయినట్లు కనబడుచున్నది. అది మొదలుకొని గౌతముఁ డయిబుద్ధుఁడు జన్మించువఱకుఁ గొందఱు బుద్ధులు గలించియుండిరి. ఇవిగాక గౌతమబుద్ధుఁడు తనకుఁ బూర్వము బుద్ధులు కొందఱుండిరని తనప్రసంగంబులయందు నూచించుచు వచ్చెను. ఈయన క్రీ. పూ. 5-వ శతాబ్దిమధ్యమమున జన్మించి యుండునని కొందఱును, క్రీ. పూ. 357 సం॥మునందు జననంబొందె నని మఱి కొందఱు నభిప్రాయులై యుండిరి. కావున గౌతమబుద్ధుఁడె బౌద్ధమత నిర్మాత కాదు. అయినను గౌతమబుద్ధునికిఁ బూర్వము బౌద్ధమతము మిగుల సంకోచావస్థలో నుండుటంజేసియు, వాయన స్వయంకృషివలన నది మిగుల నభివృద్ధియై ఏకాపావస్థ నుండియుండుటంజేసియుఁ దనతనిర్మాత గౌతమ బుద్ధుఁడే యని జనులు గౌరవముతో భావించిరి. ఈకారణముచేతనే బౌద్ధయగము క్రీ. పూ. 357 సం॥ మొదలుకొని 300 సం॥ వఱకు అనగా గౌతమబుద్ధునితోనే యారంభ మని చరిత్రకారు లెందిరి.

(2) గౌతమబుద్ధుని సంగ్రహచరిత్రం దేమి ?

గోరక్పూరు జిల్లాకు నుత్తరమున కపిలవస్తువగరమునకు సమీపమున
 = లంబించనము" నందు గౌతమబుద్ధుఁ డుత్ప
 బుద్ధుని జన్మ స్థానము. దించెను. ఈకపిల వస్తువగరము కోసల
 రాజ్యమున కీశాన్యముగా నుత్పకాక్యవంశ
 పురాణాలయొక్క చిన్నరాజ్యమునకు రాజధాని. ఇది కోహిణీనది యొడ్డన
 నున్నది. గౌతమముని తండ్రియైన శుద్ధోదనుఁ డారాజ్యము నిరతనాయుఁ
 కులతోఁ గలిసి పరిపాలించుచుండెను. ఆరాజ్యము నాయకసత్తాక
 రాజ్యము (Republic) అని యెఱుంగవలయును. గౌతముని జన్మచేయ
 మాయాదేవి. ఈమె కాక్యవంశజాఁ డగుసుప్రబుద్ధుని కూతురు. గౌతముఁడు
 తనజననంబుచే లంబించనమును బావనంబుచేసి వని యశోకచక్రవర్తి వాని
 యందు గౌతముని కంకితంబుగ నొక కిలాస్తంభమును శ్రీ. పూ. 330
 సం॥న స్థాపించి వానిపై విచ్చట మహాపురుషుఁడు జన్మించె ననుపావనాక్ష
 రంబులఁ బెట్టించెను. ఆకాలమందలియిరవంశములతోఁ బాలుగవీర్యాక
 వంశ మంతరించినను మహానుభావుఁ డైన గౌతముఁడు తనజన్మంబుచే వానిఁ
 బ్రతాపింపఁజేసినందున సర్వకాలంబు నది స్మరణీయం బైనవంశమయ్యె.

గౌతమబుద్ధుఁడు గౌతమగోత్రజాఁ డగుటచే గౌతముఁ డనియు, కాక్య
 వంశజాఁ డగుటచే కాక్యముని, కాక్యనింహుఁ
 గౌతముని నానుములకుఁ డనియు, పరతత్వమెఱుంగుటచే బుద్ధుఁ
 గారములు. డనియు, దలఁచినపరమార్థమును బడసియుం
 డెం గాన విద్వాంసుఁ డనియు, మహావీర్యుల
 చెందియుండినపరమపదంబును బ్రాపించెఁ గాన తథాగతుఁ డనియుఁ
 చేర్చింపబడెను. జన్మనామం బేదియొ తెలియజేసి.

ఈబుద్ధుఁడు జన్మించినప్పటి నేడవనివసంబుకలె యాయన జన్మ కాల
 ధర్మంబు మొందఁగా నియినమొనర్త యయిన ప్రభావతిగౌతమి యెప్పటినుండి

దినమున జనకునకుం దెలియకుండగ నె వగరంబుం జూడఁబోవ బుద్ధునకు
 నొక లోగియు, నొక వృద్ధుఁడును, నొక శవంబును మార్గంబునఁ గాన
 వచ్చెను. అందుమీఁదట సుసారచక్రంబునఁ బరిభ్రమించువారి కందఱికి
 లోగజరామరణంబులు తప్పక సంభవించు ననియు నవి దుఃఖకరము లగుటచే
 దుఃఖనివారణోపాయంబుఁ గనుంగొనవలె ననియు నిశ్చయించుకొని గృహం
 బునకు తురలెను. విశ్వాసపాత్రుం డైనవిజసారథిని రథం బాడుత్రంబు
 నేయు మని యాదినంబున నె యగ్రరాత్రంబున రహస్యముగ బుద్ధుఁ డాత్మా
 పించి యుప్పుడు తనసుందరాంగి యగువర్ధాంగియు ముద్దులమాటఁగట్టు
 పట్టియు నిద్రించుచుండు శయన మందిరంబునకుం బోయెను. అచ్చట కళం
 కరహితం బయిన చంద్రబింబముఁ బోలునామెవదనంబు దీపంబులవెలుం

గున మణియుఁ బ్రకాశించుచుండఁ గాంచి

దారాత్రుత్రాదుల యామె వదనలావణ్య మునుసోవరంబునఁ

యందువిరక్తి. దనమనస్సు మునిగిపోవునేమో యని యా

మెం జేరక చక్కఁదనాల కిక్క యగు

నక్కమానుని వీక్షించి వాని నక్కనం జేర్చి ముద్దాదినవోఁ బుత్రిక్షణ
 పాశంబు తనయల్లంబును బంధించు ననియేమో వాని దాయక బుద్ధుఁ డిది
 యంతయు మోహవిభ్రమం బని తిరంబుగ నెన్నిదిటం బూని వారిని
 దృఢింపెను.

ఇట్లాయన సుభోజ్యం బగు తనరాజ్యంబును, మనోహరిణి యగుభామా

మణిని, మాయని బోలునమానుని విడిచి

బుద్ధుఁడరణ్యమునకుఁ దుఃఖసముద్రమునుండి లోకంబు నుద్ధరించు

బోవుట. టకు వెలుపుఁ బరికింప రథం బెక్కి యరణ్యం

బుఁ జేరి పారథివేషంబుఁ దాను ధరించి తన

రాజవేషంబు సారథి కిచ్చి రథంబు నిజగదనకుం బంపినెను. పూర్వై రాగ్య

అక్షణం బన్న నిదియే కదా. ఆయన యంతటఁ దనశిరోశంబులఁ గత్తి
రిందినైచి సన్యాసిరూపంబుఁ దాల్చెను. అప్పటికి బుద్ధునకు మంప్పదివత్సర
ముల ప్రాయము.

బుద్ధుఁడు గురువుల నేవించుట.

పదంపటి బుద్ధుఁడు వైకాశియుండు బహుశిష్యగణపరివృతుండై కత్తవ
బోధాచార్యుఁడుగా నున్న ఆరాదకౌలపుఁ
ఆరాదకౌలపుఁడు. డమ్మబ్రాహ్మణుని శిష్యుఁడయ్యెను. అబ్రాహ్మ
ణుఁడు సాంఖ్యయోగప్రతిపాదకుం డైన
కపిలాచార్యుని శిష్యుఁడు. కావున నాయన స సప్తమయినయే పాథులయం
దాత్త కలదనియు, నుపాధిప్రతిబంధకములనుండి విడుదల యగుట యే
మోక్ష మనియుం దృఢంబుగఁ బ్రతిపాదించి
రుద్రకరాను పుక్తుడు. బోధించెను. ఇట్టినిరూపణముబుద్ధునకు రుచింప
లేదు. అంతట నయ్యాచార్యుని విడిచి రుద్ర
కరానుపుక్తుఁ డను నాచార్యుని నేవించెను. ఈయన సహితము “ఆహం”
అనుదానిఁ గూర్చి బోధించి కర్మను బునర్జన్మమును విశేషముగా నిరూపిం
చెను. ఇదియు బుద్ధునకు సహితముగా నుండలేదు. ఏల యనఁగా నాత్మ
కలదని పునర్జన్మం బుండునని బుద్ధుఁడు నత్తుఁడౌలఁడయ్యెను. బాధ, దుఃఖము
వీనిని నివారించుకొను నుపాయమును దెల్పుచు
దేవస్థానాచార్యులు. లేకయి యని దేవస్థానాచార్యుల నేవించెను.
దైవవీరమున కెదుటఁ గ్రూరము లయినబలు
నియ్యవలె నని వారు బోధింపఁగా బుద్ధునియొక్క మనంబున కది మిగుల
నసహ్యంబుగఁ దోచి డేవస్థానంబుఁజేసి బలుల నిచ్చి యవ్వధంబున జనులు
పాపంబులఁ దాత్రికొనఁజాల రనియు, నీతిబాహ్య మయినమతము మతముకా
దనియు వారి కాయనబోధించెను.

సిద్ధుట దక్షకుఁ దమకానియొద్ద నయిదుగురు శిష్యులు యోగాభ్యాస
యొనర్చుట యన్యుతంబుగఁ జోచి యాయన
బుద్ధుఁడుయోగా వలన యోగలక్షణంబులఁ గ్రహించి బుద్ధుఁ
భ్యాసము చేయుట. దాటువత్సరంబులు ఘోరతపస్సుఁ జేసెను.
ఇందువలన బుద్ధుఁడు మిక్కిలిగఁ గృశించి
యొకదినమున నేటిలో దిసి స్నానమాడి యొ ద్దైక్కలేకపోయెను. మఱి
యొకప్పుడు బుద్ధుఁడు తనకు నిష్క్రాంతి రాగా నేలం గూలి మృతప్రాయుఁ
డుగా నుండఁగా నాదారిని దైవికంబుగ నేగుచున్నయొకగొల్లచిన్నది
యంత గంజి పోయఁగాఁ బునర్జీవితం దయ్యెను. అంతటఁ దపస్సువలన
మనంబు క్షేపడుటయు, దేహంబు శుష్కించుటయు నే గాని మోక్ష
మార్గంబు చేహార దని నిశ్చయించుకొని యాగురుశిష్యులను విడిచి బుద్ధుఁడు
వెళ్లెను.

తర్వాతఁ దపస్సును బోధిగా మానివేసి శరీరాసోగ్యమునకు వలసిన
విషయంబులఁ బాటించుచుఁ దపబుద్ధి బలం
బుద్ధుఁడు సంబోధిని బును వత్తుకొని యాత్మబోధనయు, విచారణ
గనుట. యుఁ జేయఁబూసెను. ఒకరాత్రివేళ నశ్వర్థ
వృక్షముక్రింద నాసీనుడై నిశ్చలచిత్తంబుతో
విచారణఁ జేయఁగా దత్వంబు పలక్షణంబుగ బుద్ధునకు బోధపడియెను.
బుద్ధుఁడు కనుంగొనినతత్వమునకు సంబోధి యనియు, స్వబోధన మనియు
బోధలు పేరుపెట్టిరి. గురువుగాని, యీశ్వరుఁడుగాని సామాన్యవదకుండ
స్వబుద్ధిప్రభవలవను స్వప్రయత్నము నిలనను దత్వముం గన్పెట్టెను గాన
నానికి స్వబోధన మనునామును సార్థకం బని చరిత్రకారులు తలఁచెదరు.
సంబోధిని (తత్వమును) గనుంగొనినసిద్ధుట నె గౌరమునకు బుద్ధుఁ డను పేరు
వచ్చెను.

ఘోరపాగరమందు మునిగి తొట్టుకొనుచుండు జీవుల మధ్యరించుట

మహాత్కార్యంబనియు, దాను తెలిసికొనిన

ధర్మబోధకై బుద్ధుడు

తత్వమును బోధించినయెడల వారలాసాగర

కాశీవెట్టుట.

మును దరించెద రనియు నిశ్చయించుకొని

బుద్ధుడు కాశీనగరమునకు వెళ్లెను. అచ్చటఁ

గొండినయ్యఁ దనువాయనయొక్క నలుగురుశిష్యులును బుద్ధుని రాకఁ జూచి

యితఁడు తపశ్శ్రమ సుల్లంఘించె గావున నితనికిఁ బ్రత్యుద్ధానాభివందనంబు

లానుగఁగూడ దని కృతనిశ్చయమై యుండిరి కాని వారికి బుద్ధునిముఖ

ఫలదర్శనంబు కాఁగానే వారి వావహించియున్న యనూయాదేవి పలాయన

మయ్యె. అంతట వార లాయన కుచితసత్కార్యంబు లొనరించిరి. సిమ్మట

వారికి బుద్ధుడు ధర్మబోధఁ జేసెను. ఈబోధనె ధర్మచక్రప్రవర్తనమౌత్ర

మని పొద్ద లనియెదరు. బుద్ధుడు చేసినబోధలలో నిదియే ప్రథమబోధ-

గురువును, శిష్యులును గలిసి వా రయిదుగురును ప్రథమపౌద్ధసంఘ మయిరి.

అనంతరము కాశీయందె యొక గొప్పవానికుమారుడు యౌవనప్రాయమం

దుండి మహావిద్యాగి యై పంచరించుచు సుకరాస్త్రి బుద్ధునిచే బోధింపఁబడి

యారఁడు తనమునుచరులగు 84 గురితో బుద్ధధర్మమును స్వీకరించెను.

సంఘమం దిట్లేర్పడినయెఱువదిమందికి బుద్ధుఁ

సంఘనిర్మాణము.

డు బౌద్ధధర్మమును సమగ్రముగ బోధించి

యన్నిదిశలయం చుండుజనులకు వాచోట

మగా ధర్మమును బోధించుటకై రాని ధర్మోపదేశకులనుగాఁ బుత్తెంచెను.

సిమ్మటఁ గ్రమక్రమముగా ననేకులు సంఘ

సంఘములోఁ జేరిన

మునం జేరిరి. అటులఁ జేరినవారిలో ముఖ్యు

ముఖ్యులు.

లగుకొందఱిని గుఱించి యీదిగుఱ వికదీ

కరింపఁబడుచున్నది.

(1) రాజగృహనగరముం దుండుకారీత్రుకుండును చూర్ణల్యామనుండును, సాంఘికు లయిరి. వీరు గొప్పవిద్యాంసులు. త్రిపేటిక యనుబొద్ధధర్మగ్రంథ ములలోఁ దత్వబోధక మయిన యభిధర్మగ్రంథమును వీరే రచించి రని చెప్పెదరు. వీరిని బుద్ధుడు మిగుల గౌరవించెను.

(2) శేణువనకుండు బుద్ధుఁ డుండఁగా నచ్చటి పండితుఁ డయినమహాకస్యపుఁ డనుబ్రాహ్మణుఁడు తనపత్రవ్రత యయినభార్యను దవయమిత భాగ్యియును ద్వజించి సంఘమునఁ జేరెను. బుద్ధునిమరణానంతరము ఖజార శత్రు వనురాజుయొక్క ప్రాపకముక్రింద “రాజగృహ”నగరముండు జరిగిన పరిష్కత్తు నీపండితుఁడే సమకూర్చి బహుభిక్షువుల సాయముచే “త్రిపేటికా”గ్రంథమును నిర్మించెను. బౌద్ధమతమున నీయనను బ్రధానాచార్యుఁ డనియుఁ జెప్పవచ్చును.

(3) కోసలరాజ్యప్రభు నయినప్రసన్నజిత్తు మొదలయినకొందఱు రాజులును, కపిలాచార్యుని శిష్యుఁ డయిన పంచభుండు మొదలగుకొందఱు బ్రాహ్మణులును సాంఘికు లైరి

(4) (a) అంగులిమాణుఁడు. వీఁడు బండిపోటుదొంగ, ప్రాణిహారుఁడు. కోసలరాజ్యమునకుఁ బెద్దపులివంటివాఁడు.

(b) “అలవికుండు”. వీఁడు నరమాంసభక్షకుఁడు.

(c) “ఉగ్ర నేనుఁడు”. వీఁడు దొంగురివాఁడు.

(d) “ఉపాలి”. వీఁడు దుంగలి. త్రిపేటికలోఁ జేరినవనయ గ్రంథ మంతయు వీనిఁ జిహ్వగ్రహం దుండెను.

(e) “సునిత”. వీఁడు పాకివాఁడు.

ఏకాదశాదైనను, శివృత్తివాడయిన వర్ణుఁ డనితోఁబడయెడల కానిని బౌద్ధులు తమసంఘములోఁ జేర్చికొనుటను దెల్పుటకై సం 4 రులో నీవకాలి వారి పేర్లను వ్రాయుట కరిగినది.

(5) బుద్ధునిబంధువు అయినకాంక్ష్యవంశజులును గొండలు సంఘములోఁ గలిసిరి. నా రాజు దనిన :—

(a) బుద్ధునితండ్రి యయినశుద్ధోదనుడు, (b) బుద్ధుని పుత్రుఁ డయిన రాజులుడు, (c) బుద్ధుని భార్య యయిన యశోధర, మేనత్త యయిన ప్రజాపతి గౌతమి.

ఈ సంబంధులలోఁ జివరఁ జెప్పఁబడినయిద్దఱును స్త్రీలగుటచే సంఘ ములోఁ జేర్చుకొనుటకు బుద్ధుని కిష్టము లేదు. అయినను దనను చెంచిన మేనత్తయొక్క ప్రార్థనలనలనను, దన స్త్రీయ కిష్ట్యుఁడైనయానందుని యిష్టముచొప్పునను స్త్రీసంఘ మొకటి యాయన ప్రత్యేక ముగా నేర్పాటుచేసెను.

స్త్రీసంఘము.

ఇంతవఱకు బుద్ధుఁడు సంకల్పిసిద్ధిం జెంది సిద్ధార్థుఁడనుతనదివ్యనామము సార్థకం బొనరించుకొనెను. కాని వెలుంగు వెంబడి చీకటి యున్నటుల శ్రేయస్కరము లయినకార్యములకు విఘ్నకారులు గొండ యందురు కదా. బుద్ధుని దాయాదులలో

బుద్ధనకుఁ గలిగిన
శత్రువాధ.

దేవదత్తుఁడు.

మొకఁ డయినదేవదత్తుఁడు బుద్ధుని మతనిబంధన లభింపజేయుముగా మన్న పని తలఁచి కఠిన నిబంధనలతోఁ బ్రత్యేకసంఘ మొకటి యేర్పాటుచేసెను. లింగిసాగుని పుత్రుఁడయినయజాతశత్రు వసురా జాసంఘమునకు విహారాచార మొకటిఁ గట్టించియిచ్చెను. కాని యాసంఘములో నెక్కువమంది చేరవలయునను, బుద్ధునిసంఘము దినదినప్రవర్ధమానంబుగ నుండినందునను నోర్వలేమి దేవ దత్తునితండ్రికి బుద్ధునిప్రాణంబుం బుచ్చుకొన్నని యాతనిఁ బురికొల్పెను. బుద్ధునిఁ జంఘ్రుటకు దేవదత్తుఁడు నియమించిననూతులు బుద్ధునిఁ గనుంగొనిన

తోడన కడుమనస్సులు కరంగుటంచేసి యాయన బోధనను వినిరి. గృహ
కూటమునుండి బుద్ధునివినాదికై దొడ్లంపబడిన యొకతాళిబండ రెండుతున
|| రై బుద్ధునికిఁ దగలకుండఁగ నే రోయెను. చాలివెంటిడి వచ్చుచుండఁగా
బుద్ధునిపైకిఁ కొలఁబడినయేనుఁగు బుద్ధునిఁ
దేవదత్తుని పరితాపము. జూచి సాధు పయ్యెను. అంతట దేవదత్తుడు
విఫలమనోరథుడై తననుష్కృత్యములతో మి
గులఁ బరితపించి తాళజాలక బుద్ధుని కరణుఁజొచ్చి తల్లెవంబుఁ జెలిసి
తొని కుదకుఁ జిత్తకాంతిం బొందెను.

బుద్ధునియంత ప్రసిద్ధింజెందినవారు కాకపోయినను కొందఱ తీతరమతా
చార్యు లాయనకాలమం దుండిరి. మఱియు
బుద్ధునికి ద్వేషమలైన నవ్వడు మతాభిమానములు మెండుగా నుం
యనన్యమతాచార్యులు. డెను. అట్టి భిన్నమతాచార్యులలో నైదు
గురి శ్రేష్ఠ మాత్రము బౌద్ధగ్రంథములయందుఁ
గనప్టుమన్నవి.

(1) సంజయబిలాధిపుత్రుఁడు. ఈయన యాత్మవిచారణను నిరాకరించి.
సర్వము సంశయిగ్ర వై మని సిద్ధాంతిపఱచెను.

(2) అజితకేశకంబళుఁడు. ఈయన మాత్మవిచారణవలన జ్ఞానము కలుగ
నేరదనియు, భూమి, జలము, వాయువు, అగ్ని, వీనితో మానవశరీరము
నిర్మించఁబడిన దనియు, మరణకాలమం దిది ఏడిపోవు ననియు సిద్ధాంతి
కరించెను.

(3) పురాణకశ్యపుఁడు. ఈయన ధర్మాధర్మవిచారణఁజేయక సమభావము
కలవాడై సర్వసమభావమునే యొకనుతముగా నేర్పాటుచేసెను.

(4) మాఖలిగోసజుఁడు. ఈయనయే “అశేషక” మతోద్ధారకుఁ
డైయుండియుండవచ్చును. ఈయన సర్వము గత్యధీన యున్నదనియు,

మనుష్యులున్నామలా నేమియు లేదనియు సిద్ధాంతమొచ్చెను. మఱియు గతి పనుపరించి వీవు జీవజన్మ లెత్తగాఁ గుడకుఁ బాపపుణ్యవివక్ష లేకుండ నన్ని జీవులకు జన్మరాహిత్య మగు ననియు అయిన సిద్ధాంతము.

(3) మహావీరుఁడు. ఈయన తై నమతముయొక్క పునరుద్ధారకుఁడు. అన్నిప్రాణులకు నాత్మ బుండు ననియు, అయాత్మలే తిరిగి జన్మంబు లెత్తు ననియు, వృక్షములుగాను, పక్షివంబులుగాను గూడఁ బునర్జన్మంబులు కలుగు ననియుఁ జెప్పెను. మఱియుఁ దపస్సునలనను, వైష్ణవ్యమునలనను ముక్తి గలుగుననియు, నాత్మహత్య బహుయోగ్యమును శ్రేయస్కరము ననియు ఈయన సిద్ధాంతము. ఈయన కాలమేం దీయనకు 2,00,000 శిష్యులు బుండి రని తై నులు చెప్పెదరు.

తై నిజెప్పిన భిన్నమతాచార్యులు తమమతంబులను విశేషజనంబులు స్వీకరింపక బుద్ధుని ధర్మమునే యవలంబించి అన్యమతాచార్యులు. మిటయు, భక్తిగల శాకికులు బుద్ధసంఘము బుద్ధునిఁ జేసిన యప లోఁ జేరినవారికే దానంబు లొసంగుటయు, కృతంబును వారు చెందిన జూచి యనూయాపరవశులై బుద్ధునిగౌరవరాధనములును. మనకు ఈనిఁ గలంగఁజేసి ప్రత్యేకరింపవలె నని తలఁచిరి. తనతో బుద్ధుఁడు వ్యభిచరించె నని సంఘముయొక్క యొదుటఁ బల్కునట్లు భిన్నమతయోగిని సుకదానిని వారు ఘోషింపిరి. దాని ద్రోహకృత్యము బయలుపడినందున నది కఠినశిక్ష నశభద్రించెను. ఇంకటితో వారు విరచింపక మందరి యనుసృజకదానివలన నట్టియెల్లరికే చేయించిరి. పిట్టట దానిని ఘాతుకులైన కొందఱితే వారు చంపించి యాశవమును బుద్ధు డుండుజేతవనపరిసరమం దున్నపొదలలోఁ బడతలించిరి. బుద్ధుఁడే యాహత్యఁ జేయించె నని యాచుతాచార్యులు ప్రతిపాదించి యాయనను న్యాయవిచారణ చేసి శిక్షింపుఁ డని రాజును

గోరికి. ఇట్లుండగా బైవి వెప్పఁబడిన పూతులు త్రాగి యొడలు కులచి యాహత్య సుండోరులపైఁ బెట్టుకొని కలహంపఁ దొడంగిరి. వారిని బట్టుకొని దండపాధికారులు విచారింపఁగా వారు నేరముగ నెప్పుకొనుభూఁదక్షులఁ ప్రేరేపించినవారిపేర్లను గూడ బయలుపఱచిరి. ఇట్లనూయాపర వశులైనవారు తెగులలేకయే పొగలుట గాక జగంబు వగడుంబెండి మిగుల సెగులుటయుఁ గలుగుం గదా.

ఇంతమట్టుకు బుద్ధనిప్రభావంబును, దన్నైరులయొక్క చుట్టబుద్ధులును, వారు పొందినవంశవలను బరిగణించిరిమి.

బుద్ధనిబోధనాశక్తి. ఆయన తులబోధనాశక్తిని గొంచెము విచారింపెదము. శిష్యులయొక్కశక్తికిం దగిన

ట్లాయన బోధించెను. పండితులతో మర్యాదగాను, సయోక్తియుగాను సంభాషించెను. జనసామాన్యముతోఁ బ్రసంగించువత్త దుపమానములు, సామెతలు, కట్టుకథలు, దృష్టాంతములు, చరిత్రాంశములు మొదలయిన వాని నుపయోగించెను. ఒకప్పుడు బుద్ధుఁడు నవీణగిరియం దుండఁగా

బ్రాహ్మణాగ్రహార మయిన “యొకనాఁ” కృషిభారవ్యాజితో యమగ్రామమునకు వెల్లెను. అక్కడ “కృషి భారవ్యాజిత” లనునొక బ్రాహ్మణుఁడు

పొలములో నేద్యముఁ జేయుచు బుద్ధుఁడు తనను సమీపింపఁగా గౌరవింపక ఓయి శ్రమదా! (నింద్యజీవనము కల వాఁడా!) నావలె నీవును వ్యవసాయము చేసికొని జీవింపుము” అనెను. అంతట బుద్ధుఁ డిట్లు సరసముగాఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చెను. “నేనును దున్ని విత్తనముజేసి దానిఫలమునె యనుభవించుచున్నాను” అనెను. “నీవ్యవసాయసాయగ్రి యేది” అని బ్రాహ్మణుఁడు మరల వడిగను. అందుకు బుద్ధుఁ డిట్లు నడిచెను. “నేను విశ్వాస మనునీజము నాటిరిమి, నేను చేయు

శుభాపనయే దానికి వర్ణ మయ్యెను, వివరమేవాగేటియందు, మనసే మోక్షు, అత్యుమే వాగేటి కట్టు, సత్యమే వానికి బంధనము, కవికరమే బంధ మోక్షము, పట్టుదలయే శుభములు, యెట్లు. ఇట్లు వీరితో వ్యవసాయముఁ జేయుదుఁ భ్రమ అనెడుకల్ప మొక్కలను దీనివేసి నిర్వాణముఖ మనుపంట వనుభవించుచున్నాను.” అత్రాత్మయఁ దామాటలు విని “గౌతమా! ఈ ఊరాన్నము తినుము. నీవే సత్యమయిన వ్యవసాయకుడవు. నీపంట కాశ్యతప్రపంట” యని యాయన పలికెను. బుద్ధునిబోధ వినివార డెవ్వఁ డైనను ఆయన కిచ్చిఁ దీరిరిను.

బుద్ధుఁ డెనుబడినంతత్సరములు జీవించి తుదకు వ్యాధిగ్రస్తుఁడై నేపాళ దేశముం దుండుతెగ్గాయికఁ దూర్పుగ నున్న బుద్ధునిమరణము. కుశినగరమందు క్రీ. పూ. 477 సం॥నందుఁ గాలధర్తము మొందెను.

ఈమహానీయుఁడు తనయవసాన కాలమందు సహితము శుభిష్టుఁ డను మొకసన్యాసిని బిల్చి వానికి అష్టాంగమార్గి అవసానవాక్యములు. మును బోధించి ధన్యునిఁ జేసెను. మరణించు సమయముం దాయన తనకీర్మ్యంతోఁ బిల్చిన

దేమనిన “పదార్థసంయోగ జనితములైనయీశరీరములకు వియోగము తప్పదు. ధర్తకాయ మొకటియే కాశ్యత మైనది. క్షాణమును వెదకి ప్రియంకృషివలన నిర్వాణంబు మొందుడు” ఇవియే యాయన చివర వాక్యములు.

ఈమహామహాపురిచరితమును గ్రంథవిస్తరభీతచే సంగ్రహముగా లిఖించి యింతటితో విరమించుచున్నాము.

కుశినగరమం దున్నతల్లనాయకులు బుద్ధుని పవిత్రశరీరమును కాశాధి రాజులకుం దగినమర్యాదతోను, వైభవముతోను కుశినగరమందు దహ

నముచేసి యస్థికలను దద్దానము చేయునట్లు
 బుద్ధునియస్థికలు. సభామందిరమునకుం గొంపోయి యాయుధ
 కాలయం దుంచి యస్థికలపైఁ బూలదండలు
 వేసి పరిమళద్రవ్యములు పోసి సంగీతములఁ బాడి నాట్యములు చేసిరఁట.
 మఱియు నీమహాపురుషుని యస్థికలలోని కొంతభాగమును మగధరా జయిత
 యజాతకక్రతువును, “లిచ్చిరి.” వాయుకులును మఱికొందఱు భిక్షులును
 దమకుఁ బంపుడని మల్లవాయఁకులను గోరఁ
 మల్లవాయకులు. గా పాగు సమృద్ధింపఁజేరి. ద్రోణుఁ డనుగ్రహ
 వృణుఁడు వారికిట్లు భోధించెను “బుద్ధమహా
 ముని సర్వసోదరత్విమును బ్రతిపాదించి భోధించియుండి కావున బుద్ధముని
 యొక్క యస్థికల నవేక్షించినవారలు మీకు పోదగులె యగుదురు. కావున
 వారికి అస్థికలను బంచిపెట్టుఁడు” అని హితోపదేశము చేసెను. అంతట
 మల్లవాయఁకు లాయన నే పంచిపెట్టు మని ప్రార్థించిరి. అట్లే యాగ్రా
 వృణుం డొనఁబెన్నెను. అస్థికల (ధాతువుల) లోనిభాగములం గొన్నవారు
 ధాతుగర్భంబులం దాభాగములఁ వాచిపెట్టి
 అస్థికలపై నశోకుండు కొనిరి. పిమ్మట యశోకచక్రవర్తి తనపరి
 వ్రాపంబులఁ గట్టించుట. పాలనకాలంబులో నాపురాతన ధాతుగర్భం
 బులఁ దెలుచి యాయస్థికలను దనరాజ్యమం
 దంతట వినియోగపఱచి వానిపై నెనుబడి నేలస్తూపంబులను (సమాధులను),
 ధాతుగర్భంబులను గట్టించి వానిని కురక్షితంబులఁ జేసెను. బుద్ధమునిని
 లోలోపకారి యనియు, మహానుభావుఁ డనియు జనులు భావించి కృతజ్ఞ
 లయియుండి రనుటకు నింతకంటె నేలు తార్కాణం నేల.

(2) వాద్ధధర్మలక్షణంబు లేమి?

ఈధర్మము చిత్త్యుఁడు లే డని ప్రతిపాదించఁబడినది. ఈశ్వరుఁడే

ఈశ్వరుడు లేడు వేదము భావించువేదంబులును బౌద్ధుల కవసరంబు
లవసరంబులు. అయ్యె. కావున వైవధ్యము గాని భక్తి
గాని, యవాగ్మానసగోచర మయినది యొకటి

యున్నది దానిలో నైక్యము మొదవలె ననుట గాని బౌద్ధమతములకు లేవు.
“లోకమునందు దేవుడు లేడని సోధించు
బౌద్ధధర్మమునకు నట్టిమతమే యుండదు. కనుక దేవుడు లే
నుటవలన బౌద్ధధర్మమును మత మనుటకు
వలనుపడదు. అయినను మత మనునది దాని

శవలంబించువారి సత్సహంబును, వాస్తవి సొసంగు నని చెప్పదగిన
యెడల బౌద్ధధర్మం బారెంటినిఁ గలుగఁజేయును గాన వాచ్యమందు బౌద్ధ
ధర్మమును పయిత మొకమతముగ గణింపవచ్చు” నని యొకగ్రంథకర్త
వ్రాసెను.

పైని వ్రాసినప్రకారము దేవుడు, లేడనియు, వేదము అప్రమాణము
అనియు, సాధించుటకు వశేకకారణములు
ఈశ్వరవేదములను “బౌద్ధమతగ్రంథసార” ముండు వ్రాయఁబడి
నుజించి బౌద్ధులయభి యున్నవి. కాని యీచరిత్ర కవి యన్నియు
ప్రాయమునకు గారణము ఆవసరంబు అని విడువఁబడుచున్నవి. బౌద్ధ
శీగ్రంథమున కవసరము. సిద్ధాంతములోని ముఖ్యనిష్ఠాంబులె యీ
శ్రీంద వ్రాయఁబడును. బుద్ధముని జనుల కుప
దేశించిన దేవునఁగా.

- (1) బౌద్ధధర్మమునకుఁ బ్రత్యక్షానుమానములే ప్రమాణములు. కాన
సీధర్మమును వినువారు తమకుఁ బ్రత్యక్షాను
ప్రత్యక్షానుమానములు భవములుగాను, వనుమానసాధ్యములు. గాను

ప్రమాణములు. ఉన్న విషయములనే గ్రహించు దగును. గ్రహించినమాత్రమున నెకాదు. వానిశాచరించి తప్పును వాము ఉద్ధరించుకొనవలెను. ఈశ్వరుడు గాని, యితరులు గాని వారి సుద్ధరింపలేరు. కపస్సులు, పూజలు, ప్రార్థనలు ఇవియును వారి సుద్ధరింపలేవు.

(2) ఈపరివ్యక్తమాన మయినప్రపంచము మిథ్యకాదు. నిత్యమును గాదు. మఱి మనినఁ బ్రతిక్షణమును మా ప్రపంచలక్షణము. అందు నుండును. ప్రపంచము కనుపడుచుండుటచే మిథ్య కాదు; మాటుచుండుటచే నిత్యముకాదు. మఱియుఁ బ్రపంచమునందుఁ గానరాకార్యపరంపర గానంబడుచున్నది. ఒకటి! మఱియొకటి కారణమై యాకారణ మింకొకవారిఁ గార్య మగుచున్నది. ఎట్లనఁగా ఎంత, కారణకార్యపరంపర. ఆవిరి, మేఘము, వర్షము వీనిలొక బూర్వ పూర్వములు కారణములును, సుత్రకోత్రములు కార్యములు నగుచున్నవి. ఇట్లు కారణకార్యవిచారణ చేయఁగా కార్యరూపముగా మన్నయాప్రపంచమునకు వాద్యంతములు గావఁబడవు.*

* ఈకారణకార్యసంబంధమందొకవిశేషము కలదు. నీజమునుండి మొలక యేర్పడుటకు నీజనుండె యాపత్తాదౌప మయినకారణ మున్నది. ఆకారణమును బౌద్ధధర్మమందు పోతు వందురు. ఆనీజమునకుఁ దోడ్పడు భూమి, నీరు, వెలుగు, గాలి, బయలు మొదలయిన చన్నియు బౌద్ధులు కారణపముదాయ ముందురు. (అద్వైతకాన్త్రమందు మేడ కార్యము. ముక్తిని వాడు నిమిత్తకారణము, మృదాదు బుధాదావకారణ మందురు). ఈలాగున నె విజ్ఞాననీజము (చైతన్యము) నామరూపములకు పోతువు; జననీజన కుల సంయోగము, జననిగర్భము మొదలయినవి కారణములు. కారణ

ఈశ్వరుడే కారణ మని యాశ్చర్యము ప్రతిపాదించెదరు కాని యదియు బహువిధముల నసంగతముగ నె యున్నది. మఱియుఁ బ్రంపచమున కొది కారణం బెద్దియో, యంత మెచ్చడోయని విచారించుటకూడ మనము చుట్ట విమర్శలకులు ముక్తింజెందుట కుపకరింపదు. కానఁ దద్విచారము మన కవసరము కాదు.

(3) ప్రతి నయనియందు అహం (నేను) అనునది యొకటి యనుభవముగా

నున్నది కదా. ఇది రూప, వేదన, విజ్ఞాన,

అహంపదార్థవిచారణ. సంయోజన, సంస్కారము అను పంచస్కంధ

ములవలన నేర్పడును. రూప మనఁగా స్థూల

దేహమూలమునఁ గలుగు వివిధానుభవము. వేదన యనఁగా మనస్సుయొక్క

క్షణికవృత్తులు. విజ్ఞాన మనఁగా పంకల్పములు. సంయోజన యనఁగా

ద్వితీయ, కల్పనాశక్తియు. సంస్కార మనఁగా స్వభావము. ఇట్టి

స్కంధపంచమదాయమువలన నేర్పడిన అహం పదార్థము మార్పును బొంద

కుండినను, దాని వ్యాపకము ప్రతిక్షణమును మాటుండును. ఎట్లనఁగా

కాల్య యావన కొమర వార్ధక్యావస్థ లొండొంటిలో భేదపడుచున్నను

అనాట గవత్తలయందున “అహమ్” అను వ్యవహారము మార్పు లేకుండఁ

గలుగుచు నె యున్నది. ఒక క్షణమందున్న “అహమ్” మఱియొకక్షణ

మందు వృత్తిభేదముఁ గలదగుచున్నను “అహమ్” మార్పుబొందక యేక

మగానె యున్నట్లు తలచుచున్నాము. ఈతలచుటను గొంతవల కంగీక

రింపవచ్చును. ఏల యనఁగా, నది ప్రపంచమనవచ్చు దోకక్షణములన

గొకచోట నున్న నీ రచ్చట మఱియొకక్షణమున నిలువక ముందుకుఁబోవు

కార్యవరంపరమ బౌద్ధమతమందు “ప్రత్యయసమత్వాద” మందురు. దీనిని

నమగ్రంబుగ తెలిసినవాఁడె బౌద్ధధర్మ మెఱిగినవాఁ డగు నని బొద్దులు

చెప్పుదురు.

మండ నల్వోట రెండవక్షణమునఁ గ్రోత్తవీరు నిలుచుచున్నది. ఇట్లు వీరు ప్రతిక్షణమున మారుచున్నను, అప్రవాళమును నదియనియే చెప్పదము. మఱియు దీపముయొక్క వత్తియుఁ జమరును బ్రతిక్షణమునను గొంచెముగ న్యాయంపడుచున్నను తెలుఁగ నునది దీపమే యని నుడువుచున్నాము.

(4) నరుఁడు పంచస్కంధమునాయ అనిఁబడినవైన నుడువఁబడి

యన్నది. అపంచస్కంధములు మాడియున్న మరణము, జన్మాంతరము. పలుకు నరుఁడు జీవించియుండును. అది వీడి

పోవఁగానే “అహమ్ పదార్థము” లేక

పోవును. అది లేకుండుటయే మరణము.

మరణము.

కౌశ్యమలయందగ్గి లేకున్నను, రెండు కౌశ్యముల సెందొంటితో మధింనుటచే నానియం

దగ్గి పొడమునట్లు కొన్ని నిబంధనవల్ల విజ్ఞానము కలిగి యానిబంధము నాళ మయినప్పు డావిజ్ఞానమును నశించును. కొయ్య కొలిపోయిన తరువాత నిష్పండను కదా. అటులనే పంచస్కంధములు వీడిపోయిన యనంతర మహమ్ పదార్థ ముండదు. అది నశించుటయే మరణ మని తెలిసికొనవలెను.

పైవివాదప్రకార మహమ్ పదార్థ మనునది యొకటి ప్రత్యేకముగ

లేనందున మరణించినపిమ్మట జన్మాంతరమును

జన్మాంతరము.

బొందునదియు లేదు. కాఁబట్టి “నిత్యము,

సత్యము, కాశ్యరము నైనపరమాత్మ యొకటి

యున్న దనెడుబ్రాహ్మణులవలె నేను కాశ్యరవాదిన గాను.” శ్లో. భక్తి కృతస్య దేహస్య భువరామనంతుతః! తస్మా త్వర్యప్రయత్నేన ఋణం కృత్వా ఘృతం వీచేత్|| అనఁగాఁ దగులపెట్టఁబడెను దేహమునకుఁ బునర్జన్మ మొక్కడిది! కావున సమస్తప్రయత్నములను తేసి భవమార్జించి గాని,

ధనము దొంగనియెడల బులుము చేసికొని వెయ్యి క్రొగి బ్రతికియున్నచటను
సుఖపదపత్ర పని చేసామే యాత్త యనుకొను చార్యాకమతస్థులును వాగా
దీనిదియమలె యాత్తగా భావించులోకాయత మతస్థులును వాదించుటలు
“జిచ్చేదవాది”ని గాను ఈయుభయవాదములకు మధ్యమార్గ మవలం
బించినాను అని బుద్ధుడు చెప్పెను. తవాత్తి కాశ్యకపద్ధతుయి జన్తపరం
పరను బొందునని యీశాద్ధధర్మముం దంగీకరింపకున్నను నరు లొనరించు
పుణ్యపాపకర్తలు జన్మాంతరమును బొందు నని ప్రతిపాదించుచున్నది. పంచ
స్కంధములు సంఘీభవించుటయే జన్త మని యవి వీడిపోవుటయే మరణ
మని గ్రహింపవలెను. ఆస్కంధములు కలిసి యున్నప్పు డహంభావము
జాగరూకతఁ గలిగి శ్రమను దొంగి సుఖము నన్వేషించుచు, ఈకార్య
ములయం దవ్యవహారతో సంబంధంబుఁ గలిగి ప్రతిక్షణమును బ్రకౌశించుచు
నుండును. నరునియం దుండుఅహంపద్ధతుయొక్కసత్రా వానినే యాశ్ర
యించియుండక యితరవరులయందును సంక్రమించి వాడు మరణించినను

ఇతరవరులయం దది చెడకుండనుండును. కా
కర్త. వున నరుడు మరణించుచున్నాడు. కాఁ
దొనరించినకర్తమాత్రము వానిమరణానంత

రము తిరిగి యితరులయందు జన్త మెత్తుచున్నది. ఎట్లునఁగా నరుఁ డుత్తర
మును క్రాపి చాలించిన తరువాత వాని లేఖనక్రియ లేకున్నను లిఖింపఁబడిన
యుత్తరము చెడక దృశ్య మగుచీరిగ స్కంధములు ధ్వంసమయినను జేసిన
కర్తలు ధ్వంసములు కావు. మామిడినిత్తనమును భూమిలో నాటివపిర్చుట
నది కల్లి భూమిలోఁ గలిసిపోవును. దానినుండి కలిసివేధములో నట్టినిత్త
నమే మరలఁ గనుపడును. కాని యటులఁ గనుపడునది మొదట చాలి
పెట్టులడిన నిత్తనము కాదు, కనుక నది జన్మాంతరమును బొందియుండదు.
కాని దానిరూపమును ఇతరలక్షణములను గల మఱియొకనిత్తనము నూతన

ఫలములో మన కగుచున్నది. అటులనే యొకఁడు మరణించి వాఁడె
తిరిగి పుట్టఁడు. నామరూపములను భరించిక యొకఁడు చేసినకర్మలవల్ల నామ
రూపధారి యగు మఱియొకఁడు జన్మించును. ఒకఁడు చేసిన కర్మల
యొక్క ఫలమునకును గుణముగా మఱియొకఁడు జన్మించును. కనుక చేసిన
కర్మ దుష్కర్మయయ్యోచేని కర్మఫలమునండి విముక్తి కనుపడను. నరుఁడు
విజ్ఞానవంతుఁ డగుటంచేసి పశువుం బోలఁడు. నరునియొక్క సాంఘిక
వ్యాపారము పశుకర్మప్రాయముకాదు. పురుషుఁ డని స్త్రీ యని యనఁ
బడు నామరూపము అనిత్యములు; మానుషత్వము నిత్యము. కావున నరుని
యొక్క సత్త్వవర్తన మానుషత్వములోఁ గలసి యుత్తమమైన పునర్జన్మము
సెందును. నరునియం దుండువృష్టిచైతన్యస్ఫురణను వాఁడు కలిసియుండు
సంఘముయొక్క సమిష్టిచైతన్యస్ఫురణనుండి ప్రత్యేకించుటకు వలనుపడదు.
సంఘమందుఁజేరి సంఘసౌఖ్యానుభవమును గోరనినరు డుండఁడు. ప్రతినరుని
కర్మయు సంఘకర్మతో సంబంధించియే యుండును. ప్రతినరునికర్మస్థులుముఖములు
వాని పూర్వజన్మకర్మఫలము లనుట సహేతుకము కాదు. అట్టిసుఖదుఃఖ
ములు నిష్కేతుకము అనియు బొద్ధధర్మము వచింపను. మానవకోటియంత
యు సాంఘిక కర్మ మాత్రముచే గొలుసువలె నెండొకరితో సంబంధించి
యుండును. ఘాతుకుఁడును, చోరుఁడును దాము సంఘమునకు జేయుపప
కారమున కెట్లు బాధ్యులొ సంఘమును వారి కటులనే బాధ్యమైయున్నది.
ఏల యవగా నట్టివారిని సంఘము సచ్చార్థమందుఁ దెట్టవలసియుండెను.
ఇతరులయెడల ఎదుఁమోగునరీతిని అట్టియే ప్రతినరుని ప్రవర్తనయొక్క
యోగ్యతా యోగ్యతలను దెలిసికొనవలయును. కాబట్టి అహం పచార్థ
మునకు జన్మాంతరము లే దనియు, నది నశింపు ననియు, చేయుఁబడిన
సత్కర్మ కాశ్యత్మమైన మానుషత్వములోఁ గలయు ననియు, దుష్కర్మజన్మ
పరంపరల నెండ్లి ననియు గ్రహింపవలయును. బ్రాహ్మణు లెవనికర్మఫలము

వాడె అస్తాంతరము వసుభింబకతీర దని ప్రతిపాదించెదరు. తెల్పఁబడిన దట్టికర్త గా దని యెఱుంగవలయును.

(5) నాలుగు యథార్థవచనములకు సత్యవచనతృప్తయము. దెలిసికొనవలెను. వీనిలో బుద్ధమత సార మిమిడియున్నది.

(a) మొదటి వచనము. బాల్యాద్యవృద్ధులలో నేయవృద్ధుల నుండు వానికైనను వధికమధ్యమాధమస్థితులయం దుండువారికైనను శ్రమయు, బాధయుఁ దప్పక కలుగుచున్నవి. జన్మ, వయస్సు, వ్యాధి, మరణము నివి యన్నియు బాధలే. సంకల్పించినది నీర్థించువలెను బాధయే. ప్రతికూల మయినది సంభవించుటయు బాధయే. అనుకూల మగుదాని నెడఁబాయుట మతియు బాధగా నుండును.

(b) రెండవవచనము. దుఃఖమునకుఁ గారణము తృప్తి (ఆశ) యగు చున్నది. స్వకీయ సుఖాపేక్షచే ఆశ వోడనుచున్నది. ఇట్టి యాశ శ్రమ కును దుఃఖమునకును మూల మగుచున్నది. సుఖము తనను గోరువారిని వంచించు మోహిని యయి యుండి నరకోటిని శ్రమలపాలు చేయును.

(c) మూడవ వచనము. నిరాశ దుఃఖమును బోఁగొట్టు పరిమనుఖ మును గలుగఁజేయును. లేమివలన నాశ గలుగును. అపేక్షించినది నీర్థించువలెను శ్రమగా నుండును. నీర్థించినమిక్తులఁ దృప్తి చేశాకరినను, ఆశ తీరక తిరిగి వాంఛలను, దుఃఖములను సంభవింపఁజేయును. వాంఛారూప దానముయొక్క కాంతి నరున కెన్నఁడును గలుగునట్లు కనుబట్టును.

(d) అర్థాష్టాంగమార్గ మవలంబించినమనుష్యుఁ డాకారహీనుడై కాధావిముక్తఁ డగును. ఎవఁడు తొడ్డధర్త మవలంబించునో వాఁ డీ అష్టాంగమార్గమందు నడువవలెను. “నేను చెప్పినంతమాత్రమున నావచన ములను నమ్మనలగు. మీరును స్వబుద్ధి వాలోచించి కారణకార్యవిచారణ

నేటి పిమ్మట యుచిత మనితోచినయెడల నాచరింపవలయును". అని బుద్ధుడు సొక్కి జక్కానించెను.

అష్టాంగమార్గము. (8) అష్టాంగమార్గలక్షణము తెలుపఁ బడుచున్నది.

- (1) శుద్ధవిశ్వాసము. (సమ్యక్దృష్టి.)
ఇది యష్టాంగమార్గముం గనుబడిమలుటకు గరదీపిక (కాగడా.)
- (2) శుద్ధాశేష. (సమ్యక్ సృంకల్పము.)
ఇది యుపాసకుని వడపించును.
- (3) శుద్ధవాక్కు. (సమ్యక్వాక్కు.)
ఇది యామార్గమంగు విక్రాంతిమందిరము.
- (4) శుద్ధకర్మ. (సమ్యక్కర్మ.)
ఇది యుపాసకుని వడతను జక్కఁజేయును.
- (5) శుద్ధజీవనము. (సమ్యగజీవ.)
ఇది యుపాసకునికి దారియంగుఫలాచారము.
- (6) శుద్ధప్రేయత్నము. (సమ్యగ్ప్రయత్నము.)
ఇది యుపాసకునిసంచారము.
- (7) శుద్ధచింతన. (సమ్యగస్మృతి.)
ఇది యుపాసకునకు బ్రాణవాయువు.
- (8) పూర్ణకాంతి. (సమ్యగ్సమాధి.)
ఇది యుపాసకునకు కీయ్య.

(మండలికరణములలో లిఖింపఁబడినవి బౌద్ధపరిభాషాసావననములుగా నెఱుంగవలయును).

ఈ యష్టాంగమార్గోపాసకులు రెండు గొప్పవిషయములను విడువవలయును. (1) శుభాశేష. ఇది నీచమును విస్సరము నయియిస్తుంది. (2)

స్వకరీరమును దపస్సుచే కోపింపజేసి కొనుట. ఇది శ్రమకరమును, వ్యర్థ కృత్యము నయియున్నది. ఈయప్టాంగమార్గ మారంటికి మధ్యమమ్మో మియి యున్నది. ఇది యంతర్బుద్ధిని, విజ్ఞానమును, చిత్తశాంతిని లభింపజేయును.

(7) (a) ఒకమత ధర్మమందు విశ్వాసమును గలిగియుండవలెను. అట్టి

విశ్వాసమువలన భక్తి కలుగును. భక్తివలన

అప్టాంగమార్గముల నాచరింపుటయం దిచ్చ వాడమును. విశ్వ

వివరణము. సింహుమతము శుద్ధమయినది కానియెడలఁ

దచాచరణమంతయు వ్యర్థమగును. కనుక

శుద్ధావిశ్వాసము మొదటియంగముగాఁ జెప్పఁబడెను.

(b) సరునకు జీవితకాలమందుఁ గలుగునుఁభానుభవమును, దుఃఖ కారణమును, దుఃఖనివారణోపాయమును చెలిసికొనినబుద్ధికాలికి సుఖాభిలాష కలుగునా? కలుగదు. ఏల యనఁగా సుఖాభిలాషవలన శ్రమం బధిక మగుచున్నదని వాఁడు కనుగొనెను. కాఁబట్టి స్వకీయసుఖాభిలాషను వర్జించి, వరులను ప్రేమించుటయం దపేక్షఁ జెందవలెను. ఇదియే శుద్ధాపేక్ష. అపేక్ష వ్యాపాగమునకు మనస్సును నడపించును. కాన ద్వితీ యాంగము.

(c) శుద్ధాపేక్ష. పరిశుద్ధమయినవాక్కులఁ బలుకుటయందును, సత్కర్తృలఁ జేయుటయందును, సజ్జీవనమందును దృక్పథమగును. శుద్ధవా క్కనఁగా (1) అబద్ధములాడకుండుట, (2) కొండెములు చెప్పకుండుట, (3) పరుషములు వలకకుండుట, (4) కుచ్చప్రసంగముఁ జేయకుండుట. మఱి యొట్లు భాషింపవలె ననిన వృష్టముగాను, సత్యముగాను దయారస మొలుకు నట్లుగాను బలుకవలయును. శుద్ధాపేక్ష శుద్ధవాక్కునందుఁ బ్రకాశించుటచే శుద్ధాపేక్షకు శుద్ధవాక్కుధారమయి విక్రాంతిమందిరమయి తృతీయాంగ మగుచున్నది.

(d) శుద్ధకర్త యనగా నహంకారదూషితముకానివ్యాపారము. ఇది శుద్ధవాక్కుతో జరగా నుండును. స్వతీయగుణంబు నపేక్షింపక లోక ముఖార్థంబుగఁ జేయుకృత్యము సత్కర్త యగును. పుణ్యము శీలమువలనను, దానమువలనను గలుగును. జపములవల్లను, ప్రార్థనలవల్లను, దేవతాబలంబులవల్లను, బుణ్యము రాదు. శీలమనగా నీతినిబంధనల ననుసరించి వడచుకొనుట మతీయు దుష్కర్తలను జేయుట కవకాశ ముండునప్పు డట్టి కర్తలను జేయకుండుటయు నగును. ఇట్లు తాను మాత్రము నడుచుకొనుటయే చాలు నని నరఁడు తలఁపఁగూడదు. పరులను నడచునట్లుచేయవలెను. ఇదియును శీలమే. ఈబౌద్ధమతమందు. శీలమే ముఖ్యాంగము. పునాది. కాబట్టి దీని ను పేక్షింపఁజనదు. అహింసాదిసత్కర్తల నెవరించి శీలసంపన్నుఁడైయుండినఁ జాలు నని తలఁపఁగూడదు. దీనికి వన్నితెచ్చునది మఱియొకటి యున్నది. అనమనిన “దానముచేయుటయే.” స్వాధ్యత్వాంగం బొనరించినవారై జెందినవారికి సకాలంబున స్వతఃకొలంది సాహాయ్య మొనర్చి వారిని సంతోషపెట్టుట దానం బగును. దీనివలన దాతకును గ్రహీతకును మేలు వేమారును కానిదాతకంటె గ్రహీత లింది మ్యునత్యము జెందును. బౌద్ధధర్మ దాన మనగా బౌద్ధధర్మమును దెలియనివారికి బోధించి దాని వాచరించునటుల వారిం జేయుట. ఈదానము కడమయేదానముకంటెను శ్రేష్ఠమయియున్నది. దాన మనగా వస్తురూపధర్మ మని సామాన్యము తలఁచెదరు. అది కాదు. మాటవల్లఁ గాని, తన దేహక్రమవల్లఁ గాని, వస్తువుల నుపసంకుటవలనఁ గాని, యొకఁడు మఱి యొకనికిం జేయు సాహాయ్య మంతయు దాన మనియే బౌద్ధధర్మము తెలుపును. కాని వెలఁగ నెంబడి చీకటి యున్నట్లు దానము వెంట నొక దుర్బలామయండును. అది యొద్ది యంగులేని దానమువలనఁ గీర్తియొ యిహపరిలోక సంబంధ మయినమఱియొకలాభమొ సంపాదింపఁ దలఁచుట. ఇట్టి స్వస్ర

యోజనపరత్వ మొంతమాత్రమును దగదు. పర్యవేషక్షేమలాభములకొనుట జీవించుస్వభావమును “దానపరిమితి” యని బొద్ధధర్మము బోధించును. దాత యొక్కభావననుబట్టి దానముయొక్కయోగ్యతాయోగ్యతలు నిరూపింపఁ బడును. శీలదానములవలన నుపాధునియోచరణము కళంకరమీతమగును. కాన శుద్ధకర్తచతుర్థాంగమయ్యె.

(౬) శుద్ధజీవనము. నిర్వాణపదముఁ బొందఁగోరువాఁడైనను నిర్వాణపారిగా నుండఁగూడదు. దాత లగువారిని యాచించి పీడించి జీవించుట యాచనలయొక్క ధైర్యవైర్యములను పీటఁబుచ్చి వారి గౌరమునకు హానియు జేయును. కావున ప్రతిమనుష్యుఁడును దనశక్తికొలది పాటుఁ బడి లోకోత్కారిగా జీవింపవలయును. మఱియు వానిజీవన మేప్రాణికిని చానికరముగాను, మప్రదనకరముగాను నుండఁగూడదు. మంత్రయంత్రతంత్రములు మొదలయినమాయాకృత్యములవల్ల జీవింపఁజనదు. వర్తకము మొదలయినవ్యాపారములు చేయఁగూడదా యందు రేము. స్వప్రయోజనాభిలాషచే బరులవంచించుట వ్యాపారములయందు దనవరతము ప్రాయుక్తముగాఁ గనుపట్టుచున్నది. న్యాయానుకూలముగాఁ బరుల కుపకరించుచు స్వప్రయోజనము సమకూర్చునట్టివ్యాపారము నే వ్యాపార మనందగును. అష్టాంగ మ్నామకం బోవుమాత్రికునకు నుపాధిసంరక్షణార్థము శుద్ధజీవనము ఫలప్రసారము పంచమాంగ మగుచున్నది.

(౭) శుద్ధప్రయత్న మనఁగా ముగ్ధజనులను గుర్వృత్తుల నివారించు తోనుటయొక దనకుఁ గలసద్గుణములను సంగ్రహించుకొనుచు మారతసద్గుణముల గ్రహించి సదవ్యుత్తులఁ బెంపొందించుటయు కగుచున్నది. ఇట్టి కృషి వలనఁ గ్రమక్రమముగ జితేంద్రియత్వమును బ్రాప్తింపును. జితేంద్రియత్వమును తితిక్షయును (పిర్వును) లేనియెడల మనస్సు స్వస్థపడదు, పరిశుద్ధము కా కరదు. మనస్సునకు జితేంద్రియత్వమును తితిక్షయఁ గలుగుటకు